

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vera Concilii Tridentini Historia

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

Pallavicino, Sforza

Antverpiae, 1670

Historiæ Concilii Tridentini Liber Decimvstertius.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11665

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI LIBER DECIMVSTERTIVS.

ARGVMENTVM.

LEGATIO Veralli Cardinalis in Galliam. Missio Episcopi Montis Falisci Tridentum, & Camaiani ad Casarem. Euentus belli. Mors Joannis Baptista de Monte. Armorum cessatio ad duos annos à Pontifice statuta, & postea à Casare confirmata. Septemuirum Tridento discessum. Sessio prorogata. Lis inter Oratores Regum Lusitania ac Romanorum. Expeditio Protestantium, & Concilij suspensio. Fuga Casaris Oeniponto. Legati Crescentij obitus. Concordia Passauiensis inter Casarem & Protestantes. Varia belli euenta in Germania, & Belgio. Quae Pontifex cum Casare per Achillem Grassiam, & cum Henrico per Prosperum Sanctacrucium egerit. Legatio Dardini Cardinalis ad illum, & Capiteferrei ad hunc, pacis componende gratia. Tumultus Senensium. Mors iuuenis Britanniae Regis; & sororis Mariae Catholicae successio. Secreta illuc missio Joannis Francisci Commendoni, dein legatio Poli; eiusque obstacula tandem amota. Coniugium Anglicanae Reginae cum Philippo Caroli V. filio. Moronus ad Augustana Comitum Legatus, & Antonius Augustinus ad nouum Britanniae Regem Nuntius. Pontificis mors. Successio Marcelli II. breuisque illius exitus. Senarum deditio. Pauli IV. creatio. Britanniae ad Catholicam Religionem

gionem conuersio. Britannici Oratores excepti. Datus Hibernia regni titulus. Promotus ad Purpuram Carolus Carraffa, eiusque conditiones. Augustana Comitia, eorumque sanctiones de Religione. Suspiciones inter Pontificem & Casarem, aucta ex iis, quae Romae acciderant Sfortianis & Columnensibus. Septem Cardinales creati. Regna omnia à Carolo in filium translata. Occultum foedus inter Pontificem & Galliae Regem. Induciae confectae inter hunc Regem, & Casarem, & Philippum Regem. Hac de causa Pontificis querimonia. Legationes Carraffae in Galliam, & Rebiba in Belgium. Variæ dissidij causa inter Pontificem & Neapolitanum Proregem. Solemnis denuntiatio à Pontificij fisci Procuratore in Senatu habita in Casarem & Philippum Regem. Oratoris Casarei Romam profectio. Pax absque fructu agitata inter Pontificem ac Proregem. Arma à Prorege illata, & loca prope Romam ab eo occupata. Res in Gallia à Carraffa transactae. Eius reditus cum suppetuis, & cum Rebiba Legato. Concordia Octauij Farnesij cum Hispano, à quo ei restituta Placentia. Armorum suspensio inter Pontificem ac Proregem, sed infecta pace.

C A P V T P R I M V M.

Belli euenta. Legatio in Galliam Veralli. Cooptati in Purpuratorum Senatum Patres. Missio Episcopi Montis Falisci Tridentum; & postea Petri Camaiani ad Casarem.

N ECESSARIUM arbitror, inter sacrarum rerum ferri profani aliquid intermiscere; quando pro humana imbecillitate, tametsi in effectis naturae res terrenae ita caelestibus subiectae sint, ut nullo pacto quidquam in illas influant, è contrario in mortalium negotiis ab alteris altera mutuo pendunt; nec homines ita conuersos ad caelum attollunt oculos, quin pedibus terrae insistant.

Coepit iam fuerat à Pontifice ac Casare armorum tractatio prosperi successus auspiciis: nam non modò Casariani in conflictu captiuos abduxerant Andalottum, Memorancij Gallici Comestabilis generum, itemque alios duos Proceres, à Rege Galliae ad hoc bellum missos; sed multis oppidis in agro Parmensi potiti, agrum uniuersum

1552.

* Vide cuncta apud Adrianum, lib. 8.

Aaa 2

uersum

1551. uersum vastauerant, & in urbem penuriam ac terrorem intulerant. Quare Octavius novos inter subditos, modiceque viribus instructus, urbis defensionem penè diffidebat, cum Petrus Strozzius, Regis Galliarum miles, celeritate, Gonzagæ & Marignano prius incredibili, postea admirabili, suorum militum ingentem globum adduxit, Parmæque intulit, deluso insequentium hostium conatu. Id autem non minùs dominationem Farnesii, quàm existimationem Strozzius confirmavit.

Mirandula quoque armis Pontificiis ac Cæsareis obsessa est, quippe subiecta Principi Farnesiarum partium, & vnde commectus Parmensibus suppeditabatur. Sed ibi pariter res, quæ prospere cœpta fuerant, conceptâ iam spe in deterius inclinarunt. Pontifex iactâ per bellum aliam, expertusque necessitatem sumptus in campo longè maiorem quàm in palimpsesto subduxerat, angebatur inter angustias ærarij, & molestiam deterendæ gloriæ, cuius erat appetentissimus, subditorum plausu iam excitatæ, deterendæ inquam per imposita onera, quæ sunt vel maximum odij popularis irrimamentum. Itaque oppugneratis gemmis omnibus, sumptum eoque suppleuerat: ^b atque, ut fœderatis vsuuenit, de Cæsarianis conquirebatur, quòd ij pecuniâ armisque promissa subsidia nequaquam explerent. Hinc verò Cæsarianis necesse erat, confinium frontem ad Subalpinam Italiam à Gallis possessam præidio munire, vnde finitimo Mediolanensî Principatui formidabilis armorum impetus imminerebat: ipsi quoque eam auri penuriam patiebantur, quæ plerumque magis premit ampliores principatus, utpote quibus necessitas est ad illud plures in partes diffundendum, quemadmodum sæpe vastiora corpora maiori vitalium spirituum inopiâ ad exercendas vitæ functiones laborant.

Vexabatur adhuc Pontifex Cæsaris postulatis. Hic enim non priuata commoda, sed communis boni prouidentiam aduersus hostium consilia professus, à Iulio per Ioannem Manriqueum nouum Oratorem petierat, ut ad opponendas æquales vires tot Cardinalium cohorti, Gallis natione seu factione addictorum, octo in sui gratiam Senatui adscriberet, quatuor disertè explicandos, & quatuor generatim nominandos, & in sinu reponendos; qui prout oportunitas suaderet depromerentur. Negavit Pontifex petitionem se posse assentiri: libenter quidem duobus inter eos, qui à Carolo nominabantur, se Purpuram collaturum, nimirum Poggio ac Bertano, Nuntiis apud Cæsarem, illi in Hispania, huic in Germania; sed in tertio, qui erat Petrus Tagliauia Archiepiscopus Panormitanus,

^b Erat in secunda instructione, tradita Camarano, 10 Octobris 1551. inter monumenta Burghesiorum.

tanus, ut sanguinis claritudinem morumque probitatem agnoscebat, ita plus doctrinæ desiderabat. Præterea cum id temporis ille Concilio inter Præfules præstantissimos adesset, existimabat Pontifex, si Purpuram illuc ipsi mitteret, in reliquis invidiam animique amaritiam excitum iri, quemadmodum in Paceci electione olim contigerat; quamvis Pacecus is esset, qui antequam Conuentum adiret, legendus vulgò noscebatur. Quæ ratio Pontificem retrahebat, ne Pighinum Præsidem, tametsi charum sibi, summoque in pretio habitum, ad eam ibi dignitatem eueheret; cum præsertim sibi suboluisset, non deesse ex Septemuiris ibi degentibus, qui ad eundem honoris gradum aspiraret; nec sine acerbo rubore tolerasset, se collegæ minoris notæ fuisse posthabitu. Sed præ reliquis abhorrebat à quarto, qui erat Hydruntinus Archiepiscopus, quòd eius nomen in causa Religionis ad Cardinales Fidei Quæsitores delatum fuerat: atque hac de re comperio, * post tertium annum, cum Pontifex vnum Cardinalem in tempore nominandum in gratiam Cæsaris retinisset in sinu, ab eo per Ferdinandum Vegam denuò ipsum Archiepiscopum fuisse propositum, sed incassum.

4 Prosequatur Pontifex, postulationem Cæsaris, ut tot Purpuræ seruantur in sinu, acerbissimam futuram fuisse Senatui Purpuratorum, nec se tam facile consensum omnium consecuturum, sine quo mos non erat tot simul capita in sacrum Collegium adscribi; sibi, quippe nouo Pontifici, non adesse perinde obsequentia Cardinalium studia, ac illi qui Senatoribus à se creatis præsidet. Accedebat necessitas aliis Principibus gratificandi, cuiusmodi erat Ferdinandus Rex, qui dignitatem illam peribat Georgio Martinusio, ex Ordine S. Pauli primi Eremitæ^d Episcopo Varianensi. Hic antea alumnus, deinde supremus administrator Ioannis Regis, ac postea defensor filij pupilli, & vxoris viduæ, fœdus antea cum Turca nexuerat; sed tandem eisdem persuaserat, ut se Ferdinando concederent; eidemque pacificam possessionem non Pannoniæ solùm, sed etiam Daciæ simul obtinuerat: quamquam, prout mirabiles contingunt rerum humanarum conuersiones, idem Ferdinandus paucis post impetratam illi Purpuram mensibus, tamquam singulari tum de se tum de Ecclesia benemerito, per eam festinationem, * vt solus ipse promotus fuerit, non expectatâ proximâ ceterorum electione; idem, inquam, Ferdinandus, eo nomine quòd occultissima Georgij cum Turca molimina fuissent detecta ad Daciam sibi Turcarum auxiliis occupandam, eundem per insidias necari iussit, sicuti erit infra narrandum. De hoc etiam homine videre est,

^e Ex litteris Moroni ad Polum, in Belgium, 19. Martij 1554. in syl- labo litterarum Poli, postea citando.

^d In Actis Consistor. 30. Iulij 1539. cum propositus fuit Episcopus Variensis, legitur nominatum Monachum S. Pauli primi Eremitæ.

^e 12. Octobris 1551. vt in Actis Consistor.

Historia
Concilij Tri-
dentini.
lib. 13.
cap. 1.
1551.

1551.

quantæ fuerint auctoritatis ea, quibus innotuit Suavis, qui S. Basilij Monachum illum describit, aduersus quàm in Actis Vaticanæ Senatus habetur. Narrat etiam, ei fuisse concessam Purpuram ob Cæsaris nominationem à Ferdinando ipsi impetratam: at ex opposito, sicut retulimus, Pontifex in documentis biduo antequam eligeretur Nuntio traditis, inter alias excusationes, cur Cæsari postulatis obsecundare omnino non posset, adduxit, à Ferdinando Rege se premi ad Martinusium promouendum. Sed ad responsa Pontificis reuertamur.

Addebat ille, peti quoque à Republica Veneta, vt in Purpuræ distributione aliquis etiam e suis filiis ornaretur. Ac postremo, alio quidem videri æquum non esse, vt in ea electione omnes Aulæ suæ Præsules benemerentes remuneratione vacui præterirentur; qui, vbi se præ externis exclusos cernerent, in eam desperationem deciderent, quæ operosæ virtuti necessarium alimentum subtrahit. Optabat præterea Iulius, quoad posset, eam Præsulum Cæsarianorum electionem protrahere, quò minus obstructam semitam haberet ad concordiam cum Rege Galliarum, à se maximopere expectatam. Etenim præuidebat, per illud opus irrevocabile, Regis commodis dissentaneum, aures regias obduratum iri ad quemlibet de pace sermonem. Sed opus videbatur, vt ea cunctationis ratio cautius innuaretur, ne Carolo insideret altiùs ea suspicio, quam is à se de Iulio in continuatione fœderis parum constante conceptam, nimium sanè præ se ferebat, adeoque ne tepesceret in suppetiis ministrandis; tametsi reuera per hanc ipsam suspensionem ille magis in opere incaluit: quippe magis sollicitè submituntur auxilia in eas artes, quarum deditio magis timetur.

His itaque curarum motibus agitatus Pontifex, statuit Galli animum denuò pertentare. Vt autem ratio exhiberetur, quâ posset Rex in vota Pontificis sese flectere, illibata sui nominis exultatione, cuius anxietudo solet interdum humani generis felicitatem vni cum Principum concordia præpedire, Legatum ad eum misit, pacificationem cum Cæsare in sui gratiam petiturum. Is fuit Verallus Cardinalis, vir ad huiusmodi negotia experimento probatus: quod pariter vsui erat Iulio, ad publicæ quietis studium ostendendum, vt postea, vbi fortè res non succederet, minus grauata onera tolerarentur, vt pote iniecta ab inflexibili aduersariorum pernicia, non ab inquieto Principis ingenio. Visum est Iulio, huic legationi alteram adiungere ad Cæsarem, quâ simul concordia inter ipsum & Henricum transigeretur; atque ad eam obeundam selegit

Carp-

Carpensem Cardinalem, Carolo profus addictum. Simul etiam, quò haberet in animo Bononiam petere, quò propinquior & bellum & Concilium foueret, promptiorque esset ad Tridentum adeundum, ad Cæsarem coram alloquendum, & ad ineundum cum illo consilium, per quod Ecclesiæ bono tum in sacris tum in profanis consuleretur, de Cupis Cardinalem, inter Purpuratos antiquissimum, Romæ Legatum nominauit.

7 Sed ne quid Cæsari ea Gallicana missio suspitionis iniiceret, uoluit Iulius Camaianum, de quo dictum est, ad illum expedite legare, qui tradita Verallo mandata ipsi aperiret: per ea uero ^g iniungebatur Legato, ne ullâ ratione assentiretur, ut Parmæ Octavius remaneret. Iniunctum simul Camaiano fuerat, ut Cæsarem edoceret, eam legationem fuisse decretam, quò charitatem paternam Pontifex testaretur, sed cum tenui successus spe, pro animi habitudine quæ cernebatur in Gallo: Iulium uero ad repulsam, quam penè certam opinabatur, apud se firmiter statuisse bellum prosequi pro virili, ac propterea conaretur Nuntius urgere Cæsarem ad opem copiosè ac festinatò ferendam. Iussus pariter fuerat causas in medium proferre, quibus Pontifex repugnantiam excusabat, ne expectatam Cæsari Purpuratorum electionem indulgeret. Postea ægrostante Iulio, ideoque Camaiani profectio dilatâ, consilia pariter mutata sunt. Nam ^h increbescente Romæ terrore ex Turcicæ classis fama, visum est necesse fore, ut Princeps adesset in Regia, unde subditos animaret, periculisque prospiceret; maximè uero, quò postea Cæsar significauit Camaiano, se nihil morari illud iter Pontificis, quo ipse obstringeretur ad iter pariter suscipiendum Bononiam, quò Iulium alloqueretur: neque similiter molestiam præ se tulit ex Verallo in Galliam legato, qui ob huiusmodi dubitationem iussus fuerat in via subsistere: ^k & in diurnam quartanam delapso Carpeni, euanuit ipsius ad Carolum legatio, quæ ad speciem potius erat quàm ad opus.

8 Quod ad Purpuratorum creationem spectabat, Cæsar, auditis Pontificis rationibus, ^l Camaiano respondit, id in ipsius iudicio à se reponi. Quare Iulius 20. Nouembris tredecim Purpuratos creauit. In quo plura peccat Suauis; vnum quidem leuius, sed manifestum: Protractam rem à Pontifice fuisse, aduersus quàm antea statuerat, usque ad consuetum tunc tempus Natalis Domini; & tamen libri, in quibus dies cooptationis Purpuratorum in Senatum notantur, etiam per vulgi manus circumferuntur. In reliquis fraude malâ peccat. Dicit: Cùm in Senatu id temporis duo de quinquaginta Cardinales

1551.
f In secundis documentis Camaiani infra citatis, & in epist. Dandini Bononiâ, 12. Septemb. 1551. ad Crescentium Legatum.

g In documentis Verallo traditis, 3. Octobr. 1551. in scripturis Burghesiorum.

h In secundis documentis Camaiano traditis, 12. Decembris 1551. apud Burghesos: & in epistola Dandini ad Martincum, Nuntium apud Regem Romanorum, 16. Octobr. 1551.

i Litteræ Dandini ad Gonzagam Bononiâ, 7. Nouemb. 1551.

k Litteræ Dandini ad Io. Bapt. de Monte, 20. Octobr. 1551.

l Litteræ Dandini supra citati ad Gonzagam.

Historia
Iulij Tri
nt.
s. II.
Dandini
IV

1551.

In Actis
Consistor.Diploma
Pontif ad
Dandinum,
20 Nouemb.
1551.In manda-
tis Episcopi
Montis Fa-
lisci, 23. No-
uemb. 1551.
apud Bur-
ghesior.

dinales numerarentur, visam fuisse nimiam prodigentiam tanti numeri appendicem, contra quam eorum temporum mos ferret; sed à Pontifice eo fuisse nomine fucata, vt æquâ lance Gallorum factio libraretur. Verumtamen, quod spectat ad numerum, nec is nimius fuit, nec ij qui adlegebantur tales, vt Collegium vnanimi consensu eos non exceperit^m; cum per eam coaptationem donati præsilio viderentur praestantissimi maximeque benemeriti Præsules, qui tunc Aulam Pontificiam cohonestabant. Huiusmodi erant Saracenus Archiepiscopus Materanus, Riccius, Bertanus, Mignanelus, Poggius, Cicala, Dandinus tunc Bononiâ Romam accitus, & ab armorum administratione ad litterarum præfecturam: ij plane viri, quorum rebus honorificè gestis, quâ dum Nuntios agerent apud Reges, quâ dum in Concilio desudarent, hæc historia passim illustratur: Iacobus Puteus, Princeps inter Duodecimuiros Romanæ Rotæ, quam doctis decisionibus locupletauit, simulque Barenensis Archiepiscopus; Aloysius Cornelius, Magnus Cypri Commendator, in gratiam Reipublicæ Venetæ: reliqui etiam similibus animi dotibus fuere conspicui. Quod ad alterum attinet, causa quam Pontifex protulit, cur Collegium augetur, alia plane fuit ac Suauis comminiscitur, cum in sinu potius quàm in ore illam habere oportuisset, ne Regem, quicum pacem cupiebat, exulceraret. Sed dixit, * sibi opus esse Romæ prudentibus fidelibusque consiliariis, quandoquidem complures è Cardinalibus inde aberant, alij vt profanis Principibus obsequerentur, per id Rege Galliarum indicato, alij ex contumacia, per hoc Farnesii perstrictis, alij vt suis in sedibus residerent.

Non ita mentitur Suauis, dum narrat, Pontificem excusandum se curasse per Episcopum Montis Falisci, quem Tridentum mittebat, apud Crescentium Legatum, quod eâ vice illi gratificari nequierat in promouendo Saulo, eius Prolegato Bononiensi, & ab eodem vehementer commendato; simul etiam demissâ quodammodo maiestate, blandiùs indulgente cuidam appetentiâ, in illius præcelsi Purpurati animo conceptæ altioris fortunæ, cui molestiam inferre poterat tot nouorum electorum & forsitan competitorum cooptatio: per eundem indicasse, se significaturum cunctis Cardinalibus, quos ipse in Senatum adlegisset, quænam illis ratio habenda esset de Crescentio Cardinali sibi percharo, tum se viuente, tum postea se demortuo. Mira sanè denuntiatio in eiusmodi conditionis Principe, cui nullus sermo tam odiosus esse solet, quàm de successore. Verum pariter est quod narrat Suauis tum de gratia Pontif.

Pontificis nomine ab Episcopo actis tribus Septemuiris Archiepiscopis, ob ipsorum erga Synodum pietatem, tum de gratificationis promissionibus: at non ita cum veritate concordat, quod idem scribit de iis, quæ Iulius Pighino significari iussit. Ea reuera hæc fuere: ^p Læto esset animo; quia in ipsius causa iam conclusum erat, & poterat absque noua partis interpellatione sententia proferri. Quibus verbis indicabat Pontifex Purpuræ collationem, quam in sinu clausam Pighino seruauerat, cum reliquos Purpuratos renuntiarat, declarandam vbi primum à Synodo eum accersisset, quod paucis postea mensibus effectum est. ⁹ Enimuerò Iulius in Principatu collocatus, egregius remunerator fuit illorum laborum, quorum, Legati munere defunctus, spectator in Concilio fuerat. Et enim præter alia exempla, quæ iam retulimus, ac deinceps referemus, haud ita multò post Catharinum promouit à tenui Ecclesia Minorensi ad nobiliorem opulentiorémque Consensem, cum ea ex obitu Crescentij vacauit. Et quod mirum videri posset, Braccio Martello, qui quasi turbo perpetuus voluntati auctoritatiq̃ue Legatorum, & menti commodisq̃ue Pontificis obluçtatus fuerat impetu tam immoderato, quantus pluribus in locis patefactus est, haud se difficilem præbuit in commutanda paupere sede Fæsulana, Camaiano concessa, in Aletinam, amplam ac diuitem, magis in eorū animi, quàm vehementiorum operum habitâ ratione: quod inter reliqua innumera argumenta apertè demonstrat, Concilij Patribus non solum in dicenda sententia non defuisse libertatem; sed nihil obfuisse licentiam quin præmiis afficerentur.

¹⁰ Ex Veralli responso multa concordia spes affulsit, cum Rex animum præ se ferret assentiendi, vt Octauius Parmâ decederet triplici conditione:

Vt conueniens illi compensatio tribueretur: Vt Pontifex per firmam cautionem securum redderet Regem, nec Parmam in Cæsaris potestatem ituram, nec se cum Cæsare societatem initurum in ceteris cum ipso Rege controuersis.

De prima conditione: Insistebat Pontifex iis, quæ ipse prius obtulerat, à nobis exposita. De secunda, exhibebat ad vadimonium suam Senatûsque Vaticanæ sponsonem, eamdemque Cæsaris syngraphâ confirmatam, in qua pollicebatur, si Parma recuperaretur, eam in Ecclesiæ potestate futuram, saluo tamen vtriusque partis iure. Offerebat insuper Iulius, ad eam custodiendam, virum nobilem, & neutri partium addictum à se impostum iri, qui fidem suam iureiurando obstringeret, eam urbem se Sedis Apostolicæ no-

Pars II.

B b b

mine

^p In Actis Concilij sub Iulio, vbi ponitur hæc Cardinalium creatio, dicitur creatus etiam Pighinus, sed à Pontifice seruatus intemè, alio tempore declarandus; ideoque cum Præiulis habitu tunc in Synodo mansisse. ⁹ 30. Iulij 1552. vt in Actis Consistorialibus.

Historia
Concilij Tridentini
lib. 13. cap. 1.
¶ II. ¶

1551.

mine seruaturum; simulque aduersus vtriusque Principis molimina defensurum. De tertia, Henrico abundè cautum dicebat, præter obligatam à se fidem, per tot benevolentia suæ pignora, quæ Rex acceperat; quin affirmabat, nulli se labori incommodoque parurum, vt communem pacem componendam curaret.

Is erat rerum status, cum Pontifex exeunte Decembri Camaiianum ad Cæsarem iterum misit. Verum cum auctor huius Historiæ, ob dierum propinquitatem non animaduertisset antea, duas fuisse Camaiiani missiones, in leuem aliquem lapsum incidit, qui tamen nihil officit Operis proposito, in editionibus Italicis. Summa mandatorum, quæ secundo loco dederat, ad duo capita redigebatur:

Alterum, Vt Cæsarem edoceret de iis quæ Verallus acturus erat, eidemque demonstraret, vbi aduersus Gallum belli causa cessaret, rationi consentaneum omnino futurum, vt concordiam Pontifex redintegraret.

Alterum, Vt vbi pax non succederet, instaret Carolo ad armorum continuationem vrgendam, eandemque interim strenuè prosequendam, occlusis auribus callido pellacis spei sono; cum apparatus armorum sit efficacissimum instrumentum non minus ad pacem quam ad victoriam reportandam.

C A P V T II.

Concordia inter Pontificem & Gallum iterum agitata. Joannis Baptistæ à Monte obitus. Armorum cessatio firmata. Septemvirum Tridento discessus. Sessio prorogata. Aduentus Oratoris Lusitani, eiusque cum Oratoribus Ferdinandi contentio.

1552.

^a Tom. ex
hat in octa-
uo Adriani
libro.

^b Litteræ
Dandini Ro-
mæ ad Ve-
rallū, 26. De-
cemb. 1551.
& 8. Ianua-
rij 1552.

Quamquam initio Gallus^a se libenter assensurum ostenderet, vt Octavius Parmam desereret; tamen obstaculum aut offendebat aut opponebat in triplicis propositæ conditionis negotio. Cumque illi prosperè cederet Parmæ ac Mirandulæ propugnatio, incepit paulatim ad pactiones sibi auctiores animum adicere; non per odiosam speciem, quasi debitas illas exigeret, sed per modestiorem formam, quasi Pontificem cohortaretur ceu beneuolus consultor, & obsequiosus rogator. Ad hoc transigendum^b destinatus à Rege est Turnonensis Cardinalis, præcipuus Gallicarum partium in Italia rector, qui Venetijs, sicuti diximus, morabatur. Is verò securitatis tabulas à Pontifice petiit: sed illi responsum est, Huiusmodi Purpurato tabulis haud opus esse; tamen non

tam ad ipsius securitatem quàm ad speciem dignitatis, Abbatem Rossetum, Pontificis Cubicularium, qui eum deduceret, missum iri titulo Commissarij, vt vocant. Atque ita effectum est. Turnonius itaque vt Romam peruenit, vrgere denuò Pontificem cœpit, ne recusaret, ab Octauiò Parmam retineri, oblati in reliquum amplis conditionibus. Et, ad augendum suæ mercis pretium, animabatur à cupiditate, quam agnoscebat in Pontifice, illius emendæ. Egrè patiebatur ex altera parte Iulius, à Gonzaga non modò remissius geri bellum, sed frequentes com meatus, qui per ditionem Mediolanensem, à se Cæsaris nomine administratam, & per Mantuanam, illius fratris filio subiectam, Parmam importabantur (cò protracti à magne pellacissimo, id est, ab illecebra certi & ingentis lucri) nequaquam impediri. Ex altera parte angebatur ob vicinam classis Turcicæ excursionem; timebaturque, ne sibi, quasi maiestatis tenaciori, vitio verteretur apud Deum & apud homines, quòd exactam sui clientis obedientiam erga se, communi subditorum quin & Christianorum saluti prætulisset.

2 Cœpit igitur aurem præbere illi conditioni, sine qua parum is sperabat quidquam confectum iri. Actum proinde est de armorum suspensione, quæ Pontificis dignitatem illasam seruaret supra quàm pacis nomen effecisset; sed quæ sensim postmodum pax euaderet. Interim Octauius in Parmæ possessione maneret; cui exacto biennio liberum esset stabilem cum Ecclesiâ concordiam sancire, ab omni erga Regem obligatione soluto: Traderetur duobus Farnesijs Cardinalibus Castrensis Principatus, qui pro ea prudentiæ lege, quæ cuique præcipit odisse tamquam amato, à Pontifice per eiusmodi moderationem occupatus fuerat, vt Farnesianos administratos reliquerit, rem ciuilem & œconomicam curaturos, imposito solum ad res bellicas administrandas Rodulfo Baglioni: Ne illic plus militum quàm, ad solum præsidium haberetur: Vt Rex simul & Octauius sponderent, nullam per ea loca illatum iri molestiam aut Pontifici, aut etiam Cæsari, vbi vellet ad eas pactiones accedere: Vt Rex boni filij partes erga Pontificem expleret, sineretque Ecclesiastica negotia e suo regno Romam adire. Hic erat agitata concordia modus.

3 At verò Cæsar, tamen si distractus motibus, quos ei Protestantium arma minabantur, adeoque virium impotens ad exterâs expeditiones, Pontificem omni studio dehortabatur, ne huiusmodi pacta conficeret. Idem pariter vrgebat Io. Baptista Montanus, Pontificis fratris filius, armorumque supremus Præfectus, qui iuentâ fer-

1552.

uidus, magnique plenus animi, militarium artium supra modum appetens ac peritus, & in iis laborum discriminumque contemptor, nihil ardui ac formidabilis egregiâ sanè virtute declinabat, & per illius belli exitum sibi singularem nominis gloriam ardentissimè cupiebat. Quare cum per ætatem nequiret ille speciosum ab honesto discernere, ad magnificam quidem, sed inconsideratam denuntiationem progressus erat; Vbi patruus suo muneri defuisset, non idcirco se illi adhæsurum, sed militiam tamquam Cæsaris militem profecurum. Quæ denuntiatio Pontificem in angustias redigebat: sed ab eiusmodi angustiis per infortunium longè molestius liberatus est Iulius. In conflictibus ad Mirandulæ obidionem quò plus virtutis, eò minus cautionis Montanus ostenderat: quapropter in grauiâ proximaque pericula se coniecerat, non satis diuidicans, quanti referat Principis, hinc priuati militis, hinc supremi Ducis vita, adeoque quàm inæqualis vtrique cura impendenda sit ex recta fortitudinis norma; quæ, sicuti virtutes reliquæ, à Prudentia regitur. Vnde Pontifex summâ sollicitudine illum admonendum curauerat, ^e prænuntians, si quid ferale accidisset, eius mortem exitum belli cum hostium emolumento futuram: nolle profecto se ex obidione Mirandulæ ad eò lugubrem fructum decerpere. Sed ardens iuuenis, qui gloriæ caput deuouerat, & illi gloriæ, quæ idolum quoddam est ex aura populari conflatum, non lux sincera è sapientum comprobatione coalita, neglexit quasi imbellia, tenerioris patris monita, è prudenti Principis meditatione profecta. Quare in quodam cum hostibus congressu per singularem virtutem in arma corruens, & alieni sanguinis cupidior quàm æstimator sui, hostibus ignotus, multis datis acceptisque vulneribus, extinctus cecidit. Eius postea cadauer plurimorum capitibus constitit, tum intersectoribus illud sibi auidè affectantibus, tum Pontificiis, qui dedecore iraque inflammati ipsum defendere ac vindicare constanter voluerunt. Id causæ fuit, quòd Pontifex cessationem ab armis transegerit, suis confestim iussis ab omni hostili vi propè Parmam ac Mirandulam se abstinere, concessâ tamen Cæsarianis certodierum interuallo facultate, in munitiones à suis relictas ingrediendi. Verùm, siue quòd horum milites eò missi tyrones essent & inepti, quemadmodum causatus est Pontifex, ^d siue quòd Pontificiis haud placeret vt illi proprio tunc nomine depugnantes, ac frederis vinculis soluti, rem fortius agerent, quemadmodum Cæsariani affirmarunt; nec ingressus in munimenta circa Mirandulam, nec obidionis continuatio ipsis prosperè cessit. Quamobrem cum postea

^e Litteræ Dandini, nomine Pontificis, ad Io. Bapt. Montanum, Româ, die 12. Ianuarij 1552.

^d In mandatis Episcopo Montis Falisci datis, missi ad Cæsarem post Parmensem concordiam.

postea concordia, de qua diximus, inter Pontificem & Cardinalem Turnonium Regis Gallia & Octavij nomine ad biennium statuta fuisset, relicta Caesari ad eam accedendi libertate, ipse pariter illam comprobavit, statimque inter Caesarianos & atque inter Octavianum Gallique ministros par armorum suspensio firmata est. Pontifex vero sequestrum se gessit, & ut Caesar Farnesios in gratiam reciperet, quibus, pro humanorum foederum infirmitate, humanorumque consiliorum fallacia, ex hac ipsa concordia (quae tunc rebus Henrici Regis adeo accommodata, adeoque apta ad fovendam alienationem ab Hispanis, conjunctionemque cum Gallis videbatur) orta postmodum opportunitas est se arctius cum Hispano coniungendi; cum ab eo non pacificam modo Parmae possessionem obtinuerint, sed prope desperatam iam restitutionem Placentiae, sicut infra patebit.

4 Interea Protestantium Oratores, h quippe qui Tridentum accesserant, non ut concordarent, sed ut obturbarent, primum amplissimis publicae fidei ad securitatem tabulis haud praese tulere contentos: dein cum concionem habuisset Ambrosius Pelargus super Evangelio de zizaniis, dixissetque, nonnumquam haereticos, ne deteriora moliantur, esse tolerandos, altius conclamant, perinde ac si fuisset ille auditores cohortatus ad fallendam in ipsos fidem; sed cum publica fuisset concio, nec auditorum testimonia ad querelam firmandam possent adducere, exostulare coeperunt, prorogationis tempore parari Canones de Sacramento Matrimonij, quod ipsorum Theologis non expectatis, nec re cum ipsis communicata, agendum non erat. Satis in aperto patebat exostulationis iniquitas, cum in more numquam fuisset expectari ne integras quidem nationes Catholicorum ad digerendos articulos propositos, qui, donec promulgentur, tamquam opus adumbratum non perfectum habentur: quin saepius euenerat, ut ad extremam usque horam non leuis in ipsis mutatio habita fuerit. Verumtamen qui postulanti satisfacere percipit, non tam postulati aequitatem considerat, quam postulantis firmitatem. Quapropter Caesariani balbutientes, cum Camaiano loquebantur, i non auli cunctationem exposcere, sed illius desiderium praese gerentes: & eodem modo super disciplinae emendatione agebant; ad quam voluissent ut Synodus plene animum conuerteret, ne tempus ad expendenda dogmata superesset: quae argumentum erant tam odiosum, quam emendatio gratum Protestantibus; ut qui in alteris haereses suas damnatas conspiciebant, in altera Catholicorum corruptelas.

1552.
e 25. Aprilis
in Commentariis apud
Borghesios.
f 29. Maij in
monumentis
apud Burghesios.
g In mandatis Episcopo
Montis Falisci datis, ut
in scripturis apud Burghesios.

h Vide Adrianum
lib. 8. & Paruram lib. vi.
tim. primae
partis.

i Litterae Camaiani ad
Massarelum, 22. Febr.
1552.

1552.

Lib. 19.

Postea pro consuetudine Principum, qui molestas sibi res ab aliorum ministris gestas incusant, quasi profectas ex utilitate privata, non è Domini commodo, coeperant Cæsariani multitare, à Crescentio, diuturnioris procul ab Vrbe moræ impatiente, agi festinantius quam maturius negotia Concilij, nimiumque auctoritatis in iis discutiendis adhiberi. Sed hoc ne suspicari quidem licebat, quemadmodum alibi ostensum est. Etenim ex ipso Sleidani calculo^k, Synodo tunc aderant, præter Tridentinum, ac tres Præfides, septuaginta duo Episcopi; ex iis verò viginti quinque erant Hispanienses, octo Germani, duo è Sardinia, quatuor è Sicilia, & unus ex Pannonia, qui omnes numero quadraginta Cæsariani erant; et reliquis viginti duobus Italis maior pars obstricta Cæsari, quæ familiæ clientelâ, quæ subiectione Diæceseos: & inter minores Theologos, numero quadraginta duos, continebantur viginti quinque Hispani, & duodecim Belgæ. Hoc pacto à Sleidano enumerantur. Et quamquam numerus maior esset, quam Sleidanus recenset, tum Episcoporum, qui reipsâ aderant septuaginta octo, præter Abbates, summosque Regularium Ordinum Præsides, tum etiam minorum Theologorum, qui sexagenarium explebant numerum, tamen in utrisque ij qui Cæsari addicti erant, eadem seu parum diuersâ proportionè reliquos superabant. Sed, sicut hoc etiam posito verum est, à Cæsarianis ea fuisse in Legatum iacta; ita discrepat à vero, Cæsarem per solemnium denuntiationum minas contendisse, ut Pontifex procrastinationem imperaret, adeoque illum à festinatione deterruisse, quemadmodum Suauis affirmat, adiciens, postea fuisse missum ad hanc rem à Carolo certum hominem Romam ac Tridentum; nescit tamen illius nomen, pro more impostorum, qui ne conuincantur, generatim narrant. Et sanè Iulius, cui neque Rex Galliæ per denuntiationes metum incusserat, neque antea Carolus V. tunc victor, & cum ille adhuc in Purpuratorum esset ordine, multò minùs in præsentia huiusmodi denuntiationibus cessisset, dum Cæsarem conspicabatur aduersâ laborantem fortunâ, atque tunc ut cum maxime Pontificiæ opis indigentem, anxiumque ne ille cum aduersario Rege coniungeretur. Ac palàm quidem fecit Iulius hanc sui fiduciam aduersus Caroli sensa, non solum in concordia, quam narrauimus, cum Gallo, sed in suspensione Synodi, de qua mox dicemus.

^l In cœtu
18. Martij,
ex Diario
Magistri cæ-
rimoniarum.

Res ita se habuit: Cùm Cæsar blandè se gessisset, rogauisset, que Synodum, ut reliquorum Protestantium accessum præthelaretur, Pontifex ac Patres consensere prorogandæ Sessioni,

quæ^m fuerat indicta 19. Martij, vsque ad Kal. Maias: ad quod etiam iuuit discessus Tridento Septemviri Treuirensis, ob armorum rumoremⁿ, quamquam per speciem ægræ valetudinis; quod post eâ^o imitati sunt duo reliqui Septemviri, aperte professi, se ad suas ditiones tuendas proficisci, at simul polliciti, se redituros vbi primum ea suspicio desisset.

7 Hos inter euentus Pontifex, per grauem indignationem & querelam habitam in Senatu, p nuntios excepit violentæ necis Martinusio Cardinali illatæ, non solum specie atrocis, sed etiam deturpatæ à fama, semper potentioribus inuida, & miseris fauente, ad enormia quæque consiliorum molimina res reuocante: perinde quasi Ferdinandus Rex per horrendum illud ingrati animi scelus aspirasset ad occupandum ingentem thesaurum, qui pro vulgi opinione, falsâ postmodum comperta, penes Martinusium erat; atque ad subterfugiendum graue onus annuæ pensionis, quâ octoginta milia scutorum illi soluerentur, eidem promissæ ad pristina ipsius promerita compensanda. Sed hæc nimis abhorrebant tum à Christiana pietate, & ingenita Ferdinando æquitate ac mansuetudine, cui potius vitio vertebatur, quod frigidiori studio fontes reprimeret, quam quod voluntario scelere in insontes seuiret; tum etiam ab eiusdem vtilitate, cui conducibilis sanè fuisset, ad nouum & adhuc nutans sceptrum confirmandum, illius hominis vita, qui Ferdinando illud tradiderat, si cum auctoritate fides etiam in eo persistisset; atque ita planè hic rumor lentâ quidam, sed certâ temporis luce falsus detectus est.

8 Intereâ quò populari se infamiâ liberaret Rex, prolixum libellum, scriptum ad Franciscum Villaquium Episcopum Raabensem, suum^q in Hungaria Proregem, vulgavit, vbi exacta rei gesta ratio reddebatur: quam magis adhuc legitimè purgandam curauit apud Pontificem, à quo ipse in ius accitus fuerat, delegatis hominibus ad rem pro iure inquirendam. Quare paucos post dies auditâ Romæ Regis defensione, seiuncta ipsius causa in Senatu fuit^r ab eorum causa, qui Cardinalem interfecerant: cumque neutiquam probaretur ea cædes à Rege demandata, ipsum extraculpam esse iudicatum est. Postea interfectores Romam venerunt, & absolutionem honorificè impetrarunt; in qua admissum facinus Christianæ Reipublicæ salutare declarabatur, sicut ipse Suauis indicat. Verùm quemadmodum in coniurationibus contingere solet, vt numquam ipsarum textura credatur, cum ante exitum earum tela præciditur, ita in hominum opinione scriptorumque narratione incerta semper stetit.

1552.
m Acta Actis
Æliæ,
16 Februar.
& 12. &
13. Martij,
n 16. Febr.
in dicto Dia-
rio.
o 21. Martij
ex eodem
Diario.
p 18. Ianua-
rij 1552. in
Actis Consi-
storialibus.

q Apud Bzo-
onium an-
no 1552.

r 12. Februa-
rij, in Actis
Consiatoria-
libus.

Historia
Concilij Tri-
dentini
lib. 13.
cap. 2.
11.
12.

1552.

In ultimo
libro primæ
partis.

fretit innocentia seu proditio Martinusij. Non tamen hæc opinionum varietas dignum excusatione Suauem reddit, dum ipse, tamquam certæ communiq̃ omnium persuasione, adhæret illi, quæ Regem magis onerat velut iniquum in cæde patranda, & Pontificem velut imbecillum in absoluteione indulgenda; cum ipse probè nouerit id quod scribit Paulus Paruta Reipublicæ Venetæ Chronographus, adeoque peritissimus earum potissimè rerum, quæ ad Turcam spectabant, de quo Senatus ille vel maximè sollicitus id temporis erat. Hic igitur inter Italicos scriptores egregius, non sinceritatis minùs quam scriptionis candore, nec pietatis quam prudentiæ luce, citra omnem dubitationem affirmat agitatum ab interfecto Martinusio proditionem.

In iis quæ pariter ad Ferdinandum attinent, accidit interim Tridenti alia quamuis longè leuior perturbatio. Cum illuc Lusitanæ Regis Oratores die 5. Martij peruenissent, quorum primus Iacobus de Silua è regio erat Consilio, secundus Iacobus Gouea Theologus, tertius Ioannes Pæz Iurisperitus, controuersia de loco inter eos & Regis Romanorum Oratores coorta est. Quamobrem die 19. Martij diu id expensum, tum à Patribus vnà cum ipsis Oratoribus, quorum singuli pro re sua rationes plurimas adducebant, tum postea seorsim à solis Patribus. Statutum postremò est, vt eà vice primus Lusitanus Orator inter Episcopos è regione Præsidum sedem haberet, ibique legationem suam atque obedientiam exponeret, dum Oratores Ferdinandi in Legati Conclauis morarentur. Id ita effectum. Tum dimissis Oratoribus, ab eo qui à secretis erat perlecta est responsio iam parata, illis reddenda, cui per verbum *Placet* assensum ab omnibus: dein ipsis reuocatis ab eodem recitata. Sed cum adhuc lis perstaret de loco in aliis seu cœtibus seu Sessionibus obtinendo; & Præsides ac minores Patres pro concordia frustra laborassent, eius decisio in Pontificem reiecta: & quemadmodum in quibusdam monumentis comperi, Episcopus Zagabrientis, vnus ex Ferdinandi Oratoribus, hac de re Romam scripsit ad quemdam Pontificium administrum; commendauitque sui Principis rationes, eundem rogans, vt exemplum aliquod in suam rem suppeditaret, curaretque sibi propitiam Pontificis sententiam, siue Ferdinandus spectaretur tamquam Romanorum siue tamquam Pannoniarum Rex; qui titulus efficacior videbatur, quippe regni non ipse, sed re ab eo possessi: & illius quidem regni nomine legatione is Episcopusungebatur. Sed responsum est Româ, post adhibitam diligentiam deprehendi, veterem esse controuersiam, nec vnquam de-

23. Aprilis
1552.

cisam, quod ad facellum Pontificium spectabat; atque in Concilio Constantiensi fuisse generatim præscriptum eundem ritum inter Oratores, qui in selectioribus Ecclesiæ officiis Romæ coram Pontifice seruabatur: proinde nolle Pontificem nondum auditis partibus quidquam decernere. Videri, facilius rem posse componi, si Oratores Ferdinandi, uti qui erant Episcopi, in Episcoporum ordine, sed supra ceteros sederent; Lusitanus verò, quippe laicus, inter Oratores laicos locum haberet. Vbi per hoc haud fieret satis, aliud cum Tridentinis Patribus consilium excogitarent.

Lis nec diiudicata nec composita perstitit vsque ad 24. Aprilis diem, quo generalis confessus habendus erat, non quidem in Legati domo, ubi ex lethali tunc morbo is decumbebat, sed in templo. Quare cum & pro dignitate & pro more Oratores omnes adesse deberent, conuentum est (quod & præstitum fuit tum eo die, tum proximâ, ac deinde sequenti die 27. quibus conuentus habiti, & similiter die postero 28. quo Sessio sexta & postrema sub Iulio celebrata est) ut Oratoribus Lusitanis locus daretur è regione Cæsareorum Oratorum, hoc est, ad dexteram ante Præsidium sedes, ubi sedere iam consueuerant Septemuii Ecclesiastici, è Synodo tunc profecti; Oratores verò Ferdinandi subsellia tenerent ad sinistram prope Cæsareum, editâ prius à Præsidibus publicâ solemnique declaratione, id fieri per eam dumtaxat occasionem, consentientibus partibus quietis gratiâ, & nihil inde detrahendum illarum seu cuiuslibet alterius iuri; & ne quid oriretur detrimenti ex prærogatiua, in solemnî sacrificio Sessionis die consuetus pacis ac thuris honor nulli Oratorum fuit exhibitus; rei verò peractæ legitimam testificationem, die 5. Maij signatam à Præsidibus, Lusitani voluerunt. Sed hæc postea euenere, tametsi narrata sint hoc loco, ut rei totius series vnico prospectui subiiceretur: cum Historiæ imitanda sæpè sit quorundam speculorum conditio, in quibus varia inter se diuisa in vnâ imaginem coalescunt.

1552.

CAPVT III.

Legati morbus. Arma à Lutheranis mota. Cæsaris ac Tridenti discrimina. Multorum Antistitum discessus. Synodi suspensio. In eam contestatio quorundam Hispanorum Patrum. Legati obitus.

¶ 25. Martij,
ex Diario
Magistri cæ-
rimoniarum.

¶ Diarium
Magistri cæ-
rim. qui huic
eventui ad-
fuit, & eum
narrat sub
25. Martij.

IAm verò par est ad incepta nos regredi. Paucos intra dies inci-
dit in morbum Legatus: ^a & ut mos est, Magnatum ægrota-
tiones adscribi semper animorum ægritudini, perinde ac si in
ipsis, aduersus quàm in reliquis hominibus vsuuenit, non animus ex
corpore, sed corpus semper ex animo tantum pati posset; ita credi-
tum est, morbum ab eo fuisse contractum ex ægrimonia, quòd Syn-
odus se duce progressus haberet improspetos, & contra præceptam
spem, quin propinquæ solutionis indicia præ se ferret. Neque hæc
negauero quod narrat Sleidanus, tamen à Spondano probabili
coniecturâ reiectum tamquam scriptoris aperte maligni narratio-
nem, à nullo reliquorum auctorum confirmatam; nimirum, Crescen-
tio pridie quàm æger decumberet, vesperi fuisse visum ingentem ac
nigrum canem, toruis oculis: quare accitis duobus cubicularis ab
eo impositum, ut illum abigerent, quem idem sub propinqua men-
sula latere affirmabat; sed diu conquistus huiusmodi canis nul-
quam repertus est, nisi in heri phantasia, in qua referunt perman-
tisse ad ipsam donec viueret perturbandam: haud, inquam, factum
negauero; nam in iis quæ apud me sunt monumentis ^b, id verè nar-
ratur. Leuis tamen peruersæ quæque mentis est, argumentum deduce-
re æternæ vindictæ illi viro infligendæ, ex oculorum præstigijs, quas
consuetas nouimus iis qui ob humores lethali corruptioni proxi-
mos hallucinantur. Quamobrem maiori cum grauitatis laude Sua-
uis hanc rem neglexisse, quàm Sleidanus aut supra verum amplifi-
casse, aut supra verisimile interpretasse visus est.

Ægrotante Legato primas partes Pighinus exercebat: tunc verò
accidit, ut explosi Protestantium cuniculi in Cæsarem impetum fe-
cerint. Mauritius Septemuir, & iniuriæ sibi ducens numquam im-
petratam libertatem Philippi Lantgrauij, socii sui, qui se Carolo
dederat, acceptâ fide de carcere non perpetuò futuro, & dedecori
sibi vertens Cæsaris scomma, quo respondebatur, nullam diutur-
nitatem esse perpetuam, conspiratione initâ cum pluribus Germa-
niæ Principibus ac Rege Galliæ, arma mouit: & cum facile præse-
dium externorum vincatur, vbi ciuium animi possidentur, leui ne-
gotio

gorio Augustam, propensione Lutheranam, occupavit. Dein fœderatorum exercitus Oeniponto minitatus est, vbi Cæsar degebat, adeoque Tridentum etiam urbem propinquam deterruit: unde multi Episcopi non solum Itali, sed Hispani fugam arripuerunt, tametsi Oratores Cæsaris omni studio eleuare pericula niterentur; & Carolus post aliquam titubationem statuisset haud Oeniponto discedere, ne sui metus confessione animum perduellibus adderet, & famam hostilis potentia, fortissimam inter bellicas machinas, roboraret. Sed Madruccius, nolens per attenuatum verbo periculum re ipsum augere malo suo, & sollicitus, ne vrbi suæ aut maius esset præsidium ad propellendas, aut minus illicium ad prouocandas Protestantium aggressiones, Pontifici significauit^e, tutam ab fœderatorum impetu eam mansionem se polliceri non posse. Quapropter Pontifex, re in deliberationem vocatâ in cœtu Purpuratorum^d die 15. Aprilis, ex eorum sententia Concilij suspensionem decreuit, & in eodem cœtu ad Collegium retulit, quæ de induciis cum Turnonensi egerat.

3) Contrâ Cæsariani in Tridentina vrbe vel maximè abhorrentes ab ea interruptione Synodi, quæ tot ipsorum curis laboribusque confecta tantæ spei basis erat, denuò obstrepere, perinde ac in huiusmodi occasionibus consueuerant: & quoniam interdum ipsa imbecillitas acuit ad minas, significarunt, velle se in eo negotio extrema quæque tentare. Quocirca Præsides, quippe inferioris Ordinis Præsules, ausi non sunt confestim mandata exequi; sed Pontificem monuerunt, ^e permolestam Patribus futuram fuisse suspensionem, Pontificio Diplomate indictam absque vlla auctoritate ac voluntate Concilij; ac proinde se satius duxisse, memoratum Diploma non depromere, sed curare vt ipsa Synodus id consilij per se susciperet. At Pontifex nihil amplius cunctandum rescripsit, & ^f a se litteræ Cameracensi ad Massarelum, 1. Maij 1552. se minas huiusmodi planè despici. Vt autem per spei stimulum suaue simul & efficax acumen adderet, mandato significari Pighino iussit, vbi ille in Concilio præsidere desineret, incepturum in Vaticano Senatu considerare. Sed hæ litteræ nihil effecerunt, quippe ante ipsarum aduentum confectâ. Etenim prospecto id temporis non cogitatione solum, sed pænè oculis è Tridenti turribus imminente discrimine, & ineuitabili Patrum ac Theologorum fuga, prius generalis conuentus habitus est^g, in quo ex plurimorum suffragio, ac præcipuè Tridentini, Episcopi Zagabriensis, pro Ferdinando Rege Oratoris, & Archiepiscopi Granatensis, consilium suspensionis, infrâ scribendæ, susceptum est; ac postea die 28. Aprilis

1552.

^e Adriani lib.3.

^d In Actis Consist.

^e Acta in Arce S. Angeli, 15. Aprilis 1552.

^f a litteræ Cameracensi ad Massarelum, 1. Maij 1552.

^g 24. Aprilis 1552.

Historia
Concilij Tridentini
lib. 13.
cap. 3.
1552.

1552. lis celebrata fuit Sessio, solemniter ad aras litante Michaële à Tur-
re, Episcopo Cenetensi, ibique decantato extra ordinem Euangelio
S. Ioannis, *Modicum iam non videbitis me, & iterum modicum, & vide-
bitis me, &c.* ceterisque ritibus adhibitis præter concionem, Episco-
pus qui Sacrum celebrabat, hoc Decretum recitauit.

*Sacro sancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu san-
cto legitime congregata, presidentibus in ea Reuerendissimis Dominis, Se-
bastiano, Archiepiscopo Sipontino, & Aloysio, Episcopo Veronensi, Aposto-
licis Nuntiis, tam eorum proprio, quam Reuerendissimi & Illustrissimi Do-
mini Marcelli, tituli sancti Marcelli S. R. E. Cardinalis Crescentij Legati,
ob aduersam eius grauissimam valetudinem absentis, nomine, non dubitat
Christianis omnibus patere, hoc Concilium Oecumenicum Tridentinum pri-
mò à Paulo felicitis recordationis conuocatum & collectum fuisse: deinde
à sanctissimo Domino nostro Iulio III. efflagitante Carolo Quinto Augu-
stissimo Imperatore, ea præcipuè de causa fuisse restitutum, ut Religionem in
multis orbis partibus, & præsertim in Germania, in diuersas opiniones mi-
serabiliter distractam, in statum pristinum renouaret; abusus & mores Chri-
stianorum corruptissimos emendaret, cumq; ad hoc agendum quamplurimi
Patres, nullà laborum suorum periculorumq; habitâ ratione, e diuersis re-
gionibus alacriter confluxissent; resq; strenuè, magno fidelium concursu, fe-
liciterq; procederet, ac spes esset non leuis, illos Germanos, qui eas nouitates
excitarent, in Concilium venturos, & sic animatos, ut veris Ecclesie ra-
tionibus vnanimè acquiescerent; lux denique quædam rebus affulsisse vi-
deretur, caputq; attollere inciperet prostrata antea, & afflictâ Republica
Christiana: hi repente tumultus, ea bella hostis generis humani versutia
exarserunt, ut Concilium velut hæere, ac suum cursum interrumpere,
satis incommode cogere, spesq; omnis vltioris progressus hoc in tempo-
re tolleretur: tantumq; aberat, ut sancta Synodus Christianorum malis &
incommodis mederetur, ut multorum mentes, præter sui animi sententiam,
irritaret potius quàm placaret. Cum igitur ipsa sancta Synodus omnia, &
præcipuè Germaniam, armis ardere & discordiis videret, omnes ferè Epi-
scopos Germanos, præsertim Principes Electores, suis consultum Ecclesie
& Concilio abiisse; decreuit tantæ necessitati non reluctari, & ad meliora
tempora reuicere, ut Patres, quod eis nunc agere non licet, suis omnibus
prospectum ad suas Ecclesias regredi valerent; ne diutiùs vtroque inuicem
otio conterantur. Atque ita, quoniam sic temporum conditio tulit, huius
Oecumenici Concilij Tridentini progressum per biennium suspendendum fore
decreuit, prout præsentis Decreto suspendit: eâ tamen lege, ut, si citius pa-
cata res sit, ac tranquillitas pristina reuertatur, quod sperat Dei Optimi
Maximi beneficio non longo fors spatio futurum, ipsius Concilij progres-
sus*

sus eodemmet tempore suam vim, firmitatem vigoremq̄, habere censeatur. Sin autem (quod Deus auertat) peracto biennio prædicta legitima impedimenta non fuerint submotā; quamprimum cessauerint, talis suspensio eo ipso sublata esse intelligatur, ac suus vigor & robur Concilio sit restitutum, & esse intelligatur, sine alia noua Concilij conuocatione: accedente ad hoc Decretum consensu & auctoritate Sanctitatis sue, & sanctæ Sedis Apostolicæ.

5 De hoc Decreto conuenere reliqui omnes, præter duodecim ex Hispanis, qui solemnem contestationem illi opposuere. Inter eos Ioannes Bernardus Dias Episcopus Calaguritanus æquè suspensioni ac prorogationi obstitit: non ita reliqui undecim. Hi fuere Saluator Alep Episcopus Turritanus, Ioannes Salazarius Episcopus Lancianensis, Aluarus à Quadra Episcopus Venusinus, Petrus Acugna Auellaneda Episcopus Asturiensis, Ioannes Fonseca Episcopus Strabiensis, Franciscus Nauarra Episcopus Pacensis, Michaël Puchius Episcopus Elvensis, Ioannes Æmilianus Episcopus Tundensis, Martinus Ayala Episcopus Gadixensis, Aluarus Moscosus Episcopus Pampilonensis, & Petrus Poaz Episcopus Ciuitatensis. Eorum contestatio hæc fuit:

6 Cum hoc sacrum Oecumenicum Concilium, ante tot annos à toto Christiano Orbe desideratum, tantis laboribus procuratum, tandem Tridenti ad extirpandas hæreses, tollenda schismata, reformandos mores, pacemq̄ inter Christianos Principes componendam, fuerit conuocatum; neque post eius conuocationem fuerit adhuc satisfactum nedum omnibus, sed nec plene alicui ex causis propter quas conuocatum est, præsertim reformationi necessariæ abusuū, vnde mala omnia, quibus vexatur Ecclesia, & orta esse, & confoveri apertum est. Nos infra scripti Archiepiscopus & Episcopi, nostrarum conscientiarum testimoniis compulsi, huic Decreto suspensionis Concilij cum omnibus in eo contentis circumstantiis & conditionibus, tam quoad substantiam eius quàm quoad formam, contradicere decreuimus, prout de præsentibus contradicimus & repugnamus: tum quia causæ suspendendi, quæ in eo assignantur, bella scilicet & Germaniæ tumultus (quos breuè sedatos iri ac componi vel in ipso Decreto sperari dicitur) non vsque adeò videntur urgere, ut sit propter eas ita à Concilij prosecutione cessandum, saltem in his quæ ad reformationem attinent: quinimò ad sedandas Principum discordias aptissima visa est Concilij conuocatio, subindeq̄, prosecutio & continuatio. Tum etiam, quia dicta suspensio magis dissolutionis quàm iustæ, moderatæ, aut necessariæ supersessionis speciem præ se ferre videtur. Neque enim, etsi ceteræ difficultates deerint, quas timere nos docuit experientia, tam celebris Prælatorum conuentus ex tam diuersis remotisq̄ prouinciis ha-

1552.

beri facile poterit; nec deerunt impugnatoribus Catholica Ecclesia occasiones & rationes ad serenda alendaq; bella atque discordias, quibus huius Concilij, cuius nomen apud eos est tam odiosum, reassumptionem impediunt, ac ludificentur, quod nunc eos conari, variisq; rationibus tentare videmus; si præsertim viderint, conatus huiusmodi prosperè eis cedere, nosq; eo adcessisse, ut ab incepto opere cessauerimus. Præterea deterret nos ingens scandalum, certaq; hæresum propè confirmatio, quam ex tali & tam diuturna suspensione nedum ipsis Ecclesie aduersariis, sed & Catholicorum plerisque orturam esse manifestum est; cum Dominica castra, publicamq; causam deserere non aliâ ratione magis quam persecutionum metu, laborum impatientiâ, & quod peius est, causa ipsius, & Diuini auxilij desperatione opinabuntur; cum tamen in tuto loco, ab omni bellica iniuria remoto, sedisse nos viderint, ubi aliâ, cum non minus periculosa bella gererentur, nihilominus ipsa Synodus fiducialiter in Diuino hoc opere perseverauerit, quod perfectò inficiari nec nos ipsi possumus. Cum itaque è manibus nostris repetenda erunt anime, quæ periturae sunt per subtractionem huius salubris ac præuenienti remedij, aliisq; de causis conscientias nostras mouentibus, huic Decreto non expresse contradicere non possumus, imò & contradicimus, & quantum possumus, absolute repugnamus. Ne tamen omni consilio non consentiendi rationem querere videamur, nève abhorre credamur à suauiterum dispositione, cum & nos difficultatis temporum, recessusq; Prælatorum Germanicæ nationis fere omnium, rationem aliquam habendam esse non improbemus, petimus, ut sequens viam, quam hætenus tenuit atque seruauit hæc sancta Synodus, Sessionem ad proximas Kalendas Maij indictam, ad moderatum aliquem terminum prooget, diemq; declarat, qui ipse ita pro homine interpellet, ut alia conuocatio, declaratio aut intimatio minime sit expectanda, quominus ad hunc locum Concilij omnes Prælati conuenire & possint & teneantur. Addentes nihilominus, quod si infra dictum declarandum terminum prædicta impedimenta cessauerint, curet Sanctitas sua Prælatos omnes ad prosecutionem Concilij reuocare, quos interim ad proprias Ecclesias remeare, si libeat, licebit. Vltima vero Decreti verba, quibus commendatur Decretorum huius sanctæ Synodi observatio, placent utique, si absque his verbis (quatenus ad eos de iure spectat) publicentur: quæ litium occasio esse videntur & seminarium. Quæ quidem omnia ita & non aliter fieri petimus, & protestamur: quod si secus fiat, nullum nobis, nec sanctæ Synodo præiudicium fieri quouis tempore, tam propter huius Decreti suspensionis publicationem, quam ob quemcumque alium actum factum vel faciendum, attentatum vel attentandum per quascumque personas contra huius Oecumenici Concilij auctoritatem & potestatem, Conciliorumq; Oecumenicorum omnium. Petimus insuper à Synodi huius Notario, ut hæc nostram

nostram schedulam contradictionis, attestationis, ac protestationis, inter 1552.
Acta Synodi, unâ cum hoc Decreto inserat, indeq; ipse, vel alij, nobis unum
vel plura authentica instrumenta exhibeant.

7 Hæc contestatio reliquorum neminem à priori sententia retraxit. Nam quod ad primam partem spectabat, iidem ipsi qui contradicebant, prorogationis necessitatem fatebantur, multoq; magis eam fassi fuerant plures ex ipsorum collegis ac ciuibus per quamdam discessus speciem, qui fugam præ se ferret. Hoc posito, biennij spatium rebus consentaneum agnoscebatur ab iis, qui ratiocinatione, non cupiditate, spem futuræ tranquillitatis ad id necessariæ metiebantur. Quod si ea prius euenisset, prospectum iam fuerat ut illicò Synodus restitueretur: nec dubitandum erat, quin ubi illa videretur opportuna, à Pontifice, iisdemq; Principibus, qui prius eam legendam curauerant, reuocaretur. Ex altera parte, si iidem Principes secùs putassent, quæcumque certa conuocatio fuisset præfenti Decreto indicta, in irritum caderet.

Quod verò attinebat ad ea verba, quæ postremâ parte continebantur, in quantum ad ipsos de iure spectat: vel ea prætermittenda silentio erant, eo animo, ut tamen subaudirentur; & idem litium seminarium perdurasset, nimirum ad quem & quousque de iure spectaret efficere, ut quæ Synodus decreuerat, obseruarentur: vel eorum Antistitum sententia erat, ut non modò sonus, sed etiã significatio huiusmodi verborum excluderetur, adedò ut ad singulos absque vllò discrimine earum sanctionum plena executio pertineret: & cui latere potuisset, quantum confusionis perturbationisque in Ecclesiam inde manaturum aduersus omnium Canonum sanctiones, omniumq; Conciliorum voluntatem?

8 Quemadmodum nullum in terris bonum damno aliquo vacat, ita nullum malum alicuius commodi expers est: nimirum, grauioræ ærumnæ leuiorem breuioremq; nunc reddidere controuersiam de suspensione, quàm sedente Paulo de translatione. Tunc bonum nocuit, scilicet ingruentis luis cessatio, quæ causa fuit, cur reluctantes Episcopi illic persisterent, quæ animos ipsis suppeditauit ad perpetuò impugnandam tamquam simulatam causam profectiois, à reliquis prius peractæ; Cæsari verò speciosum fucum, ad huiusmodi creditum ius per se ac per alios firmiter sustinendum. Ex aduerso in præsentia malum profuit, quia periculis crescentibus contestatio contraria factis euasit; quandoquidem illius auctores paulò post suæ salutis discessu consulere. Neque vllam timiditatis notam mereri potuit ea Togatorum manus, quòd se discrimini subdlexerit, quando

oria
ily Tr
II.
IV

1552.

quando vel ipse Carolus V. qui ad eam vsque diem hostibus inter mortales summè formidandis pectus semper aduersum obiecerat, necesse habuit suis subditis perduellibus terga ostendere, ne pristina ipsius fortitudo in temeritatem abiret, & ab ipsis captius cum Imperij Christianique nominis pernicie abduceretur. Etenim præuolito Clusie transitu à Protestantibus occupato, ille per offusas in tempesta noctis tenebras Oeniponto discessit, ^b infirmâ valetudine, lecticâ vectus, quem maior comitatus pars equorum penuriam pedes in ea repentina rerum perturbatione secuta est: nec ille secutum habuit, donec Villacum oppidum Carinthiæ peruenit, finitimum Foroiulij, sub Veneta ditione. Quin illic etiam ex milite collecto, quâ vt Cæsar honorificè exciperetur, quâ vt fines munitur, nouum metum concepit Carolus, in suspicionem adductus ab exorto, quamuis falso, rumore fœderis inter Venetos ac Protestantibus initi. Paucis horis post Cæsar discessum Oeniponto, illic Mauritius ingressus, qui ^l intactis ciuium bonis ac Ferdinandi (qui pacis potius amicus quàm hæresis inimicus putabatur) hostiliter depopulatus est quidquid ibi habebant Cæsar, Augustanus Cardinalis, & Hispani, nomina Protestantibus insensissima, quod primus illatarum illis cladum auctor, alter consiliarius, postremi executores fuissent.

^b Vide Parutam in postremo lib. primæ partis, & fustius Adrian. lib. 9.

^l Vide Spondanum, an 1552.

* Diarium Magistri cærim. 7. Maij 1552. l Acta in Arce Ælia, 25. Maij.

^m Synodus cum citatis scripturis fuit impressa Antuerpiæ an. 1564.

Has inter turbas ministri Pontificij ab huiusmodi angustiis ad tam subitam profectionem compulsi sunt, vt cum eorum quibusdam, nisi Madruccius necessaria ad viaticum suppeditasset, male actum esset. Crescentius, etsi oppressus morbo, ^k vt in mortem potius quàm in hostem incideret, per Athesim Veronam deportare se iussit, vbi intra triduum ^l decessit, atque eius cadaueri Romam delato is honor redditus est, qui virtuti etiam in cineribus soluitur.

Suauius affirmare nihil veretur, in Aula Romana duos Nuntios fuisse acriter obiurgatos, quod in Decreto Synodus Christianos hortata esset, vt ea quæ fuerant à se sancita seruant, non prius requisita Pontificis confirmatione, quâ deficiente sanctionum pariter efficacia deficiebat, ex doctrina quæ Romæ traditur: & addit, fuisse qui diceret, & Nuntios, & Episcopos qui consenserunt, ea de causa in censuras prolapsos. Enimuerò quemadmodum à veteribus amor cæcus depictus fuit, ita pariter odium cæcum depingendum videretur; nisi quod fortasse cognouerint id quod postea S. Thomas notauit, vim omnem odij, itidem ac cuiusuis animorum affectionis, non aliud reuera esse, nisi intermixtum quemdam amorem. Nunc ^m Antuerpiensibus typis impressum legitur: nonne Suauius ipse narra-

narravit, fuisse in eo Decreto requisitas consensionem auctoritatem- 1552.
que Pontificis & Apostolicæ Sedis ?

11 Tam palmaris mendacij confutationi par est adiiciam solutionem eiusdem calumniæ. Cur, inquit ille, disputandi locus negabatur Protestantibus aduersus Decreta iam constituta in Concilio, si ea certa & extra falsitatis aleam non erant, donec à Romano Pontifice confirmarentur ? In promptu ratio est : Quia reipsa confirmabantur, pro eo ac Pontifex de illis edoctus subinde per suas litteras ad Præsides ea comprobabat, & edenda per typos curabat, variisque adiectis significationibus confirmabat : & ubi cetera deessent, eadem ipsa responsa, quæ Cæsaris Oratoribus voce, quæ Carolo Germanisque Ecclesiasticis scripto reddita à Paulo & Iulio, postulanti- bus, ne res sancitas in controuersiam ampliùs reuocarentur, effica- cis comprobationis vicem subiissent. Quamquam in fine Synodi, quò solemnior firmiterque memoria rerum omnium in factis Eccle- siæ superesset, prudenter & à Synodo postulata, & à Pontifice pro- lata fuerit vniuersalis ac disertata illarum confirmatio, sicuti suo loco scribemus, cum haud nouum sit, eandem actionem iteratis com- probationibus confirmari ad cautionis vbertatem, ac maiestatis ac- cessionem; eo sanè pacto, quo magnifico ædificio maior columna- rum numerus apponitur, quàm illi sustinendo sufficiat. Quemad- modum Angelorum est præstantia, qui famulis non indigent, famu- lis carere; sed hominum, quibus illi sunt opus, supra quàm indi- geant, iis abundare : ita vniuersè rebus, quæ fulcimentis non egent, præstantiæ vertitur, fulcimentis vacare; sed rebus, quæ fulcris in- digent, eis supra quàm indigeant abundare.

C A P V T I V.

Varia Suavis calumniæ de Synodi dilatione, suscepto que à Pon- tifice Syria Patriarcha, reiecta.

1 Sed nondum Suavis cauillos euasimus. Is ad carpendum Pon- tificem obseruat in primis, suspensionem Synodi, tametsi ad duos annos statutam, decem postea perdurasse. Verùm hic au- ctor (quod alibi notatum est) vitium præ se fert maxime dissenta- neum homini, artem quam exercet Suavis profitenti, hoc est men- daciorum textori, vitium inquam obliuiosi. Quo pacto exciderat è memoria quod paulò antè narrauerat, spatium biennij fuisse sub conditione præscriptum, si obstacula interim defuissent; nimirum, inter Christianos Principes discordiæ? Licebat ipsi animaduertere

Pars II.

D d d

ex

1552. ex ipsa historiæ à se conscriptæ serie, an vllam pacis auram respira-
uerit Christiana Respublica vsque ad postremos Henrici Secundi
dies, & Pij IV. Pontificatum, quo tempore statim susceptum per-
fectumque consilium est Synodi reuocandæ.

* Hæc om-
nia conti-
nentur in re-
latione Del-
fii Nuntij
in Germania
ad Caraffam
Cardinalem,
Pauli IV. ex
fratre nepo-
tem, apud
Burghesios.

Præterquam quod omittendum non est, cùm Concilium ad id
vsque temporis Cæsar ac Germani suis officiis auxiliisque curassent,
semel iterumque congregassent, ac sustinissent in posterum com-
plures annos, eius restitutionem illis displicere cœptam. Etenim
Carolus, ^a qui antea Synodum, veluti componendæ Germaniæ in-
strumentum, optauerat, spe huiusmodi fructus iam abiectâ, atque
in ipso vulneratâ à perduellibus Germanis eâ inuicti Principis ex-
stimatione, quam per tot heroica facinora sibi construxerat, perse-
ptam quandam auersionem concepit in Teutonicum nomen,
nec æquis planè oculis aspicere poterat quempiam illius nationis,
quasi obscuratæ suæ gloriæ monumentum. Vsque adeò, vt non mo-
dò numquam postea Germaniam repetierit, sed parum aut nihil
opera Germanicis negotiis impenderit, & iam tum apud se strave-
rit, se Imperio abdicare, & in fratrem illud transferre, tamen ob-
sisterent & Comitæ, & ipse Ferdinandus, qui satis intelligebat, ac-
cessionem splendoris iacturâ fortissimi maximeque neces-
sarij clypei sibi constituram. Similiter quoque Germani, mutata len-
tentia, in apertam à Concilio alienationem conspirarunt. Hæretici,
qui ab eo semper in sinu abhorruerant, ipsumque petierant solâ spe
non obtinendi, & interim retardandi per eam petitionem imperum
aduersarum virium, iam harum deposito metu, apertè reluctaban-
tur, ne rursus eam officinam restitutam aspicerent, in qua ipsorum
proscriptio cudebatur. Catholici magna ex parte ab opinione de-
iecti, quod per Synodum exoptata concordia comparanda esset,
Concilium formidabant tamquam nouarum emendationum angu-
stiarumque tribunal. Quamobrem opus fuit, vt Pontifices aduer-
sâ aquâ nauigarent, vt ad portum adducerent nauigium illud,
quod in anchoris substiterat, onustum remedijs, infirmo Ecclesiæ
corpori saluberrimis.

Subiicit hîc Suauis, à Iulio, quò specie quadam populis satisfacere-
ret, cœtum feruidè destinatum fuisse eo nomine, vt mores refor-
marentur; sed illicò euanuisse. Sæpius his responsum à nobis est,
vniuersali morum reparationi, vt res benè succederet, vniuersali
consultatione consensuque opus fuisse, atque idcirco à multis Pon-
tificibus eam tentatam extra Concilium, à nullo confectam. Etenim
negari non potest, inter eos certè aliquos fuisse Religionis stu-
diosi-

1552.

diostissimos, cuiusmodi potissimum Adrianus Sextus, & Paulus Quartus fuere. Quin ubi quispiam res in hoc genere gestas abfque liuore perpenderit, animaduertet, alios quoque Pontifices ab hisce correctionibus neuiquam abhorruisse, cum tot ac tam graues deprehendantur, quæ ipsis consentientibus, quinetiam extimulantibus, sancitæ sunt in Concilio ætate Pauli Tertij, Iulij, ac Pij: & tamen probè intelligebant, ob quamdam honestatis publicæ rationem, minùs se liberos futuros ad Synodorum legibus frequenter derogandum, quàm emendationibus, ipsorum voluntate ac potestate constitutis.

4 Irridet postea Suauis, quasi artem Pontificis ad compensandam apud opinionem vulgi vanâ quadam specie dissolutionem Concilij, iacturamque Germaniæ, quod Syriæ Patriarcham in Synodum exceperit, qui illius nationis nomine obedientiam Pontifici deferebat: quam artem pariter ille adscribit Paulo Tertio, qui cum Patriarcha & quibusdam Episcopis Armeniæ similiter egit. Affirmat etiam, eodem actus odio, inanem huiusmodi speciem Præsulum Græcorum ab Eugenio Quarto Basileensi Synodo fuisse oppositam. Sed vt ab hoc postremo reordiamur; Si accessus ipsius Constantinopolitani Imperatoris cum suo Patriarcha, & compluribus suorum Præsulum ac Theologorum, inanis species ac fucus est, nesciuerim profectò, quidnam solidi ac subsistentis nomen promereatur. Quod spectat ad exhibitum à Syro Patriarcha obsequium, sedente Iulio (& idem valet in Armenios, sedente Paulo) num forte satius erat, illum reiici, & suo nomine, & legitimis litteris eorum populorum, qui Nestoriano schismati diutiùs adhæserant, ad unitatem Ecclesiæ remigrantem? Extat ^b in Actis Vaticanani Senatus ^{b 20. Febr.} eiusmodi litterarum sententia, in quibus tum Ecclesiastici, tum laici nationis illius, obedientiam Romano Pontifici profitentur; ab eodem confirmari Patriarcham suum Simonem Sulahanum S. Basilij Monachum petunt, & vnâ cum eo regressuro idonei viri missionem flagitant, qui de Fidei rebus ipsos edoceat. Extat etiam ibidem apposita Fidei professio, quam in Senatu Purpuratorum habuit idem Patriarcha: rei verò series & occasio plenius exponitur in Annalibus ^c Ecclesiasticis illius ætatis. Dum verò Suauis Romanam ^{c Vide Bzontium in anno 1553.} Aulam deridet, quòd mirificè lætata fuerit Syri aduentu, eique conuersionem illam ceu minùs constantem exprobrat, caueat profectò ne palàm faciat, derisores Romæ esse pariter Cæli derisores; in quo, ex Christi testimonio, *magnum est gaudium super vno peccatore penitentiam agente*; tamen si eorum plerique postmodum relabantur

D d d 2 tur

oria
ily Tr
II.
IV

1552. tur in crimina. Reuocemus in memoriam ingeniosam S. Thomæ doctrinam; ab eo, qui pium consilium à quopiam susceptum inficiatur esse opus Dei, quia diu non perdurat, Manichæorum impietatem comprobari, quæ Deum rerum tantummodò corruptionis expertium, non item corruptionis capacium, auctorem facit. Si huiusmodi dubitationibus, & his inconstantia exemplis commoer Pontifices se difficiles præbuisent in amanter excipiendis iis qui ad Ecclesiæ sinum accurrunt, haud certè Christo fuissent adepti tam vastam orbis partem in America, aliisque regionibus recens detectis; quæ sanè adeptio à Romana Sede coëmpta est perpetua ingentis pecuniæ, præclarique sanguinis profusione, non alio recepto ibi emolumento ex illis barbaris ad Fidem conuersis, præter adiectos Deo cultores, & cælo ciues. Quisquis ad has irrisiones cauendas, tamquam prudentiæ normam statueret, nihil vquam agere cum irriti euentus ac deperditi laboris periculo, duas artes, quæ humanæ vitæ sunt cardines, eliminaret, agriculturam & mercaturam.

CAPVT V.

Concordia firmata in conuentu Passauiensi inter Cæsarem ac Protestantas. Varia bellorum euenta. Quæ Pontifex apud vtrumque Principem egerit per Achillem Grassium, & Prosperum Sanctacrucium.

1553.

Quo tempore Protestantas ad opprimendum Cæsarem armâ sustulerant, Henricus Rex ab illis accitus, qui cum eo fœdus anno superiori iunxerant, sed occultè, vt ante tonitruum strepitum fulmen feriret, splendidos libellos ad arma sua cohonestanda vulgauerat; simulque validis copiis Cæsaris ditiones inuasit, ac prius Lotharingiam, Cæsaris beneficiariam, occupat, misso in Galliam illius Principe puello, & in suam potestatem redactis Metis, Tullo & Veroduno; progressusque in Germaniam, quam spe iam deuorauerat, breuè expertus est, ab eis, qui assertam Deo ac legitimo Principi fidem violant, eam fœderato minimè seruari. Protestantas cœperunt magis sibi timere ab amico præpotenti, ob ingentis exercitus robur, ingentisque regni propinquitatem, quam ab hoste imbecillo, ob inopiam parati militis, & longinquitatem hereditariæ ditionis. Eapropter vix inducto concordia negotio inter eos ac Cæsarem, ad Regem de re futura quasi præterita scripserunt, affirmantes, controuersias iam esse compositas, proinde le

* Vide Parturam vltimo libro primæ partis, ac Spondanum, anno 1552.

Regi

Regi gratias agere ob suppeditata ab eo ipsis arma, quorum amplius haud indigebant. Henricus, tamen à præcellâ spe deiectus, adeoque nec opinato dolore percussus, magnanimâ moderatione respondit, Latari se ob decerptum suâ operâ ab amicis fructum; & ubicumque res postularer, paratum se fore ad Germaniæ libertatem suis viribus promouendam. Postea quoque passus Oratorem suum, Episcopum Tituacensem, inductum fuisse à Protestantibus, propriæ utilitati seruientibus, in quamdam pacificationem Regi minime decoram; in qua dicebatur, Cùm Regi ius non esset se immiscendi negotiis Imperij, illi permitti, ut priuata iura, quæ sibi esse crederet, Mauritio exponeret, per illum Cæsari referenda. Atque, ut hîc paucis indicetur huiusce tragicæ commotionis exitus, Galliam ille repetiit, armis à Regina Maria, Belgium moderante, in eum commotis; viditque statim contra se militantem in exercitu Cæsaris Albertum Brandenburgicum, qui præcipuus auctor fuerat, ut Germaniam Henricus ingrederetur. Et quamquam obsidio Metensis Carolo non successerit; successit tamen illius copiis expugnatio per vim, atque incensio Taruannæ, ^b ac postea Hedini, arcium præualidarum. Et sanè bellum illud per summam Regis prosperitatem inceptum ubique, & in agro Pedemontano, & in Lotharingia, & in Germania, & in mari, captis* vel ante portus Hispaniæ ceterioris Cæsareis trirēmibus, infauste postmodum cessit, depulsis è Senensi ditione Gallis, & infelici expeditione Guisij, Paulo Quarto suppetias ferentis: neque peractum est, nisi cum gemina Hispanorum victoria, ad S. Quintinum, & ad Grauelingam; vnde ipsis pax utilissima parta est. Nec maius ex eo motu commodum sibi traxerunt præcipui illius auctores Albertus & Mauritius. Prior ingenio vel maximè inquieto se assensurum negavit concordiæ Passauiensi, quam infra recitabimus, direptionemque bonorum Catholicorum & Ecclesiasticorum potissimè profecutus est; ob quam accitus ad Cæsarem post Metense obsidium, & ad ea restituenta damnatus, in maiorem & aduersus alterum contumaciam, & aduersus alteros rabiem præceps abiit. Quare cùm ægrè ferret Mauritius hominis superbiam, quâ solus ille communi concordiæ à se compositæ, & à reliquis Imperij Principibus acceptæ, reluctabatur, habitis à Cæsare mandatis, iunctisque cum Ferdinando viribus, Alberto bellum intulit; qui victus in prælio, coactus est extorris in Gallia diem claudere, ab eo Rege, à quo paulò antè defecerat, exceptus. Nec ea victoria minus funesta victori accidit, quippe lethaliter confossus tormentariæ fistulæ pilâ, intra biduum

1553.

^b Vide Spondanum initio anni 1553. & distinctius litteras Dandini tunc Legati apud Cæsarem Bruxellis. ^c Narrantur hæc in mandatis à Iulio III. datis Legato in Galliam Capiteferreo, postea referendis.

D d d 3 extin-

oria
ily Tr
II.
IV

1553.

extinctus est absque prole, Augusto fratre in Septemuiratu illi successo post aliquam contentionem, diremptam ex concordia cum Ioanne Friderico antea Septemuiro, ac postea captiuo apud Cæsarem; à quo dignitate spoliatus in priori cum Protestantibus bello, ac tandem libertati redditus est, quemadmodum breuè narrabimus. Huiusmodi præmium adepti sunt concitatores illius in Religionem procellæ, tamen victores. Verùm hinc & Religio & potentia Cæsaris grauissima & irreparabilia detrimenta passa est. Nec defuit qui diceret, voluisse Deum ipsi Carolo palàm facere, illum à se puniri vel Ecclesiæ suæ damno propter immoderatam auiditatem Parmæ occupandæ. Ne in arcana Diuinæ prouidentia, & in iura certaminum inter Principes ingrediamur, certum est, si Carolus Iulij monitis, quæ memorauimus, auscultasset, pacificus Germaniæ dominus euasisset, suis viribus ad Fidem redactæ, eamque veluti pietatis ac fortitudinis suæ trophæum Christi Vicariis, & Austriacis Principibus hereditariam reliquisset: sed hominem in summa felicitate sibi moderari, esset celsius felicitatis fastigium supra conditionem humanam.

Iam verò nos tempus monet, vt nostræ narrationis seriem relinamur. Ferdinandus pacis appetentissimus, adeoque Protestantibus haud inuisus, cum primum hæc arma erupere, ad Pannoniæ custodiam morabatur; illinc verò festinanter, & ab Aprilis initio fuit accersitus à Cæsare, tamen permagno suo incommodo, propter ingentes Turcarum eo anno progressus. Is itaque post multa itinera & colloquia, operâ etiam Ducis Bauriæ generi sui, celebrem concordiam composuit, initam in conuentu Passauiensi, quæ simul cum pace Norimbergensi, de qua mentionem fecimus anno 1532. appellantur à Protestantibus duplex libertatis suæ columna. Illic inter Imperij Principes de rebus publicis deliberantes præcipuè conuenit, vt Philippus Lantgravius liberaretur, atque vt Mauritius cum decem bellatorum millibus Ferdinando militaret in Hungaria aduersus Turcam. Ea tamen pactio nulli plane fuit emolumento. Anni siquidem tempus, & arma Turcica eoque progressa fuerant, vt ampliùs rerum iacturæ impediri non potuerint. Sponte quoque liberauit Cæsar Ioannem Fredericum, Saxonie iam Septemuirum, de quo sæpius dictum est. Huic in tumultuaria Oeniponto profectio obtulerat Carolus libertatem, sed ille eam recusatà Cæsarem sequi maluit. Quà in re non magis generosè idem se gessit in speciem quàm re prudentem, intelligens hac solùm viâ dignitatem Septemuirem amissam à se recuperari posse.

d Præter alios auctores relatio Delfini Nuntij ad Cæsarem Cardinalis, nepotem ex fratre Pauli IV. anno 1557. Vide Adrian. lib. 9.

posse, si per varias fortunæ vices Cæsar Mauritium, in quem dignitatem illam transtulerat, superasset, puniturus hoc pacto ingratum alterius animum, & alterius fidem remuneraturus. Ceterà non poterat Ioannes Fridericus, quidquid euenisset, de sua libertate amplius dubitare, quandoquidem & eam Cæsar obtulerat, & ipse in eo sui Principis infortunio magnanimâ repulsâ recusauerat.

3 In rebus Religionis, quæ potissimum ad nos pertinent, de duobus capitibus conuentum est. Prius erat, vt neutri è duabus partibus, quarum alteri *Religionis veteris*, alteri *Confessionistarum* nomen indictum (cùm hi nolent aut inuisum nomen *Hæreticorum* sibi accipere, aut splendidum *Catholicorum* aliis tribuere) molestiam inferre alteri Religionis causâ liceret. Atque hoc pacto finem habuit Decretum *Interim*, quod tam obstrepenti crepitu erumpens, minimum durauit, minus confecit. Adiectum illi capiti fuit, vt Cæsareum tribunal vtrique partium indifferenter ius diceret. Alterum erat, vt intra sex menses noua Comiticia celebrarentur, in quibus decerneretur, quonam ex quatuor modis controuersiæ Religionis componi possent; an Concilio Oecumenico, an proprio vnus nationis, an colloquio, an Cæsareo conuentu.

4 Non interfuit ipse Carolus huic concordiæ; adeoque quamquam ille Philippum liberasset, aliasque pactiones expleisset, prorogata dumtaxat ad aliquod tempus Comitiorum conuocatione, & quamquam cuncta Cæsaris nomine spondisset Romanorum Rex; tamen ratus, id ceteris à se rebus gloriosissime gestis dissonare, numquam se illi consensisse professus est. Vnde accidit, vt in eius fratrem fama fuerit oblocuta, vtque Paulus Quartus ob eam inter alias causas semper recusauerit Ferdinandum vt Cæsarem agnosceret, ac ratum habere: sed cui comperta erat Ferdinandi erga Carolum insignis reuerentia, & quantum Carolo diffiderent Protestantes, quibus tunc ob res prosperas elatis perdifficile satisfaceri poterat, ne suspicari quidem licebat, aut alterum Cæsaris nomine fuisse pollicitum quod in mandatis non haberet, aut alteros pacificationi consensisse, mandatis Cæsareis non inspectis. Quare vnicè poterit Carolum excusare imperiosa illa necessitas, cui omnis humana potentia subiecta est.

5 Nihil fuerat à Pontifice prætermissum, quo Cæsarem ab huiusmodi angustiis liberaret; idcirco duos Nuntios festinè legarat post inducias Parmenses ad concordiam inter vtrumque Principem transigendam, Prosperum Sanctacrucium, Romanæ Rotæ duodecemuirum, qui postea donatus est Purpurâ, ad Henricum, & Achillem.

oria
ily Tr
e.
II.

III.
IV.

2553.

lem Grassium, Montis Falisei Antistitem, ad Carolum. Demandatum est Sanctacrucio, ut certum redderet Regem de sincera Pontificis reconciliatione, quæ tamen suspensionis temporariæ nomen haberet, perpetua pax reipsâ futura erat, simulque commoneret, quam pariter opportuna foret inter ipsum Regem ac Cæsarem pacificatio: cum enim per eorum discordias incrementa caperent Turcæ atque hæretici, non Fidei solum, sed gentis Catholicæ hostes tantum sibi locorum ac ciuium acquirebant, ut iis coercendis, ab ipsorum postea potentia pares aggeres extrui non possent: offerebatque se ipsum accessurum ad eam rem componendam, ubi ambo Principes eò propenderent. Grassio iniunctum, ut nomine Pontificis gratias ageret Cæsari, quod is Parmensem concordiam comprobasset. & post breuem eorum quæ ipse in iis negotiis egerat rationem expositam, significaret id quod apud Henricum, sicuti modo diximus, urgebat de pace; ad eamque facilius perficiendam, quod in eo erat ipsum hortaretur. Et quemadmodum Pontifex viuido promptoque pollebat ingenio ad rationes in re qualibet excogitandas; ita plurimis argumentis multa illi suadebat, opportuna quieti prosperitatiq; communi. Tria præsertim hæc erant: Ut Bressellum Ferrariz Duci restitueret, cum id non æquitatis tantum, sed etiam prudentiæ ratio postularer, ne abalienaret à se pollentem viribus in Italia Principem, sibi clientem, & qui in bello præterito neutri parti addictus fuerat. Ut libertatem redderet tribus nobilibus Gallis, quos supra nominauimus, captiuos apud Cæsarios sub primos armorum motus; cum id & generosi esset animi, & planè laudabile, neque Cæsari quidquam officeret. Ut amicè se gereret cum Farnesiis, redderetque Octauio ditiones, & Cardinalibus Sacerdotiorum prouentus, quos in regno Neapolitano possidebant. Qua in re insinuat Pontifex, si Farnesij Gallis indigere desinerent, desituram pariter Gallorum in ipsos clientelam, ubi amicum in tutela Cæsaris peritium nanciscerentur; quod postea verum comprobauit euentus. Ac sanè notandum est, Aristotelem in incomparabili illo Rhetoricæ tractatu docuisse, Quemadmodum in genere demonstratio argumenta ab honesto, & in iudiciali à iusto; ita in deliberatio ab utili esse petenda.

Dandini legatio ad Cæsarem, & Capiteferrei ad Regem Gallia, communis pacis gratiâ. Aliæ legationes in Italia ad sedandos Senarum tumultus. Obitus adolescentis Angliæ Regis. Controversiæ de successione; quæ in Mariam sororem deuenit.

Cum in Nuntiorum linguis minus efficacitatis esset, & in dies magis & arma & iræ inter Carolum & Henricum exasperarentur, cum totius orbis perturbatione, & inæstimabili Religionis detrimento, voluit Iulius adiumenta noua experiri per legationem duorum^a Cardinalium, qui eorum Principum, ad quos mittebantur, negotia optimè callebant, iisdemque erant in primis gratiosi. Hi fuere Dandinus, qui secretioribus epistolis Pontificis præerat, ad Cæsarem destinatus, & Capiteferreus ad Regem Gallia. Vtrique impensè mandauit^b, vt exponerent in vtraque Aula, à Pontifice nullum aliud nisi communis Parentis commodum spectari, nullâ habitâ consanguineorum ratione, quibus nec optabat nec accepturus vnumquam erat à Principibus beneficium vllum; cum ipse sibi videretur obstringi ab incrementis Turcarum & hæreticorum, vt impenderet quidquid gratiæ apud Catholicos Principes reperisset, in Ecclesiæ non in familiæ emolumentum. Quin obiurgari suauiter Sanctacrucium Nuntium iussit, quòd de huiusmodi commodis per suas litteras sæpiùs mussitasset; vetuitque, ne vnumquam in posterum his sermonibus os aut aures referret: idemque per Dandinum exponi mandauit Episcopo Atrebatensi, qui inter Cæsaris ministros supremam auctoritatem exercebat. Nec minus ipse recusauit, tamquam contrarium suo conciliatoris officio, id quod Sanctacrucius suâ sponte transfegerat confeceratque cum primariis Galli ministris, & cum ipso Rege; vt nimirum hic suas vires impenderet, quibus Pontifex Senas occuparet, & Ecclesiastica ditioni coniungeret^c: cui Cæsar & Italici Principes minus repugnassent, quàm vt ea vrbs in Gallorum potestatem veniret; Rex verò, diminutâ æmuli potentiâ, hereditariam maiorum gloriam auxisset, auctâ Sedis Apostolicæ ditione. Ea Iulij repulsa Sanctacrucio accidit permolesta, pro eo ac euenire solet, cum è sublimi spe laudis ac remunerationis exciditur; adeoque pro communi hominum consuetudine, qui amaritiam inopinatam vlciscuntur, eam per verba aspergendo illius nomini, qui ipsis degustandam ingessit, hanc Pontificis austeritatem adscripsit pusillanimitati, à curis alienioris,

Part II.

E e e

nioris,

^a In Senatu
3. Aprilis
1553. vt in
Actis Con-
sist.

^b Mandata
vtrique data
11. & 14. A-
prilis, apud
Burghesios.

^c In Vita San-
ctacrucij, ab
eo Latine
scripta, quæ
nunc est in
manu Mar-
celli Cardi-
nalis Sancta-
crucij.

1553.

nioris, quàm quæstum appetentioris. Fuit itaque iniunctum Legatis à Iulio, ut pacem ita proponerent: Superuacaneum videri, ut summæ prudentiæ vtriusque Principis ostenderetur, quantum illa commodi, quantum laudis in eo rerum statu ipsorum vtrique allatura esset. Sed quoniam huiusmodi notitia interdum non sufficit, cum sincerus ac fidus inter partes sequester deficit, huius se operam offerre: atque ut rem vrgeret, significauit Henrico, esse notissimum vel inter priuatos effatum, inter duos pacem componi non posse, nisi percussor & superior aliquid indulgeat læso ac succumbenti. Percussorem & superiorem esse Henricum ob tot tantasque plagas variis in regionibus Cæsari simul inflictas; proinde oportere ab ipso aliquid exhiberi, quo alteri satisfaceret: perpenderet pariter, quo pacto Cæsar, tametsi tantum iuris amorisque haberet in Senas, eamque urbem sibi clientem & addictam tam diuturnâ impensâque curâ seruasset, spondebat tamen ab ea recedere, vbi Rex pariter suum inde militem reuocasset.

^d Vide præcipue Adriani lib. 9. & Cinum in Vita Cosmi Florentiæ Ducis.

^e Vita Sancti Crucij, & epistola Dandini ad Capiteferreum, 6. Augusti 1552.

^f In eœtu Consistor. 13. Augusti 1552. ut in Actis Consistor.

Ad hæc aliaque plurima, quæ subsequenter, intelligenda, operæpretium erit cognoscere, ^d Senenses fuisse perturbatos Hispanicæ administrationis sub Mendoza, perinde quasi is per speciem curandæ quietis vellet ipsos seruitio premere. Et reuerâ notabatur homo ille nimiam superbiâ, ob quam Pontificem quoque grauius irritarat, satellitum Præfecto Romæ ex leui causa verberato. Cæsar itaque his de rebus certior factus, haud ita multo post Mendozam reuocauit: sed interim, quemadmodum species cum extra suas partes (Indiuidua Dialectici dicunt) non sit, nec amatur ipsa, nec habetur odio, nisi harum partium causâ: ^e ita Senenses erga Mendozam malè affecti, iam cœperant Hispanorum vniuersè administrationem odio prosequi. Quo animaduerso statuerat apud se Mendozam, ab eorum dentibus sibi cauere, iniecto arcis fræno, quam exercebat. Senenses verò innatâ libertatis solliciti, eiecerant præsidium Hispanicum, ac Florentinum cum Hispanis coniunctum, & illius structuræ ministros; cum tamen in eiusdem operis demolitione simul abiicerent, aduersus quàm intendebant, suam optatissimam libertatem. Ut Hispanos itaque deturbarent, ad consuetum Gallorum antidotum confugerant. Quocircâ magnis turbis in Italia, & prope ditionem Ecclesiasticam excitis, Pontifex sub earum initia Legatum ad Senenses miserat Mignanellum Cardinalem, ipsorum ciuem, ut illas componeret, productis in collegio exemplis. ^f Leonis, aliorumque Pontificum, qui consimili legatione Senenses coonestauerant. Postea rebus exacerbatis duos designauit Legatos, ^g alios.

6 alterum Cardinalem Sermonetæ nuncupatum, intimum Gallis, qui Ferrariensem Cardinalem ac Termesium, Gallicæ factionis duces, ad quietem adduceret; alterum Corneum Cardinalem, suæ fororis filium, Ascanij fratrem, Hispano militantis, ad Florentiæ ducem, ut is quoque pacis consilia suscipere. Præterea Pontifex ipse Viterbium accessit, urbem^h Senensibus finitimam, Romæ custodia demandatâ Cardinali de Cupis tamquam Legato, simulque Vrbinatium Duci, qui à Pontifice constitutus fuerat supremus Ecclesiasticæ militiæ Præfectus, cum annuis triginta scutorum millibus pro stipendio. Sed his omnibus nihil effectum est, quin Senenses nimia libertatis sollicitudo in seruitutem protraheret, & in Gallis nimia Senensis propugnationis auiditas iter aduersariis strueret eius urbis occupandæ.

3 Nihil pariter Pontificis adhortationes Regem permouere, ne in æmulo imitaretur immodicam illam præsentis prosperitatis fiduciam, quæ hunc è superiori ad inferiorem conditionem deiecerat. Quamobrem responsio Henrici fuit, * Se paci consensurum, nullis nouis conditionibus ineundæ: ubi etiam ipse Cæsari satisfacere, non proinde stabilis concordiæ se certum futurum; idcirco satius sibi videri, nihil à se peculiare offerri, sed audire quid alter postularet. Cæsar è conuerso, virtuti, potentiæ ac fortunæ suæ minimè diffidebat, quarum ei adhuc fauentes vires per eos dies feliciter expertus erat in expugnatione tum Teruanæ, statim à se incensæ ac destructæ, tum postea Hedini, in cuius defensione ictus globo cecidit Horatius^m Farnesius Henrici gener, ac postea multi viri nobiles captiui sunt adducti. Quare egresso cum ingentibus copiis Regi^a Cæsar occurrere gestiit, sed à suo seiunctus exercitu, ut qui tam grande corpus non erat, cui tantum caput congrueret. Verum paucos intra dies absque vilo memorabili successu Rex ad Galliæ confinia recessit, & Cæsar Bruxellas. Interim Carolus ad ostentationem maioris animi in maiori discrimine, tenui conditioni sibi oblata prægrandi postulatione respondit. Ea fuit; Vt quidquid occupatum fuerat, Imperio, Ducibus Lotharingiæ ac Sabaudiæ, & sibi pariter in Belgio, restitueretur: ut subderetur Octavius Farnesius plenæ obedientiæ Sedis Apostolicæ: remouerentur militiæ Gallicæ ab agro Senensi; sibi verò compensarentur illata in mari damna, à tempore quo Orator Gallus apud se morabatur, nec sibi bellum indictum erat, cum aliis pactiõibus, in negotij processu à se promendis. Quibus sanè ut Galli acquiescerent, opus erat duæ immanes in acie clades, quales planè multos post annos Hispani inflixere.

Ecc 2

xere.

1553.
g Io Senatu
15. Maij
1553. vt in
Actis Con-
sist. mandata
verò extant
in monu-
mentis Bur-
ghesiorum.
h Deceuit
id in Senatu
2. Iunij
1553. in A-
ctis Consi-
st. Extant in
mandatis
Nuntio Del-
fino datis, in-
frà citandis.

k Extat in re-
sponso Cæ-
saris ad
Dandinum,
anno 1553.

l 19. Iulij
1553. vt in
Diario Ma-
gistri carri-
mon. & Le-
gati, & Iulij
in duabus
eius litteris
20. Iulij ad
Montanum
Card. & ad
Pontificem.
m 16. Iulij
eodem anno.
n Litteræ
Dandini ad
Pontificem,
ad Legatum
Galliæ, &
alios. 2. 16.
20 & 26. Se-
ptemb. 1553.

oria
ly Tri
II
Dandini

1553.
 o Dandius
 discessit Bru-
 xellis 9. O-
 ctob. vt in
 Diario iam
 dicto.

p Vide Spon-
 danum, &
 allatos ab eo
 auctores, an-
 no 1553.

xere. Quare tunc non alia responsio Gallorum fuit, quam negotij per silentium præcisio. Pontifex Legatos reuocauit: siquidem eorum vtrique alterum suffecit, ob ea quæ mox contingere, & longam sed non ingratiā à nobis narrationem deposcunt.

Tot inter motus, Catholicis & Ecclesiæ perniciosos, vnus accidit amplissimi emolumenti, videlicet Britannici sceptri mutatio. Obiit Britannia Rex Edoardus sextus Iulij anno 1553. & sextodecimo ætatis suæ, extinctâ cum eo virili prole Henrici Octauij, eodem die, quo ille multis antè annis vitâ spoliatur in odium Religionis Thomam^p Nortumbriensium. Edoardus, ad id incitatus à Duce Nortumbriensi, qui ipsius iuuentam regebat, eo pacto successionem regni disposuit, quo studuerat Dux vt in suam sobolem illud deuolueretur, fucatâ ambitione obtentæ Religionis, quæ adeo formosa res est, vt ab illius umbra decorem sibi quærant facinora deterrima, eiq̃ue infensissima. Henricus Edoardi pater duas habuit sorores: ex his Margareta, natu maior, Iacobo Quarto Scotia Regi nupsit, cuius stirps hac nostrâ ætate Britannia sceptrum obtinuit. Minor natu Maria, prius in matrimonium data Ludouico XII. Gallia Regi, postea Carolo Brandono, Anglo Dynastæ. Filia ex hoc secundo coniugio suscepta, Francisca nomine, virum habuit Henricum Graium, Dorchestria Marchionem, qui operâ Nortumbriensium ad Ducatum Suffolcensem nuper ascenderat. Porrò cum ex his parentibus fuissent ortæ tres filia, neptes ex consobrina Edoardo Regi, dum adhuc essent virgines, Dux Nortumbriensium, simulatq̃e animaduertit Regem lento morbo ad mortem delabi, effecit vt vno eodemq̃e die duæ minores cum duobus ex primariis Proceribus matrimonio iungerentur; maiorem verò natu Ioannam Gilferdus ipsius filius quarto loco genitus vxorem duceret. In ea conatus ille est regni diadema collocare: quare ægrotantem Edoardum cohortatus est, vt id testamento constitueret. Ad hoc consequendum, necesse erat Regi persuaderi, id ipsum & rationi consentaneum esse, & ad eum spectare. Quod ad primum attinebat, excludendæ antea erant duæ Regis sorores, illi à patre ordine suffectæ, & progenies Margareta Scotorum Regina & Edoardi amita. Margareta obiectabatur, quòd esset extera; duabus Regis sororibus ambiguitas legitimorum natalium, & dubitatio quin eam Religionem expellerent ex Anglia, quam Edoardus induxerat. Maria siquidem, Catharina Aragonensis filia, & in Henrici testamento ad hereditatem secundo loco vocata, maternam Fidem sequebatur; quæ fundamentum ipsi erat, vt proles verè legitima, adeoque legitima heres

& indubitata coronæ Britannicæ haberetur. Minor, Elisabetha, tertio loco à parente vocata, ducebat ortum à Bolena, cuius coniugium multis de causis irritum censebatur, & cuiam adhereret Religioni incertum erat. Has itaque ob rationes positâ iam omnium, quas nominauimus, exclusionem, tamquam rationi consentaneâ; ut alterum Regi persuaderetur, nimirum, inesse illi potestatem eligendi successoris, in medium afferebatur, memoratam substitutionem ab Henrico habitam cum auctoritate Ordinum, fuisse pupillarem, & non fideicommissariam, adeoque eam euauisse ex eo die, quo è pupilli conditione Edoardus excesserat.

Postquam Dux Regem pertraxit ad instituendam regni heredem Ioannam nurum suam, id confirmandum curauit subscriptis multorum Procerum nominibus, qui cum ea, eiusque viro, seu sanguine seu aliis vinculis erant coniuncti: sed rem vsque ad Regis obitum occultauit; postea verò ut eam iidem ipsi Proceres exequerentur, operam dedit. Ioanna sui iuris tenuitatem animaduertens, non nisi subinuita permisit se Reginam acclamari, deduci que ad breuem ac tragicam solij scenam. Sed populus in Mariæ regnum conspirauit, utpote cui & subtiliores rationes & speciosiores fauebant. Subtiliores quidem, cum probè intelligerent periti, nullam patris actionem satis futuram fuisse illi eo iure successionis spoliandæ, quod ipsi, tamquam vero legitimoque matrimonio procreatæ, secundum regni leges debebatur. Diuortium Henrici à Catharina, tamquam omni iustitiæ contrarium, non à Catholicis modò, sed ab ipsis hæreticis fuisse improbatum. Addebant, ubi etiam Ordinum concessio Henrico præstita tum libera tum legitima fuisset, per eam illi facultatem tradi, ut positâ ambiguitate, quænam ex tot ipsius nuptiis essent legitimæ, de regni successione statueret, pro eo ac ipse opportunius arbitraretur, ac proinde maiorem in eo auctoritatem non fuisse vocandi primo loco Edoardum, quàm illi Mariam substituendi: positâ verò in Henrico eâ potestate, de ipsius voluntate liquere, cum eius testamentum non de substitutione pupillari loqueretur, sed adhiberet verba absoluta, & quæ successionis ex fideicommissio conuenirent. Atque ut res esset, etiamsi Henrici constitutio censeretur & vim habuisse pro Edoardo, & in Edoardo iam desuisse; cum hic tamen parem Ordinum concessionem haud obtineret, nequaquam per eam derogari posse iuri quod legitime deuoluebatur in sororem natu maiorem, successionisque, ex his quæ diximus, capacem. Ita per legalis doctrinæ scita differebatur. Magis quoque Mariæ fauebant rationes aliæ vulgò intellectæ ac speciosæ.

1553.

ciosa. Etenim populi frequentia, cui summa, vbi velit, inest potentia, his intimis legum momentis omissis, pati non poterat, in dubium reuocari primam sobolem Anglici Regis ac Catharinae, quam singulari reuerentiâ semper coluerat, & aduersus naturæ ordinem, paternamque voluntatem, Ioannæ in remoto gradu transfusariae posthaberi. Itaque dum absens Londino Maria fluctuabat animo, an sibi in Galliam exuli esset capienda fuga, an Angliæ solium conscendendum, ad ipsum euecta est populari consensu. Dux Suffolciæ proditor denuntiatus; Nortumbriensis verò cum infelici nuru Ioanna coniectus in vincula. Hic vt perduellis capite mortuus, Religionis errores abiurauit, & in patibulo populum est cohortatus ad Fidem Catholicam excolendam, expellendamque hæresim, eiusque concionatores tamquam publicorum omnium malorum semina. Ioannæ sexus & cognatio à clementi Mariæ animo tunc commiserationem impetrarunt; verum haud multò post nouis excitis tumultibus, detectisque ad eam attollendam machinis, oportuit vt extremo supplicio regni tranquillitatem firmaret: cum in Principis quidem potestate sit, quippe vindicis, publici reo criminis parcere; non tamen, quippe publici medici, pestilenti membro indulgere.

C A P V T VII.

Cura Poli ac Pontificis, vt Angliam ad bonam frugem redirent. Legatio ea de causa Polo destinata. Joannes Franciscus Commendonus occultè à Dandino Legato ad Reginam missus: & quid ille egerit, & ad Pontificem retulerit. Obices obiecti Polo per viam à Casare: idcirco titulo eius legationis mutato, duobus Legatis Pacis conciliatoribus Polus suffectus.

HAud cunctanter noua Regina propensionem animi patefecit ad restituendam Religionem Catholicam, recusato titulo, quo Ecclesiæ Anglicanæ caput nuncuparetur, repositisque Romanis ritibus, tametsi pedetentim ac suauiter, pro eo quod curandæ populari corruptioni expedit. Potissimè verò Henrici cum Bolena connubium irritum est declaratum, perinde ac Mariæ ac matris decus postulabat, vt in hac veræ vxoris, in illa legitimæ filiae dignitas agnosceretur; idque reipsâ, non autem fictione, nec beneficio Canonum, in bona fide parentum innixo, quod pariter in Ecclesiæ Pontificiæque sententiæ dignitatem redundabat. Sed antequam hæc

euenirent, visum est Apostolicæ Sedi, vt rei opportunitati suâ adhibita industriâ obsecundaret. Degebat id temporis Polus^a Marguzani, in salubri loco supra Benacum, seu curandæ valetudinis causâ, seu studio litterariæ solitudinis, seu quò se ab Aula subduceret, postquam in ea inter Pontificalium Comitiorum æstus nunc ad summa nunc ad ima diu iactatus fuerat. Ibi auditâ nouæ Reginae assumptione, statim succensa illi spes est spectandæ suæ Britannia in Fidem pristinam restitutæ, cuius rei semper desiderio conflagraret; atque ea de causa ad Pontificem misit^b Vincentium Parpaliam nobilem Pedemontanum, Abbatem S. Solutoris, familiarem suum, cum litteris nuntiisque, quibus ad negotium illud suscipiendum Iulius inflammaretur. Euentus verisimilitudinem considerabat tum ex argumentis per ratiocinationem deductis, tum ex effectis experimento comprobatis. Priora nitebantur coniunctione, quâ necebantur Mariæ ius ad regnum, & auctoritas Pontificis: posteriora cernebantur in constanti Mariæ animo, quo in seipsa Catholicam Religionem illasam seruauit eâ tempestate, quâ vsque adeò ea Religio insectationibus petebatur, vt huiusmodi criminis nomine vel quidam ex illius familia in carcerem coniecti fuerint. Ex opposito ponderabat, eam schismati consensisse; at excusationem habebat, propterea quòd nemo Anglorum illi oblectari ausus fuerat post abscissa capita Thomæ Moro, ac Fischerio Cardinali. Concludebat, difficultatem maximam, in quam erat offendendum, sitam in iis esse, qui bona Ecclesiastica arripuerant, adeoque suarum euerfionem fortunarum à regni conuersione formidarent: sed optimum esse consilium, illis, quoad fieri posset, indulgere, cum satius Ecclesiæ foret, temporaria huius vitæ bona, quàm cum bonis temporariis æternam simul animarum salutem amittere. Opportunum videri, si Pontifex rem sedulò aggrediretur per duos Legatos, Belgicum & Gallicum, qui darent operam, quâ vterque Princeps omni ope atque industriâ, missisque priuatis nuntiis ad Regiam, rem promoverent: eos sperandum esse nequaquam ab illa reiectum iri, quem admodum regij administratores reiecerant. Denique suam ipsius operam offerebat, quantum Pontifex arbitraretur eam vsui futuram, vbi quid clarius certiusque innotuisset.

² Sed Iulio tot stimulis haud opus erat. Edoardi obitu, Dynastarumque contentione vix acceptis, antequam Poli litteræ ad se deferrentur, ex consensu Senatus^c ad eum scripserat, ipsius prudentiam consulens, quid profuturum putaret in illius regni motibus ad opitulandum animarum salutem. Postea verò de successione Ma-

1553.

^a Cuncta existant in libello litterarum ad Polum à 9. Augusti ad 1. Nouemb. 1554. qui seruatur in Archivio S. Inquisitionis Romæ, & auctori ab Albitio Cardinali communicatus est.

^b 6. Augusti.

^c 1. Augusti

1553.

riæ

1553.
d 5. Augusti
1553. in A-
ctis Consiſt.

riæ factus certior, ex communi pariter Purpuratorum ſententia Polum Angliæ Legatum pronuntiarat^d, quippe qui cum propter regii ſanguinis decus, tum propter virtutis conſpicuæ famam, patriæ acturis ad Religionem ſpectantibus poſſe conſulere credebatur: atque hac de re alteras litteras ad illum ſcripſerat, eodem planè die, quo Polus memoratam epiſtolam ſuper eo negotio ad Pontificem dederat. Quare qui Poli litteras Romam ferebat, cum prope Bononiam illi occuſſet is quem Pontifex ad Polum miſerat, reſreſſus eſt. Polus acceptis epiſtolis, iterum Romam legauit Abbatem S. Soloris^e, ſignificauitque, ſe quidem eo Legati munere perfuncturum, ſed ſatius ſibi videri, vt antequam auctoritas Pontificia diſcrimini exponeretur, per hominem priuatum animi tentarentur; atque ad eam rem eò miſit Henricum Peningum^f, familiarem ſuum, cum litteris præſertim ad Dandinum Legatum, & ad Antonium Bonuſium negotiatorem in Anglia, atque ad ipſam Mariam. Dandinus perpènſa rei grauitate ac difficultate, ratus eſt neceſſarium, vt vir aliquis legeretur Peningo ſpectabilior, ſed ſimul citra omnem pompam, & præſtanti ſolertiâ præditus, qui ſibi inter clauſtra aditum aperiret, & ex caligine lucem cieret.

g Quod ſpectat ad Com-
mendonum,
eſt in eius
Vita calamo
ſcripta ab
Antonio Ma-
ria Gratiano,
qui fuit illi
à ſecretis, ac
poſteà Epi-
ſcopus Ame-
liæ, ſcripſit-
que hiſto-
riam Cypri.
Eſt etiam in
epiſtola Dan-
dini ad Pon-
tificem,
quem per
ipſum Com-
mendonum
ab Anglia re-
uerſum mi-
ſit, ſignatur-
que 29. Au-
guſti 1553.

Inter ceteros egregios viros, quos ſecum Dandinus adduxerat, aderat Ioannes Franciſcus Commendonis Venetus^g, Pontificis eubicularius, qui primâ iuuentâ ſe in Iulij notitiam inſinuauerat per quædam concinna Epigrammata ab ipſo conſecta de celebri Iulij Villa, quæ id temporis, inſtar cuiuſdam Parnassi, poëtarum omnium Muſas excitauerat. Sed Pontifex, homo acutus, cum carmina Commendonis legeret, prædixit, eorum auctorem virili poſtmodum ætate maiora carminibus præſtiturum. Eapropter ad grauiora ſtudia ipſum compulit, & in ſuam familiam adſciuit; poſteà verò ad Vrbinatem Principem miſit, ad aliqua tranſigenda negotia, extra non pœnitendo. Delibatâ per hæc Commendonis indole, Dandinus, qui Iulio è ſecretis primas agebat, illum ſecum ad Belgicam legationem, ſicuti dictum eſt, adduxerat. Nec iuuentæ flore ſpes fructus ſefellit, quos hic ætate maturiore protulit, vt conſtabit ex hac hiſtoria, cuius ipſe amplam & honeſtiſſimam partem occupabit, adeò vt laboris præmium Senatoriam dignitatem acceperit, & ſe non mediocri auctoritate ac decore ſub variis Pontificibus exercitam. Huic itaque Dandinus negotium quàm occultiffimè commiſit, nullis ipſi mandatis traditis, quò liberum illi foret, dum res inſtaret, conſilium capere à conditionibus, quæ præiudici non poſſunt: ſolum generatim iniunxit, vt quàm maximè poſſet veri ex-
plorat,

ploraret, & si aditum nactus esset, Reginam alloqueretur, hortareturque ad regnum cum Deo & Ecclesia reconciliandum. Verum quoniam necesse erat, per ignotos homines, nominiq̄e Catholico ac Pontificio infensissimos, Commendono rem gerere, munire se statuit arcano tam recondito, vt nulli hominum pateret, nisi Iacobo Sorantio, Londini Veneti Senatus Oratori, cui is commendabatur à Marco Antonio Amulio, eiusdem Reipublicæ tunc apud Cæsarem Bruxellis Oratore, de cuius cooptatione in Purpuratum Senatum suo loco in historia quam scribimus dicendum erit. Hi duo Veneti Oratores egregio Religionis studio, cum auctoritate solertiaque conuncto, mirum in modum pium illud opus promouerunt, perinde vt Legatus Dandinus Pontifici testatus est. Itaque Commendonus Bruxellis profectus, solus ac taciturnus Grauelingam perrexit, vrbem maritimam, vnde in Angliam commodè traicitur. Ibi duos sibi famulos selegit, regionis ac linguæ peritos, quibus sui causam itineris simulauit esse quædam implicita nomina, sibi relicta à patre suo mercatore, Londini demortuo. Angliam ingressus, non licentiam solùm, sed violentiam hæreticorum adhuc dominantem aspexit; Reginam verò eorum obsidione cinctam, à quibus per speciem obsequiosæ custodiæ cuique extero accessus ad ipsam prohibebatur. Et summa præcipuè suspicio erat de Pontifice & Cæsare: ab altero mutationem religionis, restitutionemque bonorum, quæ Ecclesiis diripuerant, sibi metuebant: ab altero, nuptias Mariæ sobrinæ suæ cum Philippo filio, adeoque externi Principis dominatum. Inter has angustias offendit Commendonus, Calitum ductu, in Ioannem Lium, nobilem Anglum catholicum, qui vt in Fide perlisteret, exilium è patria Eduardo regnante passus fuerat; & dum in Italia moraretur, amicitiam consuetudinemque contraxerat cum Commendono, vt sponte propenso (quod viuida indolis iuuenes assolent) ad familiaritatem nectendam cum ingenis aliarum nationum viris. Postea reuerso in patriam Lio, cum Aulæ mutatione ipsius quoque fortuna variauerat, adeo vt ex interioribus Mariæ domesticis numeraretur. Quare Commendonus, tentato prius homine, eidemque illâ simulatâ personâ quam reliquis simulabat, nactusque in amico pristina Religionis sensa, veterisque familiaritatis fidem, quâ multa ipsi de præfenti rerum Aulæque statu patefecit, haud est veritus illi aperire quid moliretur. Itaque eius operâ, tamen perdifficiliter, ad Reginam accessit.

4 Non perinde difficilem Mariæ animum, atque accessum ad eius colloquium expertus est; quin illius aduentu mirificè gauisa, ei que

Pars II.

F ff

rem

1553.

rem sedulo regendam commendavit, & spem prosperi successus fecit, donec per speciem liberandae civitatis à militia onere, seipsam ab obsidione liberavit, quae splendido custodiae nomine claudebatur à suis, coepitque clam agitare cum Caesare memoratum coniugium, & per illud virium societatem, quae ipsa posset domi timorem alius incutere, pari non posset. In hisce rerum conditionibus, accito ad se Commendono epistolam suo scriptam ad Pontificem chirographo tradidit, in qua pollicebatur, se suumque regnum in Fide atque obedientia Romanorum Pontificum futura, addens, aliqua suo nomine coram Commendono illi expositurum. Quae illi exponenda committebantur, haec erant: A se in Comitibus abrogatum iri, quidquid patre ac fratre imperantibus Religioni auctoritatiue Pontificiae noxium statutum fuerat, missis Romam Oratoribus, qui Regni nomine praeteritorum criminum veniam peterent. Optare se, ut Pontifex eam veniam omnibus liberaliter indulgeret, & ibi Legatum designaret Polum Cardinalem, qui huiusce veniae, rei que sacrae restituendae minister foret. Sed ^b antequam opus inciperetur, expectandos esse vel molliores populorum animos in Apostolicam Sedem, cuius nomen hostili odio apud illos erat, vel magis edomitos à Regina, cui tunc obsequium quasi sponte & precario exhibebant, semper & in ore & in animo Elisabetham sororem habentes, quod aetate minorem, eò maiorem ingenio, & ipsis in Religione concordem.

^b Colligitur
ex epist. Pontif.
ad Polum,
21. Septemb.
1553.

Cum his mandatis Commendonus Londino discessit post quindecim dierum moram, postmodum quam Nortumbriae Dux supplicio affectus est. Sed praeter ceteris iniunctum illi obstrictum religione silentium de acceptis mandatis, praeterquam cum Pontifice ac Polo, adeo ut nulli patefaceret, se fuisse cum Regina collocutum. Reversus Bruxellas Commendonus, equis cursoribus Romam conuolare à Legato iussus, diu noctuque festinans, per paucos intra dies eò peruenit, tametsi opus illi fuerit aliquantulum diuertere, quòd Polum alloqueretur. Substitit Polus in eodem ubi prius degebat oppido, supra Benacum, certius aliquid praestolaturus de mente tum Caesaris, per cuius ditiones sibi iter habendum cernebat, & à quo Regnam plurimum pendere compertum erat, tum ipsius Reginae, ad quam legabatur. Ad Caesarem ipse praemisit Antonium Floridibellum, qui sibi à secretis erat, quòd sobrinae successionem in regnum, & hinc opportunitatem gratularetur, quae Carolo ad patrocinandum ibi Religioni offerebatur, simulque destinatum Legati sibi munus significaret; ipsum verò Floridibellum optime instruxit

^c 21. Augusti
1553.

ad ea diluenda, quæ fortè obieciſſet Cæſar huic legationi, quaſi im-
 maturæ; quod in eo ſitum erat, vt illi poneret ob oculos; hinc An-
 gliaꝝ populos procliuſ in Religionem videri, pro eo quod oſtende-
 rant, delato Catholicæ Reginaꝝ ſceptro; hinc verò cum cogenda ef-
 ſent Ordinum regni Comitia, in quæ cuique licet ſuas referre ratio-
 nes, ob quas in antegreſſo regimine ſe grauatum exiſtiner, grauiffi-
 mum Sedis Apoſtolicæ detrimentum futurum fuiſſe, ſi nemo ad-
 uerſus ſchiſma illius nomine cauſam egiffet. Quapropter etiamſi
 Poli in Britanniam acceſſus nondum opportunus agnoſceretur,
 opus tamen fore, vt ipſe ad conſinia ſaltem adeſſet, vt à Comitibus
 mitti poſſent, qui ſecum de negotio agerent. Cum eodem litterarum
 ac documentorum tenore paulò poſt ad Mariam miſit ^k Michaë-
 lem Trochmertonum: inde ſeptem diebus elapſis, ſeptimâ Septem-
 bris Commendonus ad Polum peruenit, ipſumque res à ſe geſtas
 edocuit. Polus epistolam ad Pontificem deferendam ipſi tradidit,
 eadem neceſſariâ celeritatis ſenſa expromentem. Interea antequam
 Commendonus Romam perueniret, illinc ad Polum rediit ^l Vin-
 centius Parpalia, ab ipſo, vt narrauimus, eò miſſus, retulitque
 à Pontifice in eius prudentia omnino reponi vt pergeret ſiſteretve,
 vt legatione ſua fungeretur aut ſuperfederet: & in hanc rem tria
 Diplomata tradidit, vnum ad Cæſarem, alterum ad Henricum,
 tertium ad Reginam; ſimul etiam mandata cum facultate indul-
 gendi quidquid illa ſaluti populorum profuturum cenſeret. Pro-
 feſſus pariter eſt Pontifex, à ſe nonniſi animarum lucrum quaeri.

6 Indicauerat Polo Commendonus nomine Dandini Legati (id
 quod clarius poſteà ^m perſcriptum ipſi fuit à Floridibello) optari
 à Cæſare illius legationis prolationem, ſiue quòd, vt ille affirma-
 bat, acerbus adhuc Britanniaꝝ ſtatuſ eſſet, atque ita conformatus,
 vt ab intempeſtiuo Legati Pontificij acceſſu perturbaretur potiùs
 quam componeretur; ſiue quòd, ſicuti rumor fuit, in ſuſpicionem
 Cæſar venerit, inde obſtaculum iniectum iri nuptiis, quæ agitaban-
 tur inter Mariam ac Philippum, ad quaſ Carolus vehementer pro-
 pendeat, quamuis illa & prouectiore eſſet ætate, trigelimum octa-
 uum annum attingens, & valitudine imbecilliore. Viſque ad eò in
 Principum coniugiis politicaꝝ rationes naturalibus præualent.
 Quamquam ⁿ Carolus, ſpectatâ fortasſe illius copulæ veriſimili ite-
 rilitate, animum initio præ ſe tulit agitandi pro ſeiſo eas nuptias,
 narrans Dandino Legato, in vno ex quatuor colloquiis à ſe habitis
 cum Henrico Octauo, hunc, dum Maria nouennis adhuc erat, pe-
 nē ſtatuiſſe eam Carolo nuptui dare, licet poſteà ab eo conſilio de-
 flexerit.

1553;

^k 28. Augu-
ſti 1553.

^l 14. Septem-
bris 1553.

^m Montibus
7. & 8. Se-
ptemb. 1553.

ⁿ Litteræ Le-
gati Dandini
ad Pontifi-
cem, ultimo
Iulij 1553.

Fff 2

flexerit.

origi-
 ally Tri-
 ca.
 II.
 III.
 IV.

1553.

flexerit. Sed dein Carolus rarus forsitan est, ætatem suam grauem, suamque tenuem valetudinem neque consentaneam neque optabilem nouellæ sponsæ futuram. Porro dubium erat, ne Polus non modo tamquam Anglus adhereret communi Anglorum sententiæ, externorum dominatum auersanti, sed etiam penè riualis peculiaritatem obicem inticeret. Cum enim varia cum indigenis coniugia fuissent Regiæ proposita, inter eos Polus quoque vocitabatur, quippe Religione concors, sanguine regius, virtute inclytus. Nec destitit Regina id ipsum Commendono indicare, eum percontata, an existimaret Pontificem ad id legem Polo relaxaturum, cum is nondum Sacerdos sed Diaconus esset, extarentque huiusmodi relaxationum exempla ingentis alicuius emolumenti gratiâ. Quocirca labitur Suauis, dum scribit, tunc Polum nullo sacrorum Ordinum initiatum fuisse: quin vniuersè huius tam memorandi eventus quamdam potius malignam lucem, quam claram notitiam præ se fert. Verùm Regina contracto postea metu ex vicina æmulatorum Gallorum potentia, inter quos & Britannos varia intercedebant dissidia, animum adiecerat eiusmodi sponso, qui dum ab ipsa prodote regnum acciperet, eidem ingentes Monarchiæ vires pro dotis additamento conferret.

Commendonus die 11. Septembris Romam ingressus, Pontifici rem aperuit. Hic præ lætitia effusus lacrymis cum illo conuenit, ut ad promissi silentij custodiam exponerentur Collegio nuntij quos ipse tulerat, tamquam ab aliis delati, & non ex ore Regiæ profecti. Coacto statim Senatu, dum id quod sibi licebat ad Purpuratos referret, seu memoriæ diffusus, seu ministro honorem allaturus, improuiso Commendonum acciuit, iussitque rem gestam exponere. Hic primùm, utpote iuuenis, & cui satis animi nondum erat, coram tam venerabili theatro voce ac gestu trepidare cepit. Sed hac ipsa trepidatio gratiam postea loquenti conciliauit, cum ita plene concinneque verba faceret, ut ea trepidatio non ex imbecillitate, sed ex modestia agnosceretur enata. Difficultatem Pontifex nactus est, in decernenda cum Cardinalibus Poli legatione, cum rem integram ipsis communicare vetaretur. Verumtamen ne hoc quidem fidele silentium satis fuit, quò minùs euulgatâ postmodum rerum notitiâ, & non simul euulgato adhibitæ cautior is modo, eaque ad aures Regiæ perlatâ, ab ea commissi arcani vioiator Commendonus crederetur: id per suas litteras conquesta cum Polo. Hic verò numquam prætermiserat hinc ad Mariam scribere, & in Belgium ad Cæsarem, ad Dandinum Legatum, & ad Nuntium Cameracensem, hinc

o Apparet ex memoratis Pontif. litteris ad Polum, 21. Septemb. 1553.

p 29. Octobris 1553.

hinc Romam ad Pontificem, variosque Cardinales Religionis studiosos, ac præcipuè ad Apostolici Palatii Magistrum, de quo infra exponemus, necesse fore, ut ipse vel in Anglia, vel ad eius fines adesset, quo tempore prima Comitia celebrarentur. Difficultas tamen ambiguitasque negotij effecere, ut in primo Pontificio Senatu spacium temporis ad deliberandum usque ad futuram hebdomadam postulatum fuerit. Conuenerunt postea vno animo Pontifex & Cardinales; Cum tanta humorum cruditas cerneretur, sceptrumque in illius probæ Reginae manu adedò vacillans, non esse per eam festinationem aut tam ingentia cœpta labefactanda, aut Mariæ nouas turbas excitandas, adeoque amittendi regni discrimen creandum. Proinde præstolaretur Polus, antequam progredieretur & se Legatum euulgaret, Reginae voluntatem ac ductum; interim verò, quòd posset honestà specie illuc appropinquare, Legatus ad Carolum & Henricum pergeret ad pacem componendam, euocatis è Belgio Dandino, & è Gallia Capiteferreo. Ita quòd grandia quædam consilia delitescant, quæ odorati liquoris instar simul ac deteguntur euanescent, oportet interdum non tam homines quàm munia personari.

1553.

9 18 Septem-
bris 1553.

C A P V T VIII.

Proficiscitur ad nouam legationem Polus. Responsum Reginae Dilingam ipsi delatum. Nouum hoc munus Casari ingratum, qui Polo denuntiat, ut sistat in via. Varia Poli studia apud Casarem adhibita, præsertim per Petrum Sotum, cuius operâ honorificè admittitur. Pergit in Galliam. Duræ pro pace conditiones à Gallo quæsitæ. Quæ Pontifex cum Ferdinando interim egerit Religionis causâ in Germania.

A Cceptis nouæ huius legationis Diplomatis à Pontifice, Polus extemplò in viam se dedit. Et ubi Tridentum attingit, Kalendis Octobris Peningi litteras accepit, qui cum Regina clam collocutus, cupientissimam Poli nactus erat, adedò ut affirmaret, sui regni dimidio id se coempturam fuisse. Adiecerat tamen, eo tempore à se timeri tumultus hæreticorum, nimiam & rabie & superbiâ formidabilium: non posse se obedientiam Ecclesiæ ritu legitimo profiteri ante Comitia, & hæc ante inaugurationem suam haberi non posse. Proinde se à Polo petere, ut per concessam ab ipso relaxationem legis liceret sibi Coronam suscipere, antequam

Litteræ
Poli ad Floridibellum,
28. Septemb.
1553.

Fff 3

quam

1553.

quam debitum Sedi Apostolicæ obsequium redderet; & quò saluâ conscientia id à se fieret, voluit vt Peningus per cursorem id à Legato celeriter postularer, quò ante solemnem diem reuerteretur; quòd reipsâ contigit. Cauerat illa, ne in iureiurando, per quod sibi solemniter obedientia promittebatur, quidquam contineretur aduersus Pontificis dignitatem supremam; simulque affirmauerat, schismaticum titulum, hoc est, Ecclesiæ Anglicanæ caput, à se haud assumptum iri, etiamsi alia tria regna per illum sibi comparare potuisset.

b Apparet ex documentis, quæ Peningus parauit vt Pontificem edoceret, ad quem à Polo missus est 21. Octobris Dilingâ, vt infra.

c 2. Octobris Tridento.

Prolixas ad Reginam litteras ^e sermone Anglico scripsit Polus, quibus ostendebat, & quàm arctè grati animi lege ipsa teneretur obsequi generosè Deo tam sibi propitio, & quantum prodesset ad firmandum sibi regnum, si Pontificiam auctoritatem in eo restitueret. Huic aduersantium numerum tantum non esse, quantus videbatur. Etenim ex tribus Ordinibus, Ecclesiasticum nonnisi iniurias ac rapinas à schismate accepisse; Popularem, loco tenuissimi census, quæ S. Petro prius soluebatur, innumeris oneribus oppressum fuisse: inter Nobiles solùm quosdam esse Ecclesiasticis prædis locupletatos, sed hos præ ceteris omnibus paucos numerari in Magistratibus, quos possidebant à Reginæ beneficentia pendentes, atque huiusmodi, vt aliâ ratione facillè conciliari possent. Ipsam denuò rogabat, vt importunam illam trepidationem excuteret, eandemque remoueret ab animo Cæsaris, quem ipse interim adire parabat alterius legationis suæ nomine.

d Cuncta apparent ex memoratis litteris.

e 20. Octobris 1553.

f Signata 7. Octobris 1553.

g Apparet ex litteris Poli, 21. Octob. & ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

h Omnia apparent ex epist. Floridibelli ad Polum, 15. Octobr. & ex epist. Poli ad Pontificem, 21. Octobris 1553.

i Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

k Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

l Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

m Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

n Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

o Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

p Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

q Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

r Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

s Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

t Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

u Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

v Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

w Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

x Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

y Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

z Apparet ex documentis, quæ Romam Peningus attulit.

Perrexit itaque Polus, ^d missio in Galliam Abbate S. Solutoris, cum litteris ad Regem, ac Regis Pontificisque ministros, per quas illos de hoc suo nouo munere edocebat. Atque vt idem Cæsari exponeret, Floridibello iniunxit. Ipse per viam substitit aliquantulum Dilingæ, quæ Augustano Cardinali parebat, vt securitatis tabulas opperiretur, à Duce Wirtembergico, aliisque Dynastis hæreticis concedendas, quorum ditiones attingere opus erat. Illic eum nactus est Peningus ^e, è Britannia regressus, attulitque epistolam, quam illi per summam beneuolentiam ac religionem suâ manu Regina perscripserat ^f; ita tamen, vt singula in voce Peningi reponeret. Rei summa hæc erat: Vt Polus pederentim accederet ^g Bruxellis; Reginam verò cum eo acturam per litteras, quas illi ab Atrebatensi Episcopo deferendas curaret, quò tutius pederent.

Dandinus à legatione sua, vt diximus, reuocatus, in Italiam reuertebatur ^h; nactusque per viam Polum, eius nouam legationem

minimè gratam Cæsari futuram prædixit; idque postea confirmatum fuit à Floridibello, qui vbi primùm id Atrebatensi Episcopo nuntiavit, vidit illum molestâ quadam admiratione commotum dixisse: Nihil prius ea de re à Pontifice significatum Cæsari: quàm pacem sperari posse per vnicum Legatum, quando nihil confectum fuerat à duobus, qui iam reuocabantur? Eam legationem velamen esse legationi Anglicanæ prætentum: proinde de ea vehementer conquesturam Reginam, quæ tunc ab huiusmodi rerum specie abhorrebat, quippe & suo & publico bono contraria, se verò probè nosse, à Regina id fuisse Cardinali declaratum.

Verumtamen is iter profectus, paucis intra ditionem Wirtembergensis Ducis, à quo securitatem transitus acceperat, leucis confectis, obuiam habuit Ioannem Mendozam (non Didacum, sicuti Suauis narrat): qui Cæsaris epistolam¹, fidei conciliatricem, & nuntios illi detulit; ² Cæsarem ob grauissimas causas, quas Pontifici significat, haud opportunum ducere ipsius accessum ad Aulam: idcirco poscere vt vel ibi vel in alio itineris loco sisteret. Cause postmodum à Mendoza sunt expositæ, & cum iis quas retulimus consonabant; sed addebatur præterea, Oneri futurum Cæsaris famæ, si per vnus Legati missionem hic Cæsarem prius adiret, adeoque ostenderet, componendæ pacis difficultatem in illo sitam, ad quam amoliendam Legati operâ opus esset. Aliquid etiam de Reginæ coniugio quasi in transitu tetigit, ostendens, illud esse ante reliqua omnia conficiendum, & cum extero contrahendum, quò contentio amoueretur inter indigenas, quibus intolerabile foret, se illi subiici, quem antea cum æqualitate status & æmulatione animi spectabant. Qua de re Polus sibi temperans parcè dixit, Res esse dignas, quæ plurimum expenderentur. Sed non ita sibi temperauit in dissimulando aculeo illius sibi indictæ moræ, quæstus id fieri per Sedis Apostolicæ indignitatem: cum ipse iuberetur à Pontifice progredi, haud videri, quo pacto posset alterius Principis voluntate consistere: satius esse, si Cæsar absque velamine loqueretur, ac palam faceret repugnantiam erga ipsum nominatim, quàm erga Pontificiam legationem generatim. Studuit Mendoza eam ab illo suspicionem euellere, quod ad ipsum nominatim spectabat; proposuitque vt lentè pergeret, & Leodij subsisteret. Sed Polus maior sibi dedecori futurum duxit, si tam propè Aulam accessisset, & illic postea fores quasi pulsans, & ingressum non impetrans moraretur. Præterquam quòd ipsi videbatur ibi subiectior fore, vbi intergrum sibi non esset ad Reginam, quandocumque vellet, sese conferre.

¹ Sub 15. Octobris.
² Cuncta existant in litteris, & documentis à Polo Romam missis, 27. Octob. per alium nuntium Peningum reuocante, qui erat in via.

1553.
I Litteræ
Montani ad
Polum,
28. Octobris
1553.

m Quod se-
quitur erat
in litteris
plurimis, &
Commenta-
ris in littera-
rum libello.

ferre. Quare maluit Dilingæ manere: ibi verò paulò post à Mon-
tano Cardinali per litteras accepit mandata¹: Cùm Pontifici pro-
babiles rationes adductæ fuissent à Cæsare de ipsius mora, ne vi-
trà pergeret quamdiu eius accessus haud opportunus Cæsari vi-
deretur. Quamuis autem Abbas S. Solutoris nactus fuisset in Gal-
lia^m animorum propensionem ut eò Polus accederet; per Belgium
postea hic regressus, animaduertit id displicere Cæsari, non am-
plius consentienti ut Polus ab Henrico suam legationem inchoa-
ret, quod fortasse vereretur, ne illinc rectà in Britanniam ille per-
geret.

Equidem enarrare plenè non possem, quàm impenso studio,
quantàque solertiâ Polus curauerit ea repagula soluere, prolixius
admodum neruosisque litteris per idoneorum hominum mis-
siones ad Cæsarem, ad Reginam & ad Pontificem. Sed efficacis-
simam ad id Petri Soti operam expertus est. Hic sacrarum Cæsaris
Confessionum olim auditor, tutius postea duxerat salutem animæ suæ
curam illius deponere, à qua innumerabilis animarum numerus
pendebat. Quare ad priuatas exercitationes secedens, nobile tunc
num Seminarium Dilingæ administrabat: qui postea Concilio sub
Pio Quarto interueniens, amplæ de se laudis materiam historiæ no-
stræ suppeditabit. Is itaque ea de causa Bruxellas se contulit cum
litteris Poli ad Cæsarem; ac tandem eius cohortationibus com-
morus Carolus, remisso ad Polum urbano responso, eius admitten-
di inuitandique ad Aulam voluntatem præ se tulit. Sed vera causa,
quæ Soti operam adiuuit, quantum arbitror, fuit, quoniam firma-
tum iam, etsi nondum euulgatum, fuerat connubium inter Phi-
lippum & Mariam. Etenim epistola à Cæsare ad Polum scri-
pta est 22. Decembris; & Pontifex in litteris, quibus Cæsari con-
gratulabatur, narrat, ab eius Oratore id sibi fuisse communica-
tum Kalendis Ianuariis. Summa conditionum erat: ⁿ Si liberi
ex iis nuptiis susceperentur, in Angliam & materna bona secun-
dum regni leges succederent: sicuti in regna & bona paterna suc-
cederet Carolus, prius Philippo genitus; ita tamen, ut ditiones
inferioris Germaniæ ac Burgundiæ primo inter mares, qui fuis-
sent à Maria geniti, deberentur; & ubi mares deficerent, primæ
inter feminas genitæ, dummodò in Anglia, aut in Germania, &
de memorati Caroli consilio nuberet. Si Carolus, eiusque posteri
deficerent, succederent in cunctos Philippi Principatus filij ex eo
nouo matrimonio suscepti, secundum eorum Principatum leges.
Ut Philippus & Maria vicissim ad honores admi-
stratio-

n In libello
epistolarum
Dauidini, in
exitu an-
ni 1553.

strationemque vtriusque ditionum. Ut Philippo fas non esset leges consuetudinesque Anglicanas mutare; Mariam ab Anglia, nisi id petentem, abducere, & gemmas regni thesauros asportare. Ut Anglia neque rectâ nec obliquâ viâ se bello implicaret inter Cæsarem & Regem Galliarum. Quin ut obstringeretur Philippus ad curandam pacis continuationem inter Angliam & Galliam: esset tamen ipsi liberum, Cæsari parenti opem ferre viribus aliarum ditionum, quas tamquam patrimonium obtinebat. Statutis igitur hoc pacto nuptiis, patuit aditus ad Cæsarem Polo. Missus illi obviam est honoris causâ Sabaudiarum Dux, qui tunc apud Cæsarem morabatur, à Gallis magna ex parte suo principatu spoliatus. Mox à Cæsare Legatus perhonorificè exceptus est.

7 Postea aliquid in Anglia tumultuatum, firmati conjugij causâ. Cæsar verò animum præ se tulit admodum indifferentem ad recedendum, cum, ut affirmabat, non nisi Religionis nationisque Anglicæ beneficio consensisset. Sed Regina sibi obsequentium ope seditionosedomuit. Interim Polus Galliam petiit, suo Pacificatoris munere functurus. Verum tamen per blandis modis exceptus ab eo Rege, quem (sicuti tunc ipse affirmavit, & sicuti visus est factu confirmasse) pœnituit Poli Pontificatui obstitisse, non potuit tamen vnguento facundia sanare tam profunda laceræ Christianæ Reipublicæ vulnera, & ad quæ curanda opus erat immensâ sanguinis postmodum eluione, effusi duobus in conflictibus, qui tandem veri pacificatores fuere. Solum itaque impetrauit Polus, ut Cæsaris petitionibus, per Dandini litteras in Gallia communicatis, sicuti narrauimus, Rex aliquid responderit: sed eiusmodi responsum fuit, ut spem concordia abiiceret potius quam attolleret.

8 Interea de conjugio Mariæ cum Philippo Pontifex certior factus ab Oratore Cæsareo, exhibenda Cæsari consueta honoris & benevolentia officia curavit, quæ vnâ cum vrbانيتatis significatione negotio prodesse. Quapropter Nuntium ad illum misit Hieronymum Mozzarellum Dominicanum, quem ex Apostolici Palatii magisterio ad Consensum Archiepiscopatum, frustra eius lacrymis obstinentibus, promouerat. Vacauerat ea Sedes ex obitu Catharini, summâ existimatione viri, per annos quos vixit, sed per opera quæ scripsit, minore; cui fortasse communis de ipsis opinio minus fauit, quia ille in iisdem communem aliorum opinionem minoris fecit: sed in certaminibus cum hæreticis, functionibusque Concilij nemini suorum æqualium aut collegarum plausu cessit. Nouo igitur Archiepiscopo demandatum est, ut firmatum conjugium

Pars II.

G g g

Cæsari

1553.
1554.

o Omnia existant in memorato litterarum libello.
p Litteræ Poli ad Moronum, 9. Febr. 1554.

q In litteris Montani ad Delfinum Nuntium, 15. Aprilis 1554 & situs in libello litterarum Poli.
r In Senatu 23. Octobris 1554. ut in Actis Consistorialibus, 11. Decemb. 1553. in Actis Consist. Extant euacta in mandatis Nuntio traditis, 29. Ianuarij 1554. in memoratis Burghesiorum.

1553.

1554.

• Mandata
sunt illi tra-
dita 1. De-
cembr. 1553.
in Burghes-
iorum mo-
numentis.

Cæsari gratularetur, ac postea certum illum redderet de Poli Cardinalis integritate: eius virtutem eam esse, ut nulla rerum mortaliū utilitas à præscriptis per Pontificem mandatis, Religionisque bono eum dimouere posset. Postremò, ut ad pacem denuò cohortaretur, ad quam etiam promouendam Ferdinandum Regem stimulauit per nouum Nuntium Zachariam Delfinum, Episcopum Pharensem, & alià tempestate Cardinalem.

Iniunctum quoque Delfino est, ut quàm maximo posset studio præpediret in proximis Comitibus incommoda Religioni imminetia ab iis quæ statuenda illic erant ex Passauiensi concordia, simulque aliud inchoatum à Pontifice opus Regi commendaret. Nimirum Iulius, ut eam Germaniæ partem seruaret quæ integra adhuc erat, & eam quæ defecerat recuperaret, illorum armorum operam animo voverat, quæ sibi propria habet Ecclesia, id est, virtutem atque doctrinam. Idcirco Collegium Romæ condiderat, in quo utrâque imbuerentur complures illius nationis iuuenes bonæ indolis, qui postmodò in patriam regressi, & curandis Ecclesiis, habendisque concionibus admoti, quasi ossa neruique præualidi Catholici illius corporis euaderent. Huius Collegij, quod suo sumptu aëbatur, curam demandauit S. Ignatio Loiolæ, tunc viuenti, Fundatori Societatis Iesu, ab eodem Pontifice per amplum Diploma confirmatæ: cuius institutio, quippe ad erudiendos adolescentes directæ, ad habendas missiones inter infideles, & generatim ad animarum salutem iuuandam, visa ipsi est illius Seminarij culturæ mirifice accommodata. Et quamquam primordia tunc fuerint modica, iuxta atque prima quamuis ingentium plantarum virgulta esse solent, illud postea opus in eam amplitudinem, quam videmus, excreuit Regiæ, & Apostolicæ liberalitate Gregorij XIII. qui fortasse his togatis militibus Religionem in Germania non minus propugnauit, quàm religiosa Austriacorum potentia sagatis, quemadmodum arces, pro quibus certatur hoc in bello, non aliis penetrabilibus armis sunt, nisi rationibus & exemplis. Hæc tulit mandata Delfinus Nuntius in Germaniam.

Poli reditus ad Cæsarem, parum acceptus ob ea quæ ab Henrico propofita refert. Eius propenfio vt ipfe reuocaretur, Pontifici fignificata, fed ab eo reiefta. Mariæ Regina pia ftudia. Obiefta Polo obftacula, & adhibita ab eo cura vt in Angliam admitteretur. Miffus à Philippo ad Polum Nuntius: & quæ agitata funt de modo accedendi, & facultatibus. Inuitatur tandem, & excipitur perhonorificè.

IAm verò vt noſtram narrationem à Germania in Belgium & Angliam reuocemus, rediit Polus ab Aula Gallicana ad Cæſarean cum immodicis Henrici Regis poſtularis, quæ Cæſari viſa ſunt æquis auribus abſque nota dedecoris haud toleranda. Quare Legatò reſpondit: Quandoquidem non aliud ſecum afferebat, fuiſſe fatius ſi procul abiſſet. ^a Hæc verba interpretatus eſt Polus, quaſi Cæſari eius commoratio diſpliceret; & in ſuſpicionem incidit, ne per tabellarium à Carolo Romam miſſum ipſius reuocatio poſceretur: idcirco litteras dedit, quibus à ſe optari indicabat, vt illinc reuocaretur. Sed longè alia Pontifici mens fuit, & cum Ioanne Franciſco Stella, quem Polus Romam legarat, pluribus accenſiſque verbis locutus, ^b oſtendit, hero ſuo deperdendam non eſſe in tam egregia opportunitate eam conſtantix laudem, quam integro vitæ curriculo ſibi comparauerat, ac potiffimè tum initio amiſſà patriâ, patrimonio, & conſanguineis, Religionis gratiâ, tum poſteâ non amiſſà tranquillitate animi, tametſi delabentem à ſe vidiffet Vaticanam Tiaram, iam quaſi poſſeſſam potiùs quàm ſperatam. Gloriam quâ è Comitibus Purpuratorum Polus abſque Vaticanis Infulis egreſſus fuerat, centies eiufmodi Infularum decus fuiſſe ſupergreſſam. Eam proinde ne offuſcaret, deterritus nutibus hominis ſemiuiui (Carolus ſignificabat morbis attritum) ſed viriliter perſeueraret in conquiſcendo triumphorum glorioliſſimo, quos poſſet Senator Apoſtolicus reportare, dum Eccleſiam patrio regno, patriumque regnum Eccleſiæ reſtitueret. Se quidem credere, Diuinâ prouidentiâ effectum, vt Pontificale diadema à Poli fronte remoueretur, quò illam ſeruaret optabiliori illuſtriorique coronæ, quam ipſe conſequi nequiffet, ſi aliâ; quas adeptus non eſt, eum quaſi in carcerem incluſiffent, quemadmodum Pontificem ſua in regia includebant. Ne calumniarum argumentum præberet obtrectanti-

Ggg 2 bus,

^a Litteræ Poli ad Pontificem, Bruxellis, 14. Aprilis 1554.

^b Litteræ Stellæ ad Polum, 28. Maij 1554.

1554.

bus, ipsum permoueri à suis, quibus spes futuri in eo Pontificatus adhuc viuebat: vt ita cautè se gereret, ne abalienaret à se Cæsaris animum, à quo vt ipse antea promotus fuerat, ita sperabatur in posterum euectum iri.

Huiuscemodi aculei plus ad vlcerandum quàm ad stimulandum Poli animum valere, qui, quantum conicio, desiderio magis rei conficiendæ quàm difficultate mouebatur. Sed vndique indicia obseruabantur, quòd Cæsar cuperet ab eo negotio illum arcere: ipse verò minùs indecorum fore Sedi Apostolicæ rebatur, si ab ea reuocaretur, quàm si ab aliis repelleretur; maiusque operæpretium, si res alij cum fructu, quàm sibi per titulum infecundum committeretur. Ferebatur, ^e inualuisse apud Cæsarem suspiciones in Polum, quòd eius sororis filius iuuenili libertate improbasset Dilingæ Reginæ consilium, se ac patriam externo viro subiiciendi; qui iuuenis tamen cum laude suam operam Mariæ impenderat aduersus seditiosos eam ob causam tumultuantes. Alter ipsius sororis filius secesserat ab Anglia, hoc nomine quòd eas nuptias auersaretur, & in Galliam venerat ad auunculum, à quo propterea procul à se depulsus fuerat.

Quin ipsi Polo imputabatur, eum Dilingæ in publica mensa in illud coniugium oblocutum; quòd verum (vt ipse scripsit) non erat: sed verum erat, eum abstinuisse, ne promeret quòd sentiebat, idque duplici de causâ: Primò, quia nondum apud se statuere poterat, conduceretne an officeret affinitas illa; & fortassis exillimabatur magis officere Cæsari, id sibi oneris suscipienti, quàm Reginæ, subditis minùs obsecundanti. Deinde quia minime consentaneum videbatur muneri suo (cui omnium beneuolentia conquærenda erat, quò omnium animas lucraretur) si professus esset, id sibi consilium probari, quòd multos offensurum in comperto erat. Sed Pontifex, qui nuptias iam sancitas videbat, cupiebatque ne quid Polo ad opus conficiendum obstaret, illum cohortatus est, vt nollet in rem ineuitabilem conari; quin potiùs alacrem animum præ se gereret in eo, quò Diuino consilio tribuendum erat, & ex quo emolumentum elici poterat si probaretur, detrimentum si improbaretur. Sed in id ante acceptas huiusmodi cohortationes iam se flexerat Polus, ^d scriptis studiosissimis gratulationis litteris ad nouum Regem & Reginam, atque exhibito vtrique animi sui visque obsequio. Vicissim Regina continua reuerentiæ in Apostolicam Sedem argumenta præstabat: præcipuè verò cum in Angliam multæ vacassent Ecclesiæ, dignos viros illis præficiendos nominauit, datisque ad Pontificem ^e litteris, ab eo confirmationem petiit, quam

Omnia constant ex plurimis litteris memorari libelli, ac præsertim ex litteris Aloysij, Priuli socij Poli, ad Moronum, 3. Iunij 1554. & ex epistola Poli ad Montanum, 4. Aprilis 1554.

¶ Cuncta exant in dno litterarum libello.

¶ 25. Aprilis 1554.

quam reipsâ obtinuit, Polo^e ad id sequestro vsa. Etenim, quamquam Polus pro accepta iam facultate eos ratos habuisset, idemque erga vnum ex iis quos instituerant schismatici Reges, egisset; non deerat tamen, qui reuocaret in dubium, an legitimè id fieret, eò fortasse, quòd nondum legationis possessionem iniisset.

1554.
f In Actis
Conistoria-
libus, 6. Iu-
lij 1554.

4 Nec ad eam ineundam adhuc aditus Polo patebat, tametsi omnem ipsè conatum impenderet & scriptis ad Reginam litteris, & ad motâ operâ Bartholomæi Carranzæ è Dominicana Familia, qui multo apud Philippum Regem in honore erat, quique Archiepiscopus postea Toletanæ Ecclesiæ præfuit; de quo pluribus in locis mentio habenda erit. Quamobrem ad ipsum Regem prolixam tandem epistolam scripsit, ^g mixtam submissâ reuerentiâ & Apostolicâ libertate, ad eò eloquentem ac fucci plenam, vt ancipiti fuerim animo, an integram in hoc opus referrem. Eodem tempore apud Cæsarem impensius institit, intellexitque, difficultatem in eo versari, vt ij qui bonis Ecclesiasticis potiti fuerant, certi forent se ab illo molestiam haud passuros. De quo Legatus Pontificem docuit ^h. Paulò post responsum accepit ad ea quæ Philippo Regi scripserat, delatum à Simone Renardo, qui munus obibat Aimontij, Oratoris Cæsarij apud Philippum ac Reginam eius coniugem. Allatæ litteræ fidem nuntio conciliabant: addebant præterea, voluisse Polum prolixis & inflammatis litteris adhibere stimulos sponte currenti, Regemque cohortari ad ea, ad quæ potuisset ac voluisset Rex alios cohortari. Summa rerum, quæ linguæ nuntij commissæ fuerat, tria complectebatur.

g Ex Cœno-
bio Dilingæ,
21. Septemb.
1554.

h Litteræ Po-
li ad Pontifi-
cem, 13. &
14. Octobris
1554.

5 Vt primò exploraretur, An Polusⁱ satis haberet, si per eos dies, absque insignibus, tituloque obstrepente ac multis molesto Apostolici Legati, Angliam ingrederetur; cum alioquin ipse acceptus esset regno, offerretque illi tamquam Cardinali Rex honorificum in omni genere occursum, reseruatâ tamen sibi facultate assumendi postea nomen munusque Legati tempore opportuniore.

i Litteræ Po-
li ad Pontifi-
cem, 23. Oc-
tobris, & ad
Peningum
ac Moro-
num, 28. Oc-
tobr. 1554.

Secundò, An ille animo proposuisset, per seipsum suas facultates exercere, an prius rem omnem communicare cum ipsis Regibus.

Tertiò, Opus fore, vt earumdem facultatum amplificationem à Pontifice obtineret. Cum enim per eas potestas illi fieret ^k, dandi veniam lapsis, relaxandi legem Sacerdotibus reipsâ coniugatis, ita tamen, ne amplius ad aras operarentur, nec Sacerdotiorum titulos retinerent; & cum aliis conditionibus, remittendi ob legitimam causam prohibitionem robustiorum escarum diebus abstinentiæ destinatis, & alia etiam indulgendi, facultas similiter impertiebatur

k Fuerunt si-
gnatæ
8. Martij, &
luculentius
29. Iunij
1554. &
extant in di-
cto epistola-
rum libello.

Historiæ
Concilii
Tridentini
Lib. 13.
Cap. 9.

1554.

transigendi & componendi super bonis ablatis; quæ loquendi forma suspicionem mouebat eorum possessoribus, ne illic tribunal affurgeret, quo omnes in ius vocarentur. Quapropter existimabat Rex, publicæ quietis gratiâ oportere ut à Pontifice potestas Legato tribueretur etiam liberaliter donandi. Quod si Legatus censeret, eam facultatem sibi absque dubio concessum iri, liceret ipsi professione illam præuerrere; sin autem dubitaret, satius esse eam operiri.

Respondit Polus ad primum: Tamen si diuturna mora postulasset saltem, ut eius existimatio refarciretur amplissimâ quâuis honoris significatione in primo ipsius accessu: tamen, quò se cum pia Pontificis voluntate conformaret, optantis ut illius regni salutem quàm facillimâ posset ratione consuleretur, satis sibi futurum ingressum aliquanto minus splendidum quàm deberetur. Tres à se personas geri; sui ipsius priuatam, Pontificij Oratoris, & maximè spectabilem Apostolici Legati. Proinde haud se recutaturum ingredi secundâ personâ contentum, omisâ terciâ. Ad alterum: Semper se in animo habuisse, nihil agere Rege ac Reginâ inconsultis; & hanc esse pariter Pontificis mentem, se compertum habere. Ad postremum: Præter eas peculiare facultates, esse apud se Pontificium Diploma, quò ipsi concedebatur generatim, ut ageret quidquid earum animarum salutem conducturum putasset; cum vellet Pontifex, ut in eo Diplomate contineri intelligeretur id etiam, quod suapte naturâ peculiarem sui mentionem postularet: idque se ratum habiturum Pontificio nomine Iulius pollicebatur. Quo Diplomate gnuis admodum est regius Nuntius, eiusque exemplum Philippo communicandum petit; affirmans, id si prius innotuisset Regi, leuiore breuioreque difficultates obstituras fuisse.

Adiicit Polus, curaturum se, ut disertè sibi ea facultas à Pontifice conferretur, sibi que certum esse, non aliud ab Anglia optare Pontificem, nisi Angliæ salutem, & nullam præterea temporariam utilitatem. Contestatus tamen ipse Legatus, numquam se assensurum pactione contrahendi cum iis quos ad Ecclesiæ finem esset adducturus; cum id nec eorum salutem, qui adducerentur, conducibile foret, nec eius dignitati, qui illum exciperet, decorum; sed post liberam conuersionem exhibiturum se omnibus amantissimam maximeque paternam largitatem. Pontificius Nuntius, qui huic colloquio interfuit, ultra Legati dicta progressus, quamcumque ex parte Pontificis liberalitatem spondit, adeò ut regius Orator se plene contentum ostenderit.

Qui

8 Qui porro addidit, Postremam mandatorum partem sibi explendam superesse; nimirum, suorum Regum nomine offerre Polo Cantuariensem Archiepiscopatum, primariam in Anglia Sedem, quæ ob causam alibi memorandam vacare debebat. Ad id, actis ut par erat gratis, Legatus respondit: Cum ipse Pontificis ministrum ageret, se sui iuris non esse in re vlla excipienda sibi profutura; præterquam quod se minimè decuisset, de priuato quoquam commodo suo agere, antequam publicum legationis suæ negotium esset confectum.

1554

9 Statim ac Romæ compertum est Cæsaris votum, ut Poli facultates amplificarentur, non expectatâ Regis filij significatione, amplissimæ concessæ sunt, vniuersi Senatus Vaticani consensu. Comprobatum pariter in eodem Senatu fuerat à Pontifice, quippe supremo domino regni Neapolitani, ut Carolus illud in Philippum transmitteret; quod sponsi dignitati decorum visum est, ne minorem quàm sponsa honoris titulum obtineret.

Ex litteris Montani ad Polum, 5. Octobris 1554. m 23. Octobris 1554.

10 Verùm antequam de facultatum incremento responsa Pontificis peruenirent, cunctæ legationis difficultates ita submotæ fuerant in Anglia, ut tandem Regina ad Polum remiserit Sacerdotem, qui à sacello ipsi erat, cum effetricibus fidei litteris, quibus breuiter exponerat, à Rege in Consilio confectum fuisse negotium de ipsius diu expetito aduentu, & de reconciliatione illius regni cum Ecclesia Catholica. Iam verò cum litterarum volumen à me sæpius adductum hic finem habeat, res, quæ supersunt, non aded planè mihi liquent; sed, quantum colligitur ex vita Poli, scripta à Ludouico Beccatello, illius tunc familiari, ac postea Ragusino Archiepiscopo, non meri Oratoris, sed Legati personam gerens ille perrexit: ac primò quidem superioribus in eum edictis reuocatis, inde duobus primariis Dynastis obuiam missis, denique in primo Londinum ingressu ad Thamisiam ripam exceptus est ab ipso Rege; qui cuidam ex Angliæ Proceribus, admirabundis quòd Rex homini sibi subdito obuiam iret, respondit, Se Legato Pontificio obuiam ire. Postea oportuit multa componere, ut Angliæ reditus ad obsequium Ecclesiæ stabiliretur. Postremò confectis omnibus, & conuocatis Ordinibus die S. Andreae dicato in Aulam Reginae, assistente Legato, longam orationem habuit magni regni Cancellarius, dixitque Polum esse Angelum Angliæ; cuncti verò qui aderant, hæresim solemniter execrati, summo Pontifici obedientiam sponponderunt, cui Rex obsequentissimam epistolam statim suâ manu scripsit, quæ in Pontificio Senatu foribus patentibus est perlecta; atque ob eam

3. Novembris 1554.

Anno 1554.

rem

1554.
p 14. Decem-
bris 1554. in
Actis Con-
fitor. & Iulij
in epistola
Montani, po-
stredie scri-
pta ad Ar-
chintum
Nuntium
Venetiis.

rem^o Romæ solemnnes Deo perfolutæ sunt grates per Pontificium cum toto Senatu sacrificium, per publicas supplicationes, per vniuersalia ieiunia, per plenissimum Iubileum. Legatus, tametsi fremente in ipsum inuidiâ ob Religionis rei^que Politicæ causam, in magna semper auctoritate perstitit, & ipsius consilio, amplissimâque facultate, quam illi dederat auxeratque Pontifex, pro eo ac Reges coniuges postularant, contaminati Pastores ab Ecclesiis eiecti sunt, eorumque loco Catholici, Religionis^que studiosi suffecti, qui Orthodoxæ Fidei causâ exilia spoliationes^que passi constanter infectationis tempore, se Tiaris dignos ostenderant. Fortunæ vices, quæ opplent admiratione mortales! sed immeritò in eiusmodi orbe, in quo rerum variationes adèò crebræ sunt, & inconstantia adèò naturalis, vt nihil planè admirabilius esse deberet, quàm stabilitas.

CAPVT X.

Novi tumultus Senenses. Legatio Moroni ad Augustana Comitiam. Missio in Angliam Antonij Augustini Nuntij. Pontificis mors.

1555.

Minùs prosperè res aliis in regionibus euenerant, quod Anglicæ felicitatis dulcedinem Pontifici eripuit. Nec procul, sed in Italia, & ad suæ ditionis ostia tumultus ac paratam stragem spectabat. Senensium æstus, spe quietis abiectâ, in dies feruescebant. Iulius assiduo studio pactionem inter Cæsarianos Gallos^que iam firmarat, quâ^a vtrique sua ipsorum arma retraherent, ciuilib^que administratio illius principatus esset penes Ceruinum Cardinalem, probitate ac prudentiâ satis spectatum, illis^que ciuib^qus acceptum; quippe virum nobilem ex Monte Politiano, vrbe situ proximâ, & ditioni Senensi aliàs adnexâ. Sed Ferrariensis Cardinalis variis artibus tandiu partium subscriptionem protraxerat, vt Hispanorum exercitus iussu Cæsaris coactus fuerit inde discedere, oram maritimam regni Neapolitani defensurus aduersus formidatam aggressionem Turcicæ classis. Quocircâ Pontifex decreuerat Ceruini virtutem impendere alteri negotio, hominis propensionem magis accommodo; scriptis^que suo chirographo litteris eum Romam acciuit^b. Nec ipse ab re putauerim, aliquot illarum periodos hîc apponere, in quibus, velut in crystallo, sincera cuiusuis acies sinceram Iulij mentem de reformandis Ecclesiasticis animaduertet. *Hîc, inquit, Episcoporum infinitus est numerus, & quæ ad morum reparationem spectant, magis quàm in præsentia profligata esse non possent. Nostros*

^a Vide Adrianum lib. 11. & 12.

^b 22. Augusti 1555.

foret iorum, ut saltem quinque aut sex capitibus admodum necessariis, magni momenti, consuleretur; ac postea per dies singulos ea paulatim admoventur remedia, quæ Dei afflatus suggereret. Cogimur proinde te hortari, rogare, atque obstringere, ut huc quàm citissime poteris, quod tuo fiat commodo, conuoles; nec tempus aduentus tui citra Kalendas Octobris coarctamus, nec ultra Kalendas Novembris producamus. Nostræ conscientia testimonio certus omnino sis, non minus te promeriturum in nauanda nobis opera ad hanc rem aliasq; grauissimas, quæ in horas singulas occurrunt, quàm in Ecclesia tua curanda; quam scimus tuâ præsentia satis respirasse, & quæ poterit, etiam te absente, relictis à te mandatis idoneis perfrui. Sed ob varias difficultates Diploma, ad consulendum illis capitibus destinatum, confici non potuit, nisi prope Iulij mortem: in quo Diplomate Comitiorum Pontificalium, Clerique emendatio continebatur; ita ut ne illo quidem solemnè ritu illud firmare per tempus licuerit, quo ad ipsi parendum obstringerentur Cardinales, alique Ecclesiastici, seu in interiori seu in exteriori foro, quemadmodum vacante Sede pronunciauit ^d selectus cœtus illustrium Iurisperitorum, quem Collegij mandato percontatus fuerat Caraffa, Purpuratorum antiquissimus.

2 Sed reuertente ad Senensium turbas-stylo; Hispanorum discessus, nondum confirmatis pactionibus propositis, qui Gallorum commodis peropportunos visus est, ipsis in ea ditione cladem attulit. Potentiâ siquidem superbientes, Florentiæ Ducem, Cæsarianarum partium, in insula Iluæ ipsorum armis laceffitum, ad implorandam Cæsaris opem compulere: quare validas adducens copias Marchio Melenianus, ad confligendum coëgit Petrum Strozziū Gallorum ducem, eumque prælio vicit. Deinde cinctas obsidione Senas fame coarctauit. Contigit interim, ut Ascanius Corneus, sororis Pontificis filius, & Cæsaris miles, ^e illectus simulatæ proditionis technâ ad Clusium occupandum, eò malè cautus accesserit; sed cum fucata fraus fraudem tegeter, captus est, & in Galliam missus; vnde postmodum à Rege Pontifici redditus, sed adiectâ obligatione, ut tamquam Regis captiuus apud eum detineretur. Hæc erant ad id usque temporis armorum euenta.

3 Quamquam autem eo finitimo bello Pontifex valdè agigaretur; tamen multò acrius à remoto Germaniæ, quàm à propinquo Etruriæ incendio adurebatur, cum ipsi obuersarentur animo & superiora infortunia, & noua pericula Religionis, ob imminetia Comitia Augustæ celebranda, ut ibi decerneretur, quisnam ex quatuor modis in Passauiensi concordia numeratis opportunior esset ad controuersias

Pars II.

H h h

trouersias

1555.

^d In mandatis traditis Antonio Augustino, Auditori Rotæ, missio ad Regem Angliæ Nuntio, 30. Ianuarij 1555 infra adductis.
^d Acta Confist. 25. Martij, & 3. Aprilis 1555.

^e Litteræ Montani ad Delfinum, ultimo Martij, & 23. Aug. 1554.

orig
ly Tri
II
V

1555.

f Litteræ
Montani ad
Delfinum,
25. Augusti
1554.

g In varijs
litteris Mon-
tani ad Del-
finum, & in
mandatis
traditis à Io-
lio, Antonio
Augustino,
infra addu-
cendis.

h Extant in
eius manda-
tis, 10. Janua-
rij 1555.

trouersias Fidei componendas. Quamobrem quò in tam arduo grauique negotio possent Nuntio Delfino mandata suppeditari magis & assidua & idonea, Ceruinum, qui ad breue tempus Ecclesiam suam repetierat, f eo animo ipse reuocauerat, vt illi curam præcipuè demandaret prospiciendi rebus Religionis, iniungendique varijs longinquis administris quæ ab ipsis essent agenda.

Cumque postulatum esset à Cæsare s vt ad Comitiam aliquis designaretur Legatus, Pontifex primò renuit, ob causas quas infra recensēbimus; sed urgente Romanorum Rege, propterea quòd in eo conuentu de grauissimis Religionis rebus deliberandum erat, que tanti Ministri Pontificij præsentiam postulabant; pollicitoque, se absque illius Legati consensu nihil confecturum (quod aut ignorauit, aut celauit Suauis) Legatum mittere induxit animum; delegitque Moronum Cardinalem, virum exercitâ prudentiâ, expertum Germaniæ, eidemque perspectum, quippe qui diu Nuntium egerat apud ipsum Ferdinandum, & simili conuentui Ratisponæ interfuerat, cum ibi Contarenus adesset Legatus.

Simulatq; Pontifex hanc electionem, petentibus Carolo ac Ferdinando, habuit, ire iussit Antonium Augustinum Hispanensem, Romanæ Rotæ Duodecimuirum, ad Philippum Regem & vxorem Mariam Nuntium, qui grates ipsis ageret h ob reditum regni Britannici ad Ecclesiæ Catholicæ sinum, simulq; proponeret, rationem vnicam illius in Fide retinendi fore, si aberrantibus quocumq; apud exteros per fugium occluderetur, quod compositâ cum Gallis pace obtineri potuisset: illud eò studiosius à se inculcari tum Cæsari tum ipsis, quòd in præsentia vir maximæ auctoritatis pollicebatur, in eo euentu Henricum Regem votis Pontificis, ipsorumque Principum, consensurum in eo quod ad Turcam reprimendum, opprimendisque hæreticos in Religionis vtilitatem pertineret. Ac vir ille de se obtulerat, vt in arcem Æliam ipse coniceretur, capitisque penam lueret, vbi quod pollicebatur non succederet. His addere iubebatur Nuntius, numquam omisisse Pontificem adicere animum ad morum emendationem, cunctis exemplo futuram; sed rem duplici de causa diutiùs protractam, & propter Ecclesiasticorum repugnantiam ne corrigerentur, & propter vim & iniquam potestatis usurpationem, quam laici Magistratus aduersus Ecclesiæ ius exercebant. Priori parti consuluisse tandem Pontificem in pluribus præcipuis capitibus per Diploma iam digestum, breuî promulgandum, posteriori opus esse, vt Principum pietas auctoritasque prospiceret. In eo Diplomate viros Ecclesiasticos reformari, ducto initio à Ro-

mani Pontificis creatione, vsque ad infimum ipsorum gradum. Et 1555.
 quamuis oportuisset eas sanctiones conficere, quæ possent in qua-
 cumque regione ad opus deduci; tamen multis rebus fuisse consul-
 tum, quæ præsertim in Ecclesiis Hispanicis ad bonum regimen, re-
 ctamque viuendi rationem spectabant. Vbi verò illud Diploma fa-
 tis non esset, præstò esse Pontificem ad ea omnia adiicienda, de
 quibus commoneretur, dummodò vicissim abusus laicæ potestatis
 abolerentur. Ac potissimum querebatur, quòd illius potestatis ope-
 rà compluribus Hispaniæ Episcopis subiicerentur Canoniorum
 Collegia, seu, vt vocant, Capitula, quæ per titulum quo fuerant
 condita erectæ, seu per possessionem omni memoriâ antiquiorem,
 eximebantur: non mediocri illarum Ecclesiarum perturbatione;
 quandoquidem suauior adhiberi poterat medela corruptelis ab ea
 immunitate profectis, per sanctiones in Concilio statutas, & per
 alias quæ opportuna censerentur.

6 Destinatum pariter fuisse à Pontifice in gratiam Cæsaris Moro-
 num ad Augustana Comitata Legatum; tametsi Pontificis animo
 non parum renitente, quòd de rebus Religionis agendum esset in
 conuentu ex Ecclesiasticis ac laicis, ex Catholicis & hæreticis con-
 flato, cui tam monstroso spectaculo indecorum videbatur adesse
 Pontificum Legatum: tamen indulgisse Pontificem ipsorum po-
 stulationibus, duo pro certis assumentem. Alterum, complures ex
 præcipuis Principibus per seipsos Comitibus interuenturos ad grãuia
 Decreta conficienda, non autem per procuratores, tenui cum aucto-
 ritate ad modica facienda, inter quos pro dignitate Legatus Apo-
 stolicus minimè interfuisset. Alterum, nihil omnino ibi statuen-
 dum aduersus auctoritatem Ecclesiæ, Patrum, Conciliorum, præ-
 fertim verò aduersus Tridentinas sanctiones, quod in Religionis
 vniuersæ perniciem redundasset. Hæc iniuncta Augustino manda-
 ta in Angliam proficiscenti eodem tempore, quo Moronus in Ger-
 maniam.

7 Sed vix peruenerat Moronus, cum Romam Iulij obitu reuoca-
 tus est. Decessit Iulius 23. Martij, Pontificatus anno sexto, & æta-
 tis septuagesimo, ex cibi defectu; * quemadmodum sæpè accidit,
 vt bona fortunæ, eis qui affluentius illa possident, plurimum post-
 eà in vsu deficiant, deficiente ipsis arte iis bonis vtendi, & crescente
 inconsideratâ appetentiâ morbum insanabilem vsquequaque sa-
 nandi: cuius rei exemplum aliquod simile ætate nostrâ conspexi-
 mus. Euenit igitur, vt dum Iulius acutis obstinatisque podagræ
 doloribus torquebatur, sperauerit illam fame enectum iri: cumque
 ingens

i Tradita illi
 Crux, 13. Fe-
 bruar. 1555.
 vt in Actis
 Consistor.
 k In Vita
 iam memo-
 rata Prosperi
 Cardin. San-
 ctæ crucij.

1555. ingens Iulij corpus, ac prævalidus stomachus cibatu plurimo indigerent, eoque vsa fuissent, ille in utroque genere subinde ipsum ad eò attenuauit, vt attenuauerit simul, ac demum post mensē tam importunæ dietæ vitalem calorem extinxerit. Ita luctus argumentum euasit Iulius, cum in summa esset expectatione, & suæ & priuatæ publicæque lætitiæ, ob solemnem legationem, quam Rex Angliæ ad eum miserat ad obedientiam ipsi exhibendam; quæ legatio tribus Oratoribus constabat, nomine scilicet Ecclesiasticorum, Dynastarum, & Popularium. Altero ante postremum vitæ diem Collegium aduocauit, ei que ditionis Ecclesiasticæ procuracionem commisit.

12. Martij
1555. vt in
Actis Confessorialibus.

Mediocris natus genere fuit Iulius, sed ingenio plusquam mediocri ad excogitandum præstantiora, quam ad insistendum excogitatis. Per multos gradus ad supremum enisus est; & præter minora munia interfuit Lateranensi Concilio, & in eo solemniter perorauit. Fuit Archiepiscopus Sipontinus, & bis Romæ gubernator, & etiam Apostolicæ Cameræ Auditor. Quo tempore Roma direpta est, ipse cum aliis obses victoribus datus, graue discrimen subit ignominiosæ necis inter barbaram militum auaritiam. Iam Cardinalis, præcipuis ditionis Ecclesiasticæ prouinciis præfuit, suamque sapientiam animique constantiam illustrauit diuturnâ turbidæque Concilij præfecturâ. Tener in amore, celer ad iram, sed non minus celer ad eam deponendam quam concipiendam: suo ingenio patens, sed latens quantum vellet, ex arte: pronus ad laxamenta, sed æquè etiam ad negotia. Documenta ministris ad alios Principes legatis in eius Pontificatu tradita, quæ plerumque ab eo dictata sunt, perinde ac omnes penè magni moliminis litteræ, ingenij subtilitatem præ se ferunt, prudentiæque de politicis rebus præstantiam, nec minùs boni publici Religionisque studium; sed quædam formulæ in illis plus efficacitatis quam maiestatis præferunt, quæ absolutæ grauitatis ac moderationis defectum arguunt. Benefico fuit animo, sed interdum absque delectu; dignioribus quidem sine præmio nequaquam præteritis, sed simul etiam minùs dignis beneficio affectis. Suum sanguinem deamauit, variis Purpuris inter consanguineos distributis, quorum aliqui honorem meruisse postea censeri possunt, quem cum obtinerent haud merebantur: præsertim verò in Nobilio Cardinali tenera ætas admirationem addens sanctimoniam, visa est decus addere, non minuere dignitatem. Sed præ ceteris vnum extra consanguinitatem suam amauit, exiitque, nec antea nec postea dignum, qui fuit Innocentius de Monte.

Monte. Abstinit à transferendis in suos Apostolicæ Sedis bona: 1555.
 unde Ascanio Corneo solum quoad viueret donauit pagum prope
 Perusiam; & germano fratri Balduino, itidem quoad viueret, Came-
 rini Principatum concessit, qui postea à Iulij successore, compen-
 satus aliunde prouentibus, ablatus illi fuit. Fama est, ab hoc germa-
 no fratre ^m ad extremum vsque extimulatum fuisse, vt cunctis suis
 posteris iure beneficiario Principatum illum concederet, sed Pon-
 tificem à liberis Ceruini consiliis fuisse retentum. Multò magis ab-
 horruit ab ineundis nexibus cum summis Principibus, quibus con-
 sanguineos extolleret. Tantummodò à Duce Florentiæ, patriæ
 suæ domino, Montis sancti Sauini beneficiarium ius accepit in
 fratre, impotens sibi temperandi ab ea voluptate, quâ suos ad-
 spiceret in illis dominantes, inter quos educati fuerant æquales.
 Par quædam illecebra illum postremo ætatis anno traxit ad stabi-
 liendum coniugium ^m inter Fabianum filium nothum, sed vnicum
 fratris, demortuo Ioanne Baptistâ, & filiam Cosmi ducis, quæ post-
 modum Alfonso Ferrariæ Duci nupsit; quod in Senatuum retulit,
 ° contestatus, nihil inde detrimenti passuram Rempublicam Chri-
 stianam. Eius Pontificatus parum gloriæ in memoria posterorum
 obtinuit ob infelicem expeditionem Parmensem, ob dissolutionem
 Concilij, & ob Passauiensium concordiam. Hæc omnia repensã vi-
 debantur Angliæ recuperatione, si quid tamen aut præter flores ille
 collegisset, aut si ex ea fructus diuturnior Ecclesiæ prouenisset. Æsti-
 matione tenui, nec maiore beneuolentiâ mortuus est. Etenim
 quædam illius libertas ac familiaritas, quæ ipsi priuatam gerenti
 personam amorem inter æquales conciliauerant, in excelso postea
 Principis gradu venerationem minuere, sine qua dote cum Prin-
 ceptis minus in seipso bonus censeatur, minus pariter amari solet.
 Nihilominus, vt mea fert opinio, hæc de illo existimatio fuit ini-
 qua: ipsius quippe vitia maiora quidem ad speciem erant quàm
 virtutes, sed non fortasse ad pondus. Nempe honor quoque, per-
 inde atque cetera mortalium bona, præter verum bonum vnicum,
 quod est probitas, in arbitrio fortunæ situm est.

^m Bzonius
 anno 1555.
 & alij scri-
 ptorès illius
 temporis.

ⁿ Litteræ
 Montani ad
 Delfium
 Nuntium,
 23. Aprilis
 1554.
 6. Aprilis
 1554.

aria
 ly Tr
 e.
 II.
 Amio
 V

1555.

CAPUT XI.

Electio Marcelli Secundi. Senarum deditio. Res à nouo Pontifice gesta. Citus eius obitus. Mira Pauli Quarti creatio.

^a In Actis
Consistor.
23. 24. &
26 Martij
1555.

IN Pontificio interregno à Purpuratorum Collegio Leonina ciuitatis Legatus confirmatus, ^a adeoque Comitiorum custos constitutus est Ascanius Corneus; idque non sine aliqua Procerum aduersantium contentione, quòd is esset Regis Gallia captiuus, & Cæsaris miles, ac proinde minimè capax illius curæ, ut perquam honorificæ, ita perquam suspectæ. Quare Collegium ad huiusmodi obstacula dissoluenda declarauit, ipsum, quod spectaret ad hoc ministerium per quod securè Christi Vicarius eligeretur, à cunctis memoratis nexibus liberum esse.

In Comitibus vires Gallorum spem fecerant ascendendi Ferrariensi Cardinali, ipsorum antesignano, cui & ob familiae potentiam, & ob animi dotes alij fautores non deerant. Quapropter Cæsariani, studentes ab hoc discrimine se subducere, ad eiusmodi Purpuratum oculos conuerterunt, cui plausus communis faueret, adeoque facilis esset ascensus. Talis Ceruinus erat, à quo nec eos retrahabant superiora Comitibus, quibus illum excluderant, neque acerborum in ipsum denuntiationes, horrendæque minæ vel à Cæsare profectæ, vel Cæsaris nomine delatæ, quas variis in locis memorauimus. Etenim existimabant, in animo sapienti ac moderato, à summis beneficiis, bonique communis rationibus hebetari appetitum vltionis ob acceptas offensas. Sed quia virtus egregia, nisi in otio iacuerit, necesse est ut semper aliquam in se maleuolentiam, seu per offensionem, seu per dissensionem, seu per æmulationem excruerit, multi Cardinalium Ceruino obstiterunt, ac præcipuè (quod mirabile visum est) ex Gallis, vel ut spem sustinerent Ferrariensis Ceruino potissimum aduersantis, ^b vel certè ob consuetam quamdam mortaliū animis propensionem ad abhorrendum ab eo quod æmulus appetit. Verumtamen cum suffragiorum numerus ei repellendo factis non esset, paulatim ipsi quoque cum reliquis conuenere de Ceruini electione, quæ concorditer habita est nono Aprilis. Noluist suum Marcelli nomen mutare: in quo Suauis, tamquam in re vel maximè inusitata, ridiculus est, dum arcanas rationes committitur; cum tamen paulò antea Adrianus Sextus idem egisset Cæsarei Oratoris hortatu, ob excellentiam Pontificum, quibus idem nomen fuerat, sicut exposuimus. Id verò Marcellus Secundus ex
simili

^b In epistola
Farnesij ad
Tiburcium
eius ministri-
strum in Gal-
lia, 14. Maij
1555.

1555.

simili pietate erga memoriam inclyti Pontificis ac Martyris eiusdem nominis imitari voluit. Rifu pariter excipienda sunt Suauis commenta de Pontificum superbia, quam illis propter huiusmodi consuetudinem appingit. Cuinam experientia magis quam ipsi compertum erat, plurimis Cœnobarum, summam animi demissionem profitentium, idem esse consuetum? Et sanè ab animi demissione, non à superbia videri potest hæc consuetudo originem duxisse; quod obseruat Baronius, & colligitur ex Epitaphio Ser-

Anno 1009. & 1012.

3 Deinde multa refert à Marcello tum gesta tum cogitata, quæ vera, quæ falsis immixta, quæ commentitia; sed per eiusmodi artem, ut si non hominem improbum depingat, quod ex concordia opposita fama se persuasurum desperabat, describat certè magis aucupantem optima quæ fieri non possunt, quam bona consecrantem quæ fieri possent; & quasi minus solertes pictores imitantem, qui rerum imagines non à naturalibus, sed ab imaginariis formis mutuuntur. Mihi satis foret simplex inficiatio, ubi nulla probatio producitur, & ubi viri gravitas nullum suspicioni leuitatis aditum relinquit.

4 Verum silentio præterire non placet, quam citò eius moderatio ac circumspèctio patuerit in danda repulsa cuidam postulationi, alioqui nimis flexanimæ ac speciosæ, quæ suis finitimis, ac penè ciuibus profuisset. Cum eâ tempestate Senenses ad extrema essent redacti, sperarentque se opem impetraturos à futuro Pontifice, pro eo ac noui Principes consueuerunt splendida quædam amplecti molimina ad miseris opitulandum; idcirco deditioem protraxerant, non sine Cosmi Ducis sollicitudine. Quapropter statim ac Marcellus Pontifex creatus est, ^dpropinquæ & quasi eidem patriæ confisi, eius opem implorarunt; ipse verò satis gnarus, si vellent ut ciuem patriæ suæ se gerere, non posse Christianæ Gentis parentem agere, eos cohortatus est, ut seruirent tempori, minusque duras condiciones à victoribus sibi conquirent. Quare, compositâ statim concordia, Monlucius Senis egressus est, eoque Cæsariani cum Florentinis ingressi.

d Vide Adrianum lib. 12. in fine.

5 Pergit Suauis describere in Marcello magnam quamdam genethliacæ artis fiduciam, quæ sibi summum Pontificatum, de eo palam.

Historiæ
Concilii
Tridentini
lib. 13.
cap. II.
431.

1555. lam locutus, & in ipso postea diuturnitatem, rerumque, quas apud se digesserat, successum spondisset; in quibus ab inopinato vitæ exitu illic se delusum agnouerit. Sed in hoc pariter mendacij reuincitur à teste luculentissimo, hoc est, ab vniuersa Marcelli vita antea, quæ impensa summis summarum rerum negotiis, ipsius ætate in Christiana Republica agitatis, in quolibet curricula sui vestigio non nisi prudentiam, maturitatem, animique soliditatem ostendit: atque in narrationibus, de breui ipsius Pontificatu editis, ne vna quidem vocula deprehenditur, quæ hanc in eam laudem offuscet. Præterea ad oppositum comprobandum mihi plurimum conferet epistola viri egregij, & Marcello in primis familiaris, hoc est Seripandi, ad Archiepiscopatum Salernitanum antea promoti, ab eo ad Camaianum Fædularum Episcopum scripta, complorante tam chari Principis mortem, quæ paulò antè contigerat. In ea epistola is narrat: Cùm sapius intento animo res à Ceruino Cardinali gestas recoluisset, hanc secum ratiocinationem habuisse: Si Ceruinus ad Pontificatum aspirabat, & simul ita se gerebat, omnium mortalium hebetissimus erat: si apicem illum ascendere hic curabat studio virtutis, non tam homo erat, quam Angelus humanâ specie indutus. Illi nimirum eâ ætate quadrabat, quod olim de Catone dicebatur: *O te felicem Marce Porci, à quo nemo audet quidquam inhonestum petere.* Atqui post longissimam cum Ceruino familiaritatem quo pacto potuisset ita ratiocinari Seripandus, si palàm ille, ut pro certo Suavis assumit, per astrologicas obseruationes Pontificatum sibi prædixisset? Sed quando in hoc argumento versamur, haud reticero aliud præsagium, quod certè, si reuera contigit, omnino verax euasit, nec aspectum caelestium corporum auctorem habere potuit; cùm illi arti ne ipsius quidem celeberrimi professores tantum arrogant, sed spirituum caelestium vocem.

e 9. Maij
1555. im-
pressa in ter-
tio volumine
litterarum
Principum.

f 9. Aprilis
1555.

Ludouicus Firmanus, Cerimoniarum Magister, in ephemeride sua narrat, die nono Aprilis manè cùm Patres in Comitio simul essent coacti ad consuetam suffragationem habendam, ipse verò ad annuam peristeret pro suo munere, quod accerferetur ad electionem legitimis tabulis excipiendam si opus foret, affirmatum sibi à collega fuisse, hanc à se prædictionem auditam; nimirum, quarto post incepta Comitia die Pontificem creatum iri, eumque nominatum Ceruinum; sed paucos dies superstitem fore: quod vbi verum esset, electionem eo planè die, qui erat quartus, euenturam. Postea verò cùm è sacello Patres egredierentur nullo electo, se collega dixisse, vanum fuisse præsagium: sed ad eiusdem diei vesperam, cùm Cerui-

1555.

Ceruinus fuisset electus, eiusque mors breuî subsecuta, verax à se fuisse agnatum vaticinium. Porro compertum mihi est, quàm facile consuetumque sit, suo cuique arbitrato præfagia de rebus præteritis comminisci; tamen præterire non libuit hanc narrationem, quæ ob appositas condiciones, figmenti speciem haud mihi præ se fert.

7 Duo verè Suavis memorat: Alterum, prima Pontificis consilia fuisse de prosequendo emendationis negotio: nam ad id statim Purpuratos aliquot Patres destinavit, quibus à successore postea idem munus confirmatum. ⁸ Alterum, à Marcello, propter assiduos sanctioris Hebdomadæ labores, supra sui corporis sed non animi vires, morbum fuisse contractum, qui apoplexiæ ictu illum percudit, extrinxiq; postremo die Aprilis, eiusque Pontificatus vigesimo secundo.

⁸ Acta Con-
sist. 29. Maij
1555.

Peculiare de ipso elogium hîc non attexam; quoniam cum vltà mihi non suppetat memoriâ dignum, quàm quod sparsim & prolixè de illo scripsèrim, magis id ostentationi meæ, quàm legentium vilitati conduceret. Solum hîc adnotauero, eum certè felicem appellari posse, quod spectat ad famam, ex hoc ipso quod infelicitas visum est; quandoquidem ægrè potuisset æquare operâ sublimem opinionem à se relictam eorum, quæ, si vixisset, reipsâ perfecisset.

8 Electioni Marcelli haud interfuerat Farnesius Cardinalis, vt qui post bellum Parmense numquam voluerat Romæ commorari, & in sua legatione Auenionensi degebat, tameris ^h à Iulio inuitatus, & pingui oblato prouentu, & honorificâ administratione. Sed auditâ Pontificis morte, & ad Comitium profectus, nouum Pontificem nactus est, operâ potissimum Cardinalis S. Angeli, fratris sui, & Cardinalis Sanctæ Floræ sobrini creatum, à quo singulari beneuolentiâ, largisq; promissionibus exceptus est. Referebat Farnesius ex Gallia Regis Henrici litteras ad Gallicarum partium Purpuratos, Polo Cardinali propitias, qui ob consuetudinem in memorata legatione cum Rege, eius beneuolentiam sibi compararat, præter id, quod ab ipso Farnesio suis apud Regem officiis pro eodem Polo peractum erat: vnde Marcello demortuo sperauit, se huiusmodi litteris rem promoturum. Sed in reliquis illarum partium Cardinalibus offendit animos ⁱ non mediocriter alienos, præcipuè verò in Bellaio Gallicæ nationis antiquissimo, & in Ferrariensi factionis principe, affirmantibus, sibi graues ex aduerso suppetere rationes Regi significandas; adeoque opus esse, vt responsum opperirentur, & interim electionem protraherent, donec reliqui Galli Purpurati

^h Extat in
dicta epistola
Iulij III.
ad Cerui-
num.

ⁱ Extat in
epistola Far-
nesij Card.
ad Tibur-
tium minist-
rum suum,
Parisius 11.
& 14. Maij
1555.

Part II.

Iii

perue-

1555.

peruenirent, ipsorum partem corroboraturi. Eà re Farnesius incredibiliter commotus est; tum quòd præpediretur Poli creatio, cuius desiderio supra modum flagrabat, tum quòd intelligeret, ea omnia dirigi ad eundem Ferrariensem promouendum, pro quo in ipso Comitiorum ingressu commendationes efficacissimæ ab Henrico Rege superuenere. Ipse verò suum apud animum maximè ab eo abhorrebat, propter eas rationes, quibus quilibet Cardinalium remoueri posset, ne in Petri Sede Italicum principem tam potentis familiaria collocaret: quæ plus etiam virium apud Farnesium habebant ex consueta inter similes æmulatione, & inter finitimos discrepantia. Idcirco per suum in Gallia ministrum studuit Henrico demonstrare, fieri non posse, vt Estensis eligeretur: prænoscere se, in tres tantummodò Purpuratos Collegium propensurum. Vnum ex his esse Polum, eumque communi iudicio dignum agnosci, ac præfenti rerum statui accommodatum, sibi que optimum videri; nec esse repellendum à Gallis quòd à Cæsarianis prouehabatur, cum in comperto esset, neminem renuntiatum iri Pontificem, cui altera solum pars suffragaretur. Alterum esse Carassam, Senatus Principem, in quem inclinare Bellaium, quia (interpretabatur ille) in Principatus prærogatiua ipsi succederet; alij verò, quia decrepita illius ætas spem ipsis successionis in Pontificatu faceret. Verum tamen Carassa beneuolum erga se animum præ se gereret, sibi que esset consanguinitate coniunctus; à se tamen haud censeret Apostolicæ Sedi per ea tempora idoneum, neque pariter Regis commodis, ob consanguineorum multitudinem, qui subiecti erant Cæsari, qui per eos beneficiis à se affectos noui Pontificis amicitiam consequi potuisset: de illo nihilominus rationem habendam. Tertio loco Moronum nominabat, cui tamen obiectabatur animus Cæsari prorsus addictus. Hactenus certas adduxi notitias, erutas è volumine litterarum Alexandri Cardinalis Farnesij, quod mihi Hieronymus Cardinalis Farnesius nunc viuens communicauit, postquam hæc mea Historia primò in lucem prodit. Ingressi dein in Comitium Purpurati, quò adductus fuit à Farnesio * Ioannes Antonius Facchinettus, ipsi percharus, de quo sæpius habenda nobis erit mentio in rebus Concilij; qui que post annum trigesimum sextum in aliis Comitibus electus Pontifex, Innocentij Noni nomen accepit. Porro quæ postea in Comitibus euenerint, per tabulas adeò authenticas mihi comperta non sunt. Legi tamen in quibusdam narrationibus, nec auctoritatis expertibus, nec veritati dissimilibus, detectam ibi fuisse à Farnesio, præter obstacula iam indicata, Collegij difficul-

* Constat ex
schedula
Farnesij ad
Pontificem,
8. Octobris
1555. aliis
que plurimis
eius litteris.

tata

tatem in eligendo tunc Pontifice tam longinquo; Cæsarianos quoque haud ita promptos videri, ob recentem de Polo suspensionem, quam Cæsar præ se tulerat, eius itinere retardato: & quia Philippus, nouus, externus, & nondum satis firmus Angliæ Rex, haud sibi tutum fore putabat, si homini Anglo summa in Ecclesiâ potestas traderetur. Quapropter Cardinalis Sanctæ Floræ, Cæsarianorum antesignanus, adiecit animum Puteo promouendo, qui honoribus plurimis ac præmiis à Paulo, & amplioribus à Iulio affectus fuerat, & erat Cæsari acceptus, adeoque libenter ab eo admissus (tamen natus in Gallia Narbonensi) ad Bariensem Archiepiscopatum in regno Neapolitano, nec priuatim Gallis omnibus non charus, quippe Gallus, quamuis publicè ab illorum partibus alienus quasi Cæsarianus. Ceteroquin in Iuris prudentia eminebat, ætate maturus, moribus commendabilis, & ipsa conditionis demissio gradus aptabat ad folium, cum originis humilitas suspensionem arceret, eum ad consanguineos extollendos ardua moliturum.

9 Itaque Cardinalis Sanctæ Floræ eò rem deduxit, vt suffragatorum numerus qui satis esset, & Farnesius inter reliquos, quamuis tepidius, conueniret: adeoque tamquam de re peracta potius quam peragenda sermo inter illos habebatur. Sed amici cuiusdam feruor Puteum à Solio depulit. Patres qui à Iulio creati fuerant, certo duce carebant: Montanus enim, qui primas partes egerat, quippe extra illius cognationem, & æstimationis expers, neque illos grati animi titulo obstringere, nec prudentiæ ductu ipsis præire potis erat. Ex altera parte, cum conducatur multitudini, quò validiores euadant, in vnum aliquo pacto coalescere, adeoque ab vno capite pendere, hanc prærogatiuam concedebant Corneo Cardinali, Iulij sororis filio, plurimisque dotibus exornato. Is itaque ardore iuuenili præferuidus, vt decus consequeretur in eo ad coronam euehendo, quem ipsius patruus ad Purpuram euexerat, dumque per illum æstum negotiosus Purpuratorum cubicula circumit, contigit vt in Farnesium offenderet. Hic diuturno assuetus imperio, consciusque, in sua esse potestate maiorem vniuersæ partem, tam vehementi seu indignatione seu æmulatione succensus est, vt extemplo ad obtinendum successum exarserit.

10 Cum igitur huiusmodi molimini alterum vellet opponere, potius vt id peruerteret, quam vt hoc perficeret, incidit illi in mentem Caraffa Purpuratorum antiquissimus, Cæsaris subditus, tam Gallis gratus, quam eisdem suspectus Puteus in Gallia natus, quamque suspectus erat Caraffa Cæsari, qui à possessione Archiepiscopatus

1555.

l Litteræ
Dandini ad
Nuntium Pi-
ghinum,
30. Octobris
1550. &
Nuntium
Bertanum,
27. Maij
1551.

m De his
quæ spectant
ad propen-
sionem, ac
vitam solita-
riam Petri
Caraffæ, re-
motam à
profanis ne-
gotiis, videri
potest episto-
la impressa
Io. Matthæi
Giberti, Da-
tarij, qui re-
fert, à Caraf-
fa duas Ec-
clesias, Brun-
dusinam &
Teatinam,
fuisse eum
Religiosis
claustris cõ-
mutatas con-
templationis
desiderio: &
narratio illo-
rum Comi-
tiorum, à sa-
pienti calamo conscripta, in qua de eo dicitur: *Cum ob vitam semotam, quam semper duxerat, cogitationem non posuisset id quod publico regimini necessarium videretur.*

patus Neapolitani diutiùs illum prohibuerat, donec tandem ea in re Iulio morem gesserat, quo tempore idem Iulius de Carolo plurimum merebatur ob incommoda belli ab ipso illius causâ suscepti; & postquam Pontifex declarauerat, se minimè ad id petendum moueri, quòd sibi probarentur in Caraffa rationes agendi (de quibus aut ex arte negotij, aut ex oppositione ingenij, litteras plurimæ reprehensionis plenas scribebat¹) sed quâ illius Ecclesiæ studio, quæ diu Rectore caruerat; & vbi à Cæsare id impetraretur, posset eò mitti qui & sacram & profanam ipsius rem aptè curaret, quâ Apostolicæ Camera commodo, quæ hoc pacto prouentibus ad sustentandum Caraffam suppeditatis leuaretur. Per eam tamen occasionem, adhibitis beneuolentiæ formulis in suo quodam Diplomate, illum purgavit criminacionis ad Carolum allatæ, quòd ipsi regnum Neapolitanum adimere, & sub Pauli Tertij dominatum pertrahere studisset; affirmans, id incredibile videri de viro rebus sacris adeò defixo tum lectione tum contemplatione tum etiam actione. Verum præter alienum Cæsaris animum ab electione Caraffæ, aliis quoque de causis eius electio longè aberat à verisimili; cum in eo formidaretur ab omnibus quædam virtutis seueritas, nec ab experientia ciuili negotiorum (ob vitæ solitudinem^m ab ipso retentam, quantum sibi licuerat inter magnarum Aularum frequentiam, interque magnarum rerum negotia) nec à flexili ad alienum consilium ingenio ob proprij fiduciam temperata. Verumtamen intelligebat Farnesius, ab iis rebus à quibus valdè abhorretur, vbi propius tentari cernuntur, tametsi absque successus verisimilitudine, deterri homines, ac moueri ad paciscendum, quò sollicitudine liberentur. Eapropter vt Cardinales, qui de euehendo Puteo conuenerant, ab incepto retraheret, statuit in sacellum à Paulo II. extructum Caraffam adducere, vbi noui Pontifices adorari solent. Et quamquam eum promotum iri minimè credidisset; prompto tamen erat animo ad ipsum promouendum, vbi res prior manu quàm cogitationi succederet. Quandoquidem neque Reipublicæ Christianæ, neque suæ dignitatis ratio ipsum remordere poterat, quòd ad eum gradum euexisset Collegij maximè veteranum, illustrem natalibus, sacris litteris satis instructum, & venerabilem virtutis exemplo. Neque vtilitatis politicæ rationes eundem quasi minùs prudentem damnare poterant, quòd sceptrum addidisset Purpuræ, à Paulo Tertio collatæ illi viro, cuius gratum erga se animum expertus fuerat ætate Iulij

Iulij per certum arumnosæ fortunæ experimentum. Iam verò quò sagacitas humana magis in dies delusa conspiceretur in tam ponderoso negotio, vbi cum Vicarius destinetur Christo, ipse vult eius verus auctor & esse & videri, multi Purpuratorum adhætere Farnesio; partim alienis cohortationibus impulsis, partim propriæ conscientia sensu erga viri probitatem, partim collegarum concurfione, cum plurimi confluerent, & satis ad rem conficiendam suffragiorum crederetur. Quare ex quadraginta octo, qui erant in Comitibus, cuncti ad Caraffam accedere præter septemdecim, qui in Aula, in qua Senatus à Pontificibus cogi solet, vnà concesserant, vt illi obfisterent; hi verò superabant tribus suffragiis (cum electus seipsum adorare non posset) portionem, quæ ad impediendum satis, erantque & conditione præcellsi, & auctoritate præualidi. Quare tum eà de causa, tum quia facilius est excludere, quàm eligere, vbi multorum spes viget, successus adhuc ab omni probabili iudicio longè aberat.

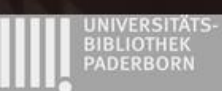
1555.

11 Sed contigit, vt Otho Truxesius Cardinalis Augustanus, summa existimatione Præsul ob egregias dotes, & maximè inter Cæsarianos, tamen manè indicasset carimoniarum Magistro, Puteum eo die Pontificem renuntiatum iri; ac postea cum rescisset quid noui pro Caraffa tentaretur, in hæc apud eundem verba prorupisset: *Quid agit Teatinus ille ambitiosus?* serò aliam sibi mentem iniectam senserit. Vnde expiatis per homologesim conscientia labeculis, post fridie summo manè Sacris operatus longè maiori pietatis sensu quàm consueuerat, statim per eundem carimoniarum Magistrum Caraffæ significauit, se illi suffragaturum. Exemplum tanti viri reliquos qui Caraffam excluderant aded commouit, vt alij mente mutati, alij animo consternati, eodem se flexerint. Contra verò, qui ad Caraffam adorandum in sacellum conuenerant, quamquam plerique (seu potius omnes, vt idem postea narrabat) eum minime cuperent, constantes perstitere. Fuit itaque electus & renuntiatum Pontifex die 23. Maij, eo planè die destinatum Christi Vicario in terra solium ascendens, quo die Ascensio Christi ad paratum in cælo solium celebrabatur. Postquam autem nouus Pontifex, Patres non semel rogauit, vt assumendum sibi nomen proponerent, de quo numquam perinde ac numquam de occasione illius assumendi cogitaret; tacentibus illis per modestiam, tandem vt ostenderet quam memorem animum gereret in Paulum Tertium, à quo Purpuram acceperat, & in Farnesium Cardinalem, qui coronam ipsi comparat, Paulus Quartus appellari voluit.

Omnia existant in Diario Magistri carimoniarum, 22. & 23. Maij. 1555.

Est in narratione Oratoris Nauageri ad Senatum Venetum, an. 1557. apud Burghesios. In Actis Consistorialibus. In Diario iam laudato.

Historia
ly. Tri.
II.
V

1555.

Hic multa de Caraffa congerit. Suavis, vera falsis de more per-
 miscens. Nos, ne molestiam lectoribus inferamus, singulis ab eius
 dictis ad exactam trutinam reuocatis, id affirmare possumus, Pau-
 lum Quartum generatim euasisse talem Pontificem, qualis agnitus
 fuit Cardinalis, hoc est, summo Religionis studio, sed non absoluta
 prudentiâ præditus. Solum fefellit plurimos, quod nimio in con-
 sanguineos amore quasi fascino correptus fuerit, quorum conditio
 ea fuit, vt illius labes fouerit, virtutes eneruarit, atque eiusdem
 Pontificatum infautum ingloriosumque reddiderit, prout in Ope-
 ris nostri progressu patebit. Verum, quemadmodum accidit iis Prin-
 cipibus, qui multa & ardua conficienda suscipere, vnde hinc sibi
 aduersas, hinc propitias amplas illustresque familias, Respublicas
 & regna habuere, ita tum laudibus, tum vituperationibus in ipsum
 Paulum abundarunt scriptores. Nos qui sustinemus causam Dei,
 cui falsitas, tamen in bono & boni gratiâ, displicet, iam tum etiam
 cum primò hoc Opus edidimus, medium tenuimus; hoc est (vt
 medium non veritatis minùs quàm virtutis plerumque domici-
 lium est) verum, quod tamen medium homini, in altero extremo-
 rum ob animi affectionem hærenti, non medium videtur, sed oppo-
 sito extremo propinquum: adeoque nec admirationis nec querelæ
 materia postea nobis fuit, quod quispiam narrationem nostram
 agrè tulerit. Hinc verò non modò nulla in nobis commotio exci-
 tata est, sed ne oculis quidem auribusve vsurpare voluimus mini-
 mam quancumque particulam aduersæ cuiusdam obrectationis.
 Si quæ verò in hoc affirmando fictio inest, reos nos sistimus enormis
 mendacij; maculæ nimirum, quam supra mortem exhorremus, vt
 perspectum est cuicumque nos ipsi perspecti sumus. Multò etiam
 longiùs nostro abest ab animo, vt venerandæ memoriæ Pauli IV.
 luenda sit pœna alienæ feruidioris benevolentiæ, vel vt nostrum hoc
 Opus in id vitij proruat, quod iniuriâ ipsi appositum est; quasi stu-
 diosè colligat illius Pontificis vituperationes; quarum ingens filua
 est apud tam multos scriptores, seu publicos seu priuatos, qui acriter
 in eum inuehuntur; atque omnino, vt ad castigandum nimis
 studiosum Pauli defensorem, cum Suauis impio calumniatore fec-
 dus ineamus. Tantummodò quò fidem nostram apud lectores in-
 uidiâ liberemus, cum velimus res præcipuas repetere, quæ in factis
 oppugnabantur, hinc, siue in contextu siue ad marginem historiarum,
 crebriores aliquas validioresque probationes addemus. De condi-
 tionibus, rebusque gestis Pauli IV. præter peculiaria monumenta,
 quæ subinde proferemus, plurimum lucis exhaustimus præsertim
 è duo-

1555
 è duobus Commentariis. Alter est plenissima narratio Bernardi Na-
 uageri, Oratoris Veneti apud eundem Paulum, qui postmodum
 à successore in Purpuratorum Senatam adscitus est, & vnus Præsi-
 dum, qui finem Concilio imposuerunt, constitutus. Hæc narratio
 exactam exhibet notitiam totius ferè illius vitæ vsque ad pacem
 cum Hispaniæ Rege compositam. Alter est accuratissima historia,
 calamo scripta, de bellis ab eo gestis, & de iis quæ ipsius consanguini-
 neis contigere, & ab amico nobis apprimè charo, dotibusque in-
 genuis instructo, dictata. Fuit hic filius celebris illius Iasonis No-
 rensis, Petrus appellatus, qui in epistolis arcanis Clementi VIII.
 operam nauauit, & post eius obitum duobus Purpuratis, eius fra-
 tris ac sororis filiis, à secretis fuit. Is itaque, cum ex quo primùm
 ad Aulam Romanam accessit, habuisset in animo huiusmodi Opus
 contexere, quippe de argumento maximè recente inter ea quæ di-
 gna memoratu euenere in Ecclesiastica ditioe, ab ipsa conditione
 suorum munerum, suæque industriæ assiduitate adiutus, exquisita
 monumenta collegit, & cum aliis tabulis contulit: quibus benè in-
 structus historiam conscripsit, pari narrationum sinceritate, ani-
 maduersionumque prudentiâ. Nos itaque quod ad nostrum nego-
 tium attinet, sapius eâ utemur in ea parte, vbi res ille per se testatur,
 non item in ea, vbi ducitur coniecturâ; cum referre non liceat ceu
 peractum quod homo sapiens coniectauit, sed id quod homo verax
 enarrauit. Præterquam quòd eius testificatio, quâ parte illam sequi-
 mur, plerumque nobis comprobatur iisdem etiam tabulis, quibus
 ipse nisus est, quarum magna pars in nostras manus deuenit: cum
 in hoc similes sint Physica in suis positionibus, & Historia in suis
 narrationibus formandis, quòd alteræ plurium effectorum, alteræ
 plurium dictorum collatione firmentur.

CAPVT XII.

*Anglicani Oratores excepti. Regni titulus Hiberniæ inditus;
 & Suauis super eo mendacia. Carolus Caraffa euectus
 ad Purpuram; eiusque conditiones.*

1 Sed antequam progrediar, ad aliquam me cogit moram Suauis
 narratio. Dicitis, cum Romam peruenissent Anglicani Ora-
 tores primo die quo Paulus Quartus Pontificatum iniit, ab eo
 fuisse humaniter exceptos in Senatu publicè tunc primùm coactos;
 atque ad eorum Principum decus augendum, Hiberniam regni ti-
 tulo nuncupatam, declaratâ potestate sibi à Deo factâ ædificandi
 &

1555. & euellendi regna: cordatis hominibus, veram tunc rei causam ignorantibus, visum id fuisse speciem quamdam inanem; cum plane non perciperetur quid eidem Regi dignitatis ex eo accederet, quod plurium regnorum titulos per plures ditionis suæ partes obtineret, quandoquidem ipse Rex Galliarum ex eo solum titulo cohonestatur magis, quam si eius principatus in tot regios titulos in quocumque prouincias partiretur: præterea illi tempori haud consentanea visa fuisse ea verba Pontificis, *Traditam sibi à Deo auctoritatem regna edificandi & euellendi*: sed homines causæ conscios nequaquam id vanitati tribuisse, sed cuidam arcano Romanæ Aulæ consuetudo. Etenim cum Henricus Octauus, postquam ab Apostolica Sede secessit, Hiberniam regnum constituisset, is verò titulus ab Eduardo, ac postmodum à Maria fuisse retentus; negabat Pontifex, ad vllum mortalium spectare, præterquam ad se, potestatem regij tituli concedendi: & ex altera parte durum videbatur, Mariam ad eum deponendum adigere, postquam ipsum nihil vltra cogitatione progressi continuarat. *Quapropter* (pergit Suauis) *id temperamenti excogitauit, dissimulatâ rei ab Henrico gesta notitiâ, quò possint homines credere, adhiberi titulum à Regina tamquam à Pontifice donatum, non tamquam à parente decretum.* Dein adicit: *Ita sepe Romani Pontifices id donarunt, quod auferre non possent à possessoribus. Hi verò ad contentiones evitandas, partim res proprias dono acceperunt, partim notitiam doni, inuisibilem à donante sibi accepti, dissimularunt.*

Acta Consistorialia.

Opplet admiratione mihi animum istius hominis impudentia, & affirmantis id, cuius veritatem nec in re ipsa, nec in eius conditionibus cognoscebat, & adstruentis id, quod falsum esse non ignorabat. Ut à conditionibus exordiar: Oratores à Paulo excepti non sunt in primo Senatu ab eo publicè habito, qui conuenit trigesimo Maij^a, vbi obedientiam professus est Hercules Ferrariæ Dux; sed in altero 21. Junij, in quo ipsi Oratores Anglici Regni nomine superiorum errorum veniam petierunt, eamque impetrarunt, in Ecclesiæ sinum recepti. Neque tunc ad regiam dignitatem Hiberniæ euecta est, sed peractum id fuerat in Senatu secreto 7. Junij: quod ita fieri opus fuit, quò liceret Oratoribus suos Principes tamquam Angliæ & Hiberniæ Reges nominare. Et sanè adscribi vanitati non poterat nouus ille titulus, quemadmodum nec vanitatis ea de causa notatus fuit Henricus Octauus. Nam eatenus Galliarum Rex vnico regio titulo contentus erat, quatenus vnicus ille amplissimum regnum complectitur: sed idem minimè contentus esset, exempli causâ, si vnus Aquitaniæ; neque Rex Catholicus, si vnus Castellæ.

stellæ Rex nuncuparetur. Id enim significaret, alias ipsorum ditio-
nes, ab Aquitania Castellave distinctas, regnorum prerogatiuâ
haud potiri, unde dominantium dignitas minueretur. Ita planè
Angliæ contingebat, quæ alia est ab Hibernia, nec minus maiusve
regnum euadit, quòd hæc regnum sit aut non sit.

1555.

3 Sed quò progrediamur ad errores in re, & ad mendacia enormia
superiecta; vsque adeò falsum est, dissimulatam à Pontifice fuisse
notitiam regiæ nominationis, quam Henricus Hiberniæ fecerat,
idque fuisse ignotum quoddam Aulæ arcanum, ex cuius ignora-
tione ea differerentur quæ Suavis comminiscitur; vt Pontifex in
Senatu per verba quæ coram Patribus pronuntiauit, & in Acta
Vicecancellarius retulit, illius rei mentionem disertè fecerit, dicens,
Hiberniam insulam, postquam Angliæ Reges operâ Sedis Aposto-
licæ eâ potiti fuerant, possessam ab ipsis fuisse mero nomine *Domi-*
norum: sed postremùm ab Henrico Rege, qui ab Ecclesiæ Catho-
licæ vnitatem, Romaniq; Pontificis obedientiam iam descuerat, re-
gium eius titulum sibi arrogatum fuisse sub specie cuiusdam legis,
latæ à Conuentu illius insulæ; & tum illum, tum eius filium Eduar-
dum, qui se tamquam Angliæ Reges gessere, Hiberniæ quoque Re-
ges sese appellasse. Nunc verò ab ipso Pontifice eam Reginam con-
stitui, saluo tamen quocumque iure, quod in illam aut Sedes Apo-
stolica aut quouis alius obtineret.

4 Sed fortasse respondebit quispiam Suauem defensurus: Id to-
tum confici potuisse occultè inter Pontificem & Cardinales, Ma-
riâ concessionem minimè petente, nec rei conditionibus in Aulam
vulgatis. Sed quid porrò, si adducta verba in publico Diplomate,
eâdem die signato, fuissent exarata, & non motu proprio, sed Phi-
lippo ac Maria postulantis? Cui libuerit, illud videre licet im-
pressum in Annalibus Bzouij^b. Quinam igitur veritati consonant
quæ Suavis affirmat? Quo pacto Romæ tot sermocinationes ha-
bebantur à cordatis viris, sed veram causam ignorantibus? quo pa-
cto id arcanum quoddam erat? quo pacto Pontifex dissimulauit
notitiam nominationis regiæ, quam Hiberniæ Henricus Octauus
indiderat? & quod pluris interest, quâ ratione potest excusari tur-
pe mendacium, quod scilicet id noui Paulus egisset, vt crederetur
Maria huiusmodi titulum gerere *tamquam à Pontifice donatum, non*
tamquam à parente decretum, cum id fecisset eâdem ipsâ petente, quæ
Pontificiæ concessionis vi illo potiri volebat? Quâ demum fide
narrat Suavis, ea verba, *traditam à Deo fuisse Pontifici potestatem adifi-*
candi & euellendi regna, visa fuisse temporari dissentanea, si ne vsur-

^bAnno 1555,
num. 10.

Pars II.

K k k

pata

1555.

pata quidem fuere, adeoque nec in actis Senatus, nec in toto Diplomate vel ea vel illis similia leguntur?

Concusso tot rationibus huiusmodi fundamento, nolo citra oportunitatem moram trahere in effato vniuersali, quod ille desper extruxit, *Id fuisse consuetum Romanis Pontificibus*; cum reliquis, quæ ab illo dicta recitauimus. Si peculiaria protulisset exempla, tam valida forsitan euasissent, quàm id quod sermocinationibus argumentum præbuit. Enimuerò possessio donandi regij nominis penes Romanos Pontifices tam sæpè in Historiis apparet, vt eam referre, ob occasiones ex accidente profectas, vetemur à vulgata Philosophi doctrina, Ex accidente non esse quod frequenter est. Nec videmus apud ceteros Principes, eam esse supremæ suæ potestatis negligentiam, vt velint facile ab aliena potestate concessum agnoscere id quod ad propriam ipsorum pertinet.

e Acta Consistorialia.

d Memorata Nauageri narratio.

In eodem Senatu Pontifex in Collegium cooptauit Carolum Caraffam fratris filium (qui parum illi acceptus, dum esset in Purpuratorum ordine, videbatur; ^d quippe ingenio penitus militari, oppositoque patris animo, penitus Ecclesiastico) simul etiam Bononiensem legationem tunc ipsi commisit, ac supremum in rerum administratione locum. Ea res adeò illi infelix accidit, vt plane dici possit, in Senatu, quem diximus, habitam à Paulo fuisse alieni creationem regni, euerisionem sui. Erat Carolus postremus filius Alfonsi Comitis Montorij, Pontificis fratris: quare tenui additus fortunæ ab ordine natalium, ad eius incrementa per laborum industriam aspirauerat. Educatus à prima iuuenta in Aula Pompeij Cardinalis Columnæ, militiæ postea S. Ioannis, Aulæque Petri Aloysii Farnesij nomen dederat. Tum sub Vastio & Octauio Farnesio Cæsari militauerat prioribus in Protestantes bellis, sed virtute maiori quàm fortunâ. Vnde digressus, Octauio Duci stipendia fecerat, ac tandem Regi Galliæ in bello Senensi, Petro Strozio ductore, quod eò amplius ab ipso, eiusque patruo Cæsarem abalienarat. Cùm Paulus Petri Sedem ascendit, Carolus trigessimum octauum annum attigerat, iisque florebat dotibus, quæ cum indifferentes ad optimum pessimumve sint, prout cum virtute aut cum vitio copulantur, populariter virtutes dicuntur, & quæ patris oculis, nimiam benevolentiam infectis, Carolum dignum Purpurâ redderant, acumen ingenij, linguæ dexteritas, animi vigor, manuum robur, gloriæ studium: ita tamen vt in hæc omnia magis appetentia quàm ratio dominaretur; ea præsertim appetentia, quæ cum maximè perniciofa sit, nobilissima videtur, insatiabilis videtur.

licet ambitio dominandi, à maiorum imaginibus stimolata, & à nova fortuna sollicitata; perinde quasi hæc non tam ingens illi donum, quàm ingens promissum elargita esset.

1555.

C A P V T XIII.

Thomæ Crammeri, Archiepiscopi Cantuariensis, damnatio, eiusque Ecclesia Polo tradita. Restitutio Proventuum Ecclesiasticorum in Anglia. Augustana Comitia, eiusque Decreta de Religionis articulis.

Postquam Anglia cum Ecclesia unitatem iniiit, animum adiecit Pontifex ad medelam adhibendam morbis è schismate ibi contractis. Maximus inter Episcopos illius regni, superiori pestilentia infectos, inuentus est pessimus: is fuit Thomas Crammerus Archiepiscopus Cantuariensis, ac regni Primas, qui non hæreticus modò, sed hæresiarcha fuerat, ac postea errores peruicaciter defenderat coram Pontificio Prolegato. Quare relatâ sapius eius causâ in Senatum, ^a à Puteo damnatus ibi fuit, non tiaræ solùm, sed capitis priuatione, per formam Ecclesiasticis tribunalibus consuetam; traditus nimirum profanæ Potestati, à qua flammis addictus est. Perpetuus illius Ecclesiæ administrator Regiñæ nominatione Polus destinatus; ^b de quo habita est à Pontifice ornatissima commendatio, idemque in classe Cardinalium Sacerdotum constitutus, vnde Sacerdotis Ordinem tunc ipse suscepit. Quia in re, si Politiæ credimus, à Beccatello eius familiari conscriptæ, errat Suauis, dum narrat, eum Sacerdotio initiatum quarto mense antequam Archiepiscopus crearetur. Quoniam autem Anglia schismatis tempore, sicut indicauimus, grauissimas bonorum Ecclesiasticorum direptiones passa fuerat, alias à priuatis, alias à Regibus patratas; hæc quidem largius à Regina reparatæ sunt; de illis fatius visum est indulgentius agi, ne cuncti eorum direptores, signis nondum satis abactâ hæresis tam amplæ utilitatis stipendio adscriberentur.

^a 29. Nouembris, & 4. Septemb. 1555. vt in Actis Confistorial. ^b 11. Septembris 1555. vt in Actis Confist. & in Vita Poli.

² Dum Ecclesia crescebat in Anglia, augebantur in Germania eius iacturæ. Celebrata sunt Augustæ Comitia post memoratum eius iacturæ. Celebrata sunt Augustæ Comitia post memoratum Moroni Legati discessum ^c. Delfinus nuntius auditâ Pauli electione, successorem petiit, pro eo ac fieri solet, non impetrandi desiderio, sed modestiæ causâ, simulque vitandi periculi minus honorificæ reuocationis. Responsum ei, vt Romam veniret ad edocendum Pontificem de iis quæ ibi agebantur; interim verò rem committeret Aloysio Lippomano Antistiti Veronensi illac transiuro, cum

^c Extant cuncta in dicta narratione Delfini ad Caraffam.

1555.

cum legaretur à Pontifice Nuntius in Poloniam, vt in Fide regnum illud contineret, in quod nimium iam vicinæ Germaniæ contagio proreperat. Lippomanus igitur, vt Augustam peruenit, simulque Delfinus, iunctis officiis pro virili apud Regem institere, ne cui Religionis Orthodoxæ detrimento consentiret. Inde Romam profecto Delfino, Lippomanus obtulit Ferdinando prævalidum libellum, in quo demonstrabat, quæstiones Fidei non ad aliud, præter Apostolicam Sedem, Tribunal spectare: sed omnibus exitus improspere animaduersis, satius duxit suum iter in Poloniam proficere, quàm illic Pontificij administri personam agere, spectatorem earum Religionis iniuriarum, quibus efficaciter obsistere nequam posset. Ferdinandus oratione plurimâ cohortatus est Ordines ad vnitatem Fidei atque concordiam. Postea cum conspiceretur animos in eam parum procliuos, nec auctoritate & consilio alicuius administri Apostolici quidquam conari posset, optimum duxit, repositum articulum, Quoniam ex quatuor propositis modis res confici posset, in deliberationem haud vocare, sed in alia futura Comitia illum differre.

Interea tamen grauissimis Religionis Catholiciæ detrimentis affensus est, sicut exponemus; non quidem perpetuò, sed vsque dum iniretur concordia. Rem is excusabat, causatus, diserta mandata se à Cæsare postulasse, eidemque suasse pacem cum Gallo, quæ periter à Maria Regina promouebatur, Poli adhortationibus stimulata: se quoque Cæsari ostendisse, hanc pacem telum vnicum fore ad perfringendam Protestantium peruicaciam; sed à Cæsare, loco mandatorum quæ ab illo expetebantur, ieiunè sibi fuisse responsum, Se & corpore infirmum, & bellis distractum, non posse Germaniæ rebus animum adiicere, adeoque in Ferdinandi arbitrio illas reponere. Eâ tempestate cunctas ferè Ciuitates, Principesque Germaniæ, per dissidia atque inimicitias inter se rixari ob controuersias seu Religionis seu rerum ciuiliū, quod prouinciæ perniciem inferebat. Dum ipse Ferdinandus in Augustano conuentu morabatur, Principes Protestantes ex familiis potentissimis, eeu Saxoniæ, Brandenburgi, atque Hassiæ, Nauburgum conuenisse, quasi in oppositum conuentum; sibi que significasse per litteras, velle se certum quoddam fœdus, quod hereditarium appellabant, inter se confirmare, vt quotiescumque opus foret, in vnum coalescerent, ac pace fruerentur: quod sonabat, vt dissiderent à Cæsare, eumque bello lacefferent, vbi in suæ sectæ licentia ab illo ipsis molestia infligeretur. Postremò ad se purgandum subdebat Rex, nihil à se

a. G. W.

actum fuisse, præter comprobationem eorum, de quibus simul Catholicæ atque hæreticæ, Ecclesiasticæ atque laicæ conuenerant. Summa Decretorum in Comitibus fuit:

4 Ne Casari, nève cuilibet Principi Catholico liceret inferre molestiam iis, qui Augustinam Confessionem amplectebantur, propter sanctiones eorumque statutas, aut in posterum statuendas; neque hi vicissim Catholicis, seu Ecclesiasticis, seu laicis.

Quicumque in Religione neutri ex nominatis partibus adhaesisset, à concordia excluderetur.

Nemini inter Imperij Ordines fas esset, ullum Principem, eiusve subditum, ad suam propriam Religionem allicere, aut subditis contra dominum patrocinari; id verò illeso iure earum ditionum, quibus ex antiquo iure liceret sibi patronum eligere.

Si utrorumvis subditi uellent unà cum familiis aliò migrare, ac bona diuendere, ne ullis interdiceretur; saluo tamen iure dominorum in homines seruiles. cum abundet Germania seruis glebæ addictis, ut loquuntur Iurisperiti.

Quod spectabat ad bona Ecclesiastica iam direpta, res in Passauiensi concordia reponeretur, per quam huiusmodi causæ de præterito usque ad futura Comitibus suspendebantur.

Nè iurisdictio Ecclesiastica exerceretur in iis quæ ad præsentem concordiam pertinebant, sed in reliquis, relicta viris Ecclesiasticis facultate exigendi quæ ipsis de more deberentur, dummodo siue per se, siue per Parochos eorum ministeriis prospiceretur, & consuetæ sustentationi nosocomiorum & scholarum: quod si oriretur hac in re controuersia, præscribebatur illius componendæ ratio per amicos conciliatores. In quo Ecclesiastici illi solum iuri cessere, cuius usus à Protestantium vi iam illis impediatur; nimirum facultas exigendi quæ ipsis iure debebantur, & alia etiam exequendi in locis, in quæ ipsi iurisdictionem sacram, Protestantes verò ius profanum obtinebant.

Ut memorata concordia perduraret usque ad eam, quæ uno ex quatuor modis conficeretur: quod si confici non posset, hæc firma persisteret & inuiolabilis.

Ut hæc concordia seruaretur & inter nobiles, Casari nullo alio domino intermedio subiectos, & inter Ciuitates Imperij, ubi usque ad id temporis utraq; Religio uiguisset, adeò ut utriusque sectatores pacificè inter se degerent.

Ut in tribunali Casareo ius omnibus diceretur, haud habitâ ratione utrius Religionis essent.

Ut iusurandum in posterum posset concipi ex Passauiensi concordia, per

1555.

Deum & per Euangelium; cum ea fuisset excogitata ratio, ut haberetur iusiurandum per res aequè venerandas Catholicis & hereticis; hi vero non adigerentur ad iusiurandum cum inuocatione Sanctorum, quibus ipsi cultum negant.

Declarauit quoque Ferdinandus, ne, qui iurisdictioni ciuili Ecclesiasticorum Principum suberant, illi subiacerent, perinde ac subditi laicorum, obligationi seruanda Religionis quam Princeps coleret, seu regionis mutanda.

Effecta huiusce concordia eo perniciosiora in perpetuum euasere, quo tunc conducibilia visa sunt. Etenim Germani defatigati attritiq; discordiis, hoc veluti opio per diurnam quietem sopiti sunt; quod effecit, ut ea Decreta quasi miseriarum leuamentum duxerint, utque ob horrorem nouorum certaminum per pigram ignauiam permitteretur Protestantibus longè maior licentia in exequendis rebus, quàm intentata fuisset in paciscendis, & in propria verborum sententia. Verùm quemadmodum accidit, ut falsa quaedam medicamenta humorum fluxiones sanare videantur, dum earum ad tempus retardant, sed easdem postea violentiores reddunt, magisque lethales; ita quies illa Germaniæ constitit populis alià tempestate diurni laboris pretio, cum tanta mortalium strage & pernicie, ut vel ipsa cogitatio perhorrescat.

Qui Ferdinando, Baurisq; Principibus subdebantur, finitimum licentiã illecti, suis à Dominis petierunt, ne duriore quàm alij conditione premerentur, sed ut ipsi quoque vitam agerent Ecclesiasticarum legum obseruatione soluti. Quibus responsum: Communem conditionem ex Decretorum tenore non esse libertatem, sed obligationem subditorum adhærendi dominorum Religionis, aut abeundi. Rex autem anno superiore per suas ditiones Catholicum^d Catechismum vulgarat, cuius auctor fuerat Petrus Canisius Neomagensis, primus inter Germanos è Societate Iesu, interdictis reliquis Catechismis, hæreticorum operâ corruptis ac difformis. Quæ opella, simulque breuis methodus ad Confessarios dirigendos, scripta à Ioanne Polanco eiusdem Societatis, duo illic saluberrima quasi alexipharmaca Religionis fuere; sed ad arcendam ab integris membris cancrænam, non ad vlcerata restituenda, quibus nihil prodesse potest, nisi vigor potentia vitalis, & omnipotentis efficaciam robur.

^d Vide Spondanum, anno 1555. num. 3.

Commotio Pontificis ob Comitiorum Decreta. Inter eum ac Casarem suspensiones. Studia Caraffæ Cardinalis ad coniungendum cum Gallo Pontificem. Perturbationes Romæ coorta, Sfortianorum & Columnensium causâ; unde offensiones inter Paulum & Austriacos auctæ.

Prodierant Comitiorum Decreta exeunte Septembri: de quibus factus certior Pontifex, acerbissimè conquestus est cum Ferdinando Rege per Delfinum Nuntium, qui Româ in eunte anno 1556. ad suum munus pristinum exercendum reuersus erat. Rex verò cum sibi videretur & in iis concedendis, quæ Catholicis officerent, ab aperta necessitate omnis à se nota procul arceri^a, & in rebus sibi arbitrariis vel maximum Religionis studium à se fuisse præstitum, respondit per commotioris animi sensum quàm moderatum eius ingenium ferre consueuerat. Id etiam fortassis accidit, quòd iam apparerent in Paulo argumenta animi malè affecti in Austriacam familiam. Quod in causa erat, vt eius querimoniarum potius acciperentur quasi malevolentis exprobrationes, quàm parentis correctiones. Quoniam autem Suavis aut Romanarum rerum parum conscius, aut prætermisissis de industria iis quæ possent excusare Pontificem, bella inter Paulum & Philippum Regem recenseret, omisissis veris illorum principiis, & quasi profecta à Pontificis auiditate amplificandæ temporariæ dominationis; nos lectores nostros de iis compendio docebimus, ac per eam sinceritatem, quâ satis liqueat, mentis nostræ non esse verum obtegere aut fucare, sed in lucem proferre.

Interfuerat Paulus, iam tum virili ætate, Aulæ Ferdinandi Regis Catholici, magno illic & probitate & doctrinâ in pretio habitus. Scribitur, ægotantem Regem proposuisse piorum doctorumque hominum cœtui, Liceretne sibi Neapolitanum regnum, consanguineis Aragonensibus ereptum, retinere: atque in eum cœtum Caraffam accitum, liberè quid sentiret protulisse, Regem scilicet ad restituendum obstringi; sed contrariam sententiam, reliquis comprobantibus, Regem secutum. Quamobrem à politicis (quippe aſuetis in quocumque mortalium latentem sub studij velamine utilitatis appetentiam credere) opinionem Caraffæ notatam fuisse quasi non à conscientia dictatam, sed ab odio externi in sua patria dominatus;

^a Narratio
Delfini ad
Caraffam.

1555.

natus; unde effectum, ut post obitum Ferdinandi à Consilio remoueretur. Vtut hæc se res habuerit, cuius probationes auctoresque mihi non suppetunt, nec aded propinqui tempore, nec tam certâ instructi notitiâ, ut eam fidenter affirmare aulim: in comperto est, Carolum Cæsarem, Ferdinandi nepotem, & in regnis successorem, tametsi Caraffam nominasset ad Brundisium Archiepiscopatum, semper tamen præ se tulisse plus in eum æstimationis quam fiducia. Is itaque quo tempore Roma direptionem passa est, rerum fluxarum pertæsus inde discessit, relictis Ecclesiis Brundisina ac Teatina, quas possidebat, secessitque cum aliquot sociis, pietatis studiosis, in Venetam ditionem, postquam cum iisdem Romæ fundamenta iecerat Ordini, ipsius causâ Teatinorum nuncupato, sicut alibi à nobis indicatum. Verum inde reuocatus à Paulo Tertio, in Senatum adlectus est, grauissimisque curis Ecclesiasticis admodum, in quibus tenuem semper animi propensionem patefecit ad Caroli vel opera comprobanda vel postulata perficienda. Hinc euentum animorum alienatione eas difficultates expertus est, quas supra narrauimus, ad ineundam Neapolitanæ Sedis possessionem.

Et sanè illius ad Pontificatum electio tam parum grata Cæsari accidit, ut Cardinali Sanctæ Floræ opus fuerit Ioannem Franciscum Lottinum, qui sibi erat à secretis, Bruxellas legare ad se apud Cæsarem purgandum, ostenso Cardinalis consensu, ægrè tandem expresso, post omnem impensam ab eo industriam ad rem perturbandam. Quod si Cæsar non existimasset, maioris esse prudentiæ, magisque decorum palàm dissimulare præconceptam à se auersionem, sublecutamque molestiam, ob rem tanti ponderis peractam, quæ infecta fieri non poterat, fortasse grauer succensuisset addictis sibi Cardinalibus, qui illum extulerant. Hic alienus Cæsaris animus, qui Pontifici compertus erat etiam ex ipsis mandatis, à Cardinali Sanctæ Floræ Lottino traditis, & ad eum fortè delapsis, animum Pauli, prout natura fert, vlcerebat aduersus Carolum, & ad eundem exasperandum accedebant noui Cardinalis fratris filij irritamenta.

Rebatur is, malè se habitum à Cæsare, cum in Germania non modo nihil consecutus fuisset ob impensos militiae labores; sed etiam captus ab ipso vir vnus ex primariae notæ Proceribus, à quo ingens redemptionis pretium sperabat, à quodam Hispano per vim ipsi fuisset creptus: qua in re nullum nactus in Aula Cæsaris sui iuris

b Vnum dicit Historia Noreffij; multos relato Nanageri. Sed prior

concordat cum Caraffæ Cardinalis narratione in libello in Galliam misso, vbi enumerat omnes iniurias & illatas ab Hispanis, à me lecto, postquam hoc Opus scripsi, in tabulis quaestionis de illo habitæ sub Pio Quarto.

præsidium, damnatusque in litigio ab Albano, supremo Duce exercitus Cæsariani, Hispanum ad singulare certamen in regressu in Italiam prouocarat: sed ea de causa Tridenti iussu Cæsaris detentus fuerat; nec prius libertati redditus, quam prouocationi & cuiuscumque iuri suo cessisset. Postea vero donatus à Paulo III. prioratu, ut vocant, Neapolitano, eius possessionem obtinere nequiuerat. ^c Unde ad Gallorum partes transgressus, ut narrauimus, exilium tamquam perduellis sustinuerat. Hausit interim à Strozio, sub quo Duce militabat, non minus animi Hispanis infensi affectiones, quam militaris disciplinæ documenta. Ad hæc congererat ille, per tragicum quasi modum, insidias, ut idem comminisceretur, ab Hispanis paratas ad cædem tum patris, ^d in gradu Purpurati, tum suam in vtraque conditione. Addebat his quoque Farnesium Cardinalem, cum ipsis id temporis supra reliquos omnes coniunctum auctoritate, amicitia & votis: siue id esset, quod suspicio mixta odio credat etiam incredibilia; siue quod mos sit molientis grauius lædere, se grauius læsum vulgare: sed vehementius quam ira ex iniuriis, inflammabat Caraffam cupiditas sublimioris fortunæ.

Desperabat ille, patrum suum, rerum Ecclesiasticarum studiosum, quamuis sui sanguinis amantem, auulsurum amplum aliquem Principatum ab Ecclesiastica ditione in consanguineorum vtilitatem; nec aliunde optatam amplitudinem expectabat, quam ab hostibus Hispanorum: quippe intelligens, pinguiores pactiones obtineri ab eo, qui quod non possidet pollicetur, donatque omnis iacturæ securus, & cum spe ingentis lucri. Gnarus itaque quam impatienti siti regni Neapolitani flagrarent Galli, non minus ut illud sibi acquirerent, quam ut Hispanis adimerent, curas omnes Caraffa coniecerat ad fœdus in Hispanos ineundum: quod vbi pro voto succederet, maxima quæque consecutus erat, eò sibi chariora, tum ex propensione tum ex ambitione, quod in patria. Verum Pontifex, tametsi magis sibi placeret Henricus Rex, qui seueris edictis iteratis Religionem in Gallia sustinebat, quam Cæsar, qui per illa inopportuna Comitia eam in Germania debilitare ipsi videbatur, & in illum magis quam in hunc procliuius esset & ingenio & grati animi impulsu; tamen ad arma capienda nondum satis inclinabat, haud nescius, Christi Vicarium, vbi profanis armis Christianos Principes infectetur, illic à profanis armis illatis deiici ab auctoritate Patris ad æqualitatem partis, & sacrorum armorum, quibus diuinitus instructus est, aciem obtundi. Verumtamen sibi minimè temperabat, ne in minas prorumperet, quæ eum in quem intorquentur

Pars II.

LII

non

1555.

^c Adrianus lib. 13.

^d Horum trium facit mentionem Farnesius Card. in epistola, 30. Septemb. 1555. ad equitem Tiburtium, ministrum suum Parisi; & in altera eodem die ad Cardinalem Ferrarum.

Historia
Concilii
Tridentini
Lib. XIII.
Cap. XIV.

1555.

non tam feriunt quàm obarmant, veluti clypeus, quasi admonitum vt se muniat, seu veluti telum, quasi stimulatam vt praeueniat. Sed quemadmodum sæpè ingentes motus à leuibus casibus excitantur; ita duo priuatis familiis euenere, quæ & Italiae statum & Europæ Principes haud mediocriter perturbauerunt.

¶ Vide Adrianum lib. 13.

Alterum ex his fuit, quòd Carolus Sfortia, Insubriae, vt dicunt, Prior, Cardinalis Sanctæ Floræ Camerarij frater, cum Henrico Regi tribus suis triremibus operam nauasset, transitum ad clientelam Cæsaris moliebatur, quòd reliquis se fratribus conformaret, præsertim post captas Senas, cuius agro finitima erant præcipua oppida familiæ Sfortianæ: atque ea de causâ recesserat à Gallia. Sed facilis ipsi ratio non suppetebat ad triremes suas recuperandas, ob suspicionem iam de illo conceptam. Studuit igitur Sfortia persuadere, & re ipsa persuasit Nicolao Alamanno, qui Regis nomine duobus nauigijs præerat, vt ea Centumcellas adduceret, vnde postea melius refectæ Galliam repeterent. Iamque vt in eum portum triremes peruenerunt, clam ad eas recuperandas intenti cum pluribus armatis illuc venire Marius Sfortia, & Alexander, Apostolicæ Cameræ Clericus, Caroli fratres, qui ad suspicionem amouendam non adfuit. Hi amicè ab Alamanno admissi, triremes per vim ademerunt, tentaruntque eas aliò traducere, sed obstiterat arcis Præfectus, sui muneris esse ratus, in portu Pontificio huiusmodi violentiam haud permittere. Ea de re admonitus Camerarius, celeriter Lottini operâ impetrauit, vt Ioannes Montorij Comes, maior natu frater Caraffæ Cardinalis, & cui Præfectus illius arcis parebat, illum per litteras iuberet duabus triremibus discessum concedere, siue ignorans, siue dissimulans vim Alamanno ductori Gallico illatam, eratque Ioannes animo vt mitiore, ita proniore in Hispanos quam Cardinalis, quem ob ætatis prærogatiuam auctoritate pariter tunc superabat. Expletis ab arcis Præfecto mandatis, triremes illico Neapolim adductæ sunt, traditæque Bernardino Mendozae, qui pro Albano, Cæsaris copiis in Insubria tunc imperante, illic regimen exercebat. Confestim ministri Gallici acerbissime conquestrant cum Pontifice ob iniuriam quam in Pontificio portu passi fuerant: is verò eâ auditâ, extra omnem modum commotus est, quippe qui de auctoritate sollicitus suo apte ingenio, aures præterea operetas habebat assiduis quærimoniis, quæ viginti annos iactitæ per Aulam fuerant, seu ex vero seu ex inuidia, in Sfortianos fratres, cum oblatraretur, eos numero complures, confisosque consanguinitati Pauli Tertij, ac postea ipsorum operæ, quâ Iulius indigebat in

in diffidiis cum Farnesiis, & lenitati indulgentis illius Pontificatus, 1555.
numquam alij legi, nisi propriæ cupidini obtemperasse.

7 Quamobrem Paulus Quartus imperij habenas acceperat, certus
frænanæ Procerum inuisæ licentiæ generatim, nominatim verò
Sfortianorum, à quibus eò magis auerlum sensim gerebat animum,
quòd nouerat quæ sibi Camerarius opposuerat. Montorij Comes
cognitâ patri commotione, rem ipsam palàm facere ausus non est;
atque interim ad auertendum à se nimbum, facti speciem mutare
studuit, uti mox dicemus. Quare Pontifex, grauissimis indictis pœ-
nis, Alexandro ac Mario Sfortiæ præcepit, ut extemplò triremes
reuocarent; idemque denuntiari iussit verbis vehementioribus Ca-
merario, quasi rei participi, fratrumque moderatori, eius excusa-
tionibus repudiatis, causantis rem non à se, sed à fratribus gestam,
nauelque non ampliùs Sfortianorum, sed Mendozæ potestati sub-
esse. Camerarius, ratus præferuidam Pontificis iram extinctum iri
iniecto terroris frigore, eadem nocte cœtum Procerum Cæsari stu-
dentium domi suæ coëgit; in quo interfuit Sarienensis Marchio, Cæ-
saris Orator, & Comes Cincionius, Orator Philippi Regis ad obe-
dientiam Pontifici exhibendam, Columnenses, Cæsariini, aliique
complures, opplentibus cubicula, scalas, & atria minoris notæ
clientibus, famulisque. Scribunt, illic fuisse qui per indignum con-
temptum Pontificem carperet, quique aliorum Pontificum, Proce-
ribus infestorum, calamitates minitaretur. Nec defuit, qui eius
electionem tamquam non legitimam in dubium adduxerit. De his
omnibus non confusus modò rumor obstrepuit Pontifici ex fama,
verbisque insolenter iactis, multò magis à temeraria turba inter no-
cturna illa colloquia, quàm ab heris; sed ferunt, eundem fuisse di-
stinctè edoctum à Burgensi Cardinali, rato id sui gradus partes ef-
se; atque idcirco illum fuisse in Hispaniam reuocatum, & illic
gratiâ excidisse.

8 Interea Comes Montorij epistolam à se scriptam ad arcis Præ-
fectum recuperavit, ei que alteram substituit ambigui tenoris, & ad
se purgandum accommodatam, iniecto in Lottinum crimine, quòd
& se & arcis Præfectum decepisset. Quæ fraus, si eà tempestate
Lottino diurni arumnosi que carceris causa fuit, alio tempore de-
fecta auctori suo supplicium extremum attulit. Sed Pontifex habi-
tâ Montorio fide, statim in custodiam conuici Lottinum iussit,
eiusque domino grauem ac proximam ultionem minatus est. Qua-
re Sarienensis, ut Pontificem mitigaret, admissionem ad colloquium
postulauit; eaque non impetratâ, Pontificias in ædes se contulit,
affir-

f In epist.
Farnesij Car-
din. 24. Au-
gusti 1555.
ad equitem
Tiburcium,
recessentur
hæ minæ à
Marco Anto-
nio Colum-
na prolata.

1555.

affirmans, se de rebus grauiſſimis ſui Principis acturum: ſed aditu fruſtrâ tentato, excluſus eſt. Is tamen per æſtum iniuriæ miſſo curſore de re Cæſarem monuerit, quali in Oratore ſuo deſpectum: tamen ſedatiore poſtmodum animo Mendozam cohortatus eſt, ne ſuum Principem laborioſis certaminibus implicaret, adeoque triremes remitteret. Sed Sfortiani, præviſâ etiam irreparabili illarum iacturâ ſi redderentur, obſtiterunt, poſtulantes ſaltem pro conditione Lortini libertatem, ceſſationemque omnis in ipſos moleſtiæ. Hinc nouâ indignatione correptus Pontifex, perinde quæſi cum æquali ſecum ageretur petitis pactionibus, non autem cum ſupremo Principe per exhibitam ſibi obedientiam, Camerarium in cuſtodia retinendum curauit; idque à Caraffa Cardinali parum honorificè peractum eſt, vt qui cum Camerarium inuiferet, eumque ad relaxandum extra domum animum inuitaſſet, ad Æliam arcem deduxit, locum Caraffæ fatalem, ad dedecus longè illi grauius atque infelicium. Duo Sfortiani fratres inqueſiti fugâ ſibi conſuluerunt. Incidit Cardinalis captiuitas ad exitum Auguſti anno 1555. ac per eam opportunitatem arbitratus eſt Pontifex, cautum pariter ſibi eſſe à Paulo Iordane Urſino, illius familiæ Principe, & ſub Hiſpani clientela educato. Cùm enim hic pupillus tunc eſſet, & ſub Cardinalis Sanctæ Floræ auunculi tutela, is inter anguſtias carceris coactus eſt claues & arcanas teſſeras arcium tradere, ab Urſino poſſeſſas, in quas Pontifex cuſtodes ſibi fidus induxit.

Solertiore cenſuit Pontifex adhibendam cuſtodiam Columenſibus, in quos non ſolùm maiore ſuſpicionem, ſed grauiori ferebatur iracundiâ. Etenim Camillo Columnio, qui memorato coactui, à Cardinali Sanctæ Floræ habito, interuenerat, imputabantur acerbiffima verba in Paulum Romanosque Pontifices iacta, eratque is in armis ſtrenuus, & ex animo Cæſarianus; quapropter ipſe quoque in carcerem coniectus. Idem in Marco Antonio, ſed fruſtrâ tentatum, vt qui ſpreto antiquo interdicto diſcedendi, iam ſecefſerat. Huiusmodi autem interditi hæc fuerat origo. Alcanius eius patrens, poſt impetratam ſibi redintegrationem à Iulio Tertio, in noua crimina inciderat, quippe qui in ius vocatus à quibuſdam ſuis creditoribus, non modò vocationis executorem malè habuerat, ſed funditus ſolo æquauerat quaſdam ædes, quas actores Antij in eius oppido poſſidebant, certosque ſatellites ad illos interficiendos Romam miſerat: quamobrem cùm accerſitus à Fiſci Procuratore ad cauſam dicendam ſe nequaquam liſteret, ad eius oppidorum priuationem deuentum eſt: ſed in ipſa rei confectione Marcus Antonius eius

g Aliqua ex his à Pontifice in Columenſes geſtis continentur in epiftola Farnetiſij Card. ad Momoranſium Comteſtibilem, vltimo Aug. 1555.

1555.

eius filius, cui cum parente veteres & numquam satis compositæ controuersiæ intercedebant, vim interposuit, eodemque tempore patrem oppidis spoliavit, ab eisque Fisci ministros procul habuit. Quod facinus, postremis Iulij mensibus toleratum, ne tot inter flammæ Italiæ nouum excitaretur incendium, nec in iudicium adductum per breui Marcelli Pontificatu, visum non est se uero Pauli animo perferendum. Quare primò per memoratam interdictionem Marco Antonio Romæ obstricto, ac postea eâ violatâ inde profecto, monitoriæ tabulæ in parentem ac filium uulgatæ sunt. Prior absentiam excusauit, quòd Neapoli detineretur tumultus causâ in Samnitibus tentati: alter respondit, oppida fuisse à se deposita penes Didacum Mendozam, qui per Cæsareum Oratorem negauit licere sibi iniussu Cæsaris ea restituere: interim uerò Ascanius Pa-

h Ex epistola Farnesij Cardinalis ad Equitem Tiburtium, 21. Septemb. 1555.

10 Ascanius etiam Corneus, & Iulianus Cæsarinus, Româ egredi ueriti. Neque suspiciones cautionesque hæc steterunt: sed Pontifex sex cubicularios à se dimisit, ferè omnes ex primaria Neapolitana nobilitate, quos ipse sibi delegerat specioso nomine, ut famulatu nobilitate, quin etiam Mutium Tuttauillam, qui Præfecti suæ custodiæ locum tenebat: imò, quod mirabilius uisum, Comiti Populi, suæ sororis filio, generalem gubernationem armorum Ecclesiasticorum ademit, nec alia de causa, nisi quia eorum singuli seu familiis seu honorum possessione Hispano essent subiecti, & animi affectione eidem addicti crederentur.

11 Iam uerò dum in arce Camerarius detinebatur, & dum Pontifex tam feruidis suspicionibus irisque in Cæsarianos æstuabat, recenti adhuc obstrepente rumore moliminum, quæ nocturno illo ac seditioso conuentu aduersus Paulum fuerant agitata, permisit Caraffa Cardinalis è manibus opportunitatem elabi fœderis cum Gallo faciendi. Itaque seu non satis habens cum Gallicis administris Romæ rem transigere, aut ipsis non confisus, uirum nobilem è suis familiaribus occultè Parisios misit, qui expositis, amplificatisque offensionibus illatis, multoque magis imminentibus, ob oculos Henrico poneret necessitatem inuicibilem, quâ Pontifex compulsus erat (etiãsi controuersia de triremibus, in quo utriusque Principis decus inuoluebatur, honorificè componeretur) ut vim vi repelleret: & cum vis propria satis non esset, ad implorandam opem à Gallia, cui regno gloria defendendi Christi Vicarios, reprimendi que Hispanorum uolentiam, destinabatur. Vir ab eo le-

1555.

gatus Hannibal Ruccellaius, fuit filius sororis Ioannis Casæ Archiepiscopi Beneuentani, quem apud Venetos Nuntium reuocauerat Pontifex ad præfecturam arcanarum epistolarum; quippe virum in humanis litteris præstantissimum, & non mediocriter eruditum etiam diuinis. Ferunt autem, cum huic summam dignitatem in Senatu die postera declarandam Paulus destinasset, eundem à proposito resiliisse ex lectione carminum lasciuorum, quæ fuerant alio tempore à Casa latinè conscripta, rigidoque Pontifici ad auctoris perniciem sub vesperam sunt ostensa. Porro tum Casa, tum Ruccellaius, cum Florentiâ egressi fuissent, audissimi recuperandi sibi patriam, & ipsi patriæ libertatem, idonei censebantur, ut alter calamo, alter voce eos motus in Italia cierent, qui in huiusmodi centrum concurrerent. Consultò Caraffa iniunxit, sicuti diximus, Ruccellaiio, ut quæ is Regi proponeret, à perseueranti de trirēibus discordiâ minimè penderent; cum rem breuè componendam prænereretur, prout contigit. Sfortia Comes Sanctæ Floræ, Camerarij frater, & familiæ Princeps, ob operam diu præstitam Casari, de illo benemeritus, statim atque constrictum in arce fratrem sensit, Albanum festinanter conuenit, propositâque impendente familiæ suæ ruinâ, obtinuit ab eo mandata ad Mendozam, ut nauigia Centumcellas reducerentur, vbi Alamanno sunt reddita. Eâ re delinitus Pontifex, deprecante Collegio Cardinalem liberauit post vigesimum à captiuitate diem, accepto prius vadimonio trecentorum scutorum millium; iniunctâque ipsi multâ iacturæ redituum ac dignitatis, si Româ discederet, eodem postea in primo Senatu voce Pontificis seuerissimè castigato. Tantum animi decrepito illi corpori suppetebat ad Principatus maiestatem sustinendam, si tanto animi robori par brachij robur respondisset.

C A P V T XV.

Graues Pontificis suspiciones in Casarem & Hispanos; & facta idcirco ab eo cum Gallia Rege compositum.

DVm animus Pontificis hoc præstito sibi obsequio ex parte leniebatur, ob nouam offensionem acerbius exulceratus est, cum ipsi fuisset persuasum, venenum iussu Casaris parari Caraffæ Cardinali à quodam Nannio Abbate, missumque Romanum fuisse Casarem Spinam, Calabrum hominem, ad eundem necandum. Nannius coniectus in vincula, & ad questionem vocatus, dixit,

dixit, se Neapoli missum ad Abbatem Bersignum, res Albani curantem. Iam verò per opportunitatem, quâ Bersignus ad Albanum in Insubriam pecuniam attulerat, atque inde regressus Bononiâ iter habebat, captus ibi, ac Romam deductus est, litteris omnibus, aliisque arcanis scripturis interceptis, quæ cum plerâque occultis notis essent exarata, curatum est, ut in apertam formam conuerterentur. Et quoniam inter umbras constantur spectra, & notæ quod sunt obscuriores, eò magis subiacent cuius absurdæ interpretationi; data est opera, ut varia ibi apparerent agitata à Cæsarianis ministris in Cardinalem, & ipsum Pontificem: multa super his summo occultoque studio acta formata, vnumque iudicium, vulgo *processum* vocant, nominatim fertur in Cæsarem fuisse confectum. Quæ postea cuncta suppressa, tametsi Nannius & Spina, tamquam rei crimen confessi, fuerint morte multati. Quod proximo libro distinctius enarrabimus, ubi Caraffensium tragediam exponemus.

2. Hostiles hæ fraudes credibiliores euenere Pontifici, ex eo quod eius apud Carolum Nuntius scripserat. Auctoritatem pristinam obtinebat in Aula Cæsaris Antonius Perenottus, Episcopus Atrebatensis, Granuellani magni Cancellarij demortui filius. Inerat in eo mentis excelitas, sed non minor animi elatio: & quàm illa cuiuscumque vasto rerum molimini parem ipsum reddebat, tam hæc magis idoneum ad regimen despoticum quàm ciuile. Hic itaque ubi resciauit Cardinalem Sanctæ Floræ, & Camillum Ursinum fuisse carcere inclusos, negatumque Oratori aditum ad Pontificem, conquestus apud Nuntium fuerat aduersus Paulum, eiusque fratris filios, loquendi formulis contemptum minasque spirantibus, vsus potius iurgio quasi in subditum, quàm querimoniâ tamquam cum æquali. Id litteræ Nuntij deferabant: sed Aula per consuetas amplificationes adiciebat, ex priuatis litteris Bruxellenfibus innotescere, à Granuellano fuisse stimulatam Cæsarem ad arma inferenda Pontifici, eumque vniuerso profano dominio spoliandum, quasi numquam sibi tutum futurum esset regnum Neapolitanum, in cuius confinio tam auersis ac turbulentis animi Princeps imperaret.

3. Fidem tamen habuit Pontifex, pro senum ingenio, timidam ac suspiciosam tam atrocibus iniuriis, quæ sibi obtendebantur seu per fraudem seu per arma paratæ ab infenso Cæsarianorum animo. Quamquam, si res extra mentis perturbationem spectetur, cuiam venire in cogitationem potest, Carolum, qui tunc apud se statuerat iam-

1555.

iamiam dominationi nuntium remittere, quod Octobri proximo subsecuto præstitit, seque piæ solitudini mancipare, conscientiam ac famam suam deturpare voluisse postremo facinore tam in se detestabili, tam arduo ad perficiendum, tam facili ad detegendum. Unde complurium postea fuit opinio, ea omnia à Caraffa Cardinali fuisse inuenta, qui per falsas narrationes, & innumera scripta, Pontificis mentem horrendis laruis oppleuerit, quò ipsum terroris impetu in perditissimæ desperationis consilia præcipitem ageret. Verumtamen rerum peritiores negant, Caraffam id temporis eo auctoritatis apud patrum, eoque potentia apud ministros fuisse progressum, ut posset arbitrato suo quibusuis fucatam pigmentis Pontificis oculis scenam obicere. Quare simillimum vero est, deflexa ab eo distortum in usum suspiciosa Pauli natura & ætate, quæritisque vndique umbris atque constipatis, falsi potius commentatoris quàm impostoris illum partes egisse; ministros verò Pontificis eodem obsecundasse, seu ipsos quoque deceptos (quippe non confisos totius textura, quæ non plene atque vndecumque perspecta, rectè diiudicari non potest) seu veritos, ne si ipsi eas suspiciones negligerent, negligentes Pontificiæ incolumitatis crederentur.

* Litteræ
Farnesij Car-
din. ad equi-
tem Tibur-
tium, 9. O-
ctobr. 1555.

Pontifex igitur animo agitatus, accersit ad se complures ex Purpuratis & Oratoribus, quos à partium affectione remotiores existimabat, & inter eos Anglicanum, Lusitanum, & Venerum. Coram ipsis conquestus, iniurias sibi à Cæsarianis illatas; purgatisque iis, quæ à se gesta fuerant, suscipiendæ à se vindictæ necessitatem ostendit. Mox, sicut aliqui rerum illarum scriptores tradunt, ad arcanum colloquium adduxit Auazonum Gallicum Oratorem, cui plurimum fidebat, & Farnesium Cardinalem, summam tunc apud ipsum & apud Gallos auctoritatem; & cum iis quosdam ex sibi maximè intimis acciuit, præsertim verò Syluestrum Aldobrandinum, celebrem Iurisconsultum, & Clementis VIII. parentem, qui erat ex Florentinis exulibus, adeoque cupidissimus earum turbarum, quæ se suamque patriam libertati restituere possent; & præter eos Paulum Consiliarium, vnum ex tribus, qui simul cum Paulo Ordinem Clericorum Regularium instituerat, & quem postea idem Paulus Pontificio cubiculo præfecerat. Illic denarravit famulissimas machinas in se ac fratris filios extractas; produxit litteras Nuntij, & quasdam partes ex iudiciali actis: suam conditionem doluit, quòd cum à Deo Christianorum parens fuisset constitutus, cerneret sua viscera aduersum se conspirantia, cogereque aduersus sua viscera se ferro munire, non tam ad incolumitatem vitæ suæ, quam

quam communi tranquillitati libenter immolasset, quàm ad custodiam illius dignitatis, cuius non dominus, sed custos erat: ostenditque, suam spem in Christianissimi Regis potentia ac studio maximè niti. Dicunt, ab Oratore, prout in eiusmodi euentibus fieri solet, oblata Paulo fuisse regnum, Regem, cunctosque regios liberos, ad sanctissimum ipsius caput, Apostolicumque principatum tuendum; dein verò indicasse Pontificem, sperare se visurum breuè alterum è regniis liberis in regno Neapolitano, alterum in Mediolanensi principatu dominantem; tum eos, qui accersiti fuerant, dimissos.

5. Addunt, à Caraffa Cardinali, moræ omnis impatiente, eosdem in propinqua cubicula Magistri Cærimoniarum adductos fuisse; digestisque ibi ruditer conditionibus, iniunctum Casæ, vt assiduus esset Auanzo, cui iam regia mens erat magna ex parte comperta, ad concinnanda scripturarum capita; quibus 13. Octobris confectis, subscripsit Pontifex, ac vicissim Orator Regis nomine, cui ad ea rata habenda quinquaginta dierum spatium concessum est; & ob Caraffæ Cardinalis festinationem missa in Galliam fuisse, antequam à Ruccellaio responsa sibi redderentur. Hæc rerum capita aliqua postmodum ex parte mutata, cum denuò disertis Henrici mandatis rata sunt habita. Quare nos, vt narrationem perstringamus, quæ Operi nostro necessaria quidem est, sed incidens, minimeque ex præcipuis, rei summam in pauca colligemus, eâ formâ quæ postremò firmata est.

6. Vt Rex obligaretur ad Pontificem pro virili defendendum à quocumque vim inferente; nec eidem liceret copias, quas ad id misisset, reuocare, nisi Galliæ regnum hostis inuaderet: atque ad hoc se obstringebat ex sua bonitate ac pietate, per promissionem à quauis mutua conuentione minimè pendentem.

Vt inter Pontificem ac Regem fœdus intercederet, tam ad vim propulsandam quàm inferendam in Italia vniuersa, præterquam in ditione Subalpina (ne societatem iniret Pontifex aduersus Sabaudum) magnâ pecuniæ vi Venetiis depositâ, statutâque in iisdem capitibus collatione tum pecuniæ tum militiæ vtrique parti impositâ.

Vt acquisito regno Neapolitano, Pontifex in eius possessionem iure beneficiario immitteret vnum ex regniis filiis, qui Delphinus non esset, ibique perpetuò degeret; idque cum ingenti census annui accessione, cum amplo confinium laxamento, neque cum minori amplificatione sacræ iurisdictionis pro Sede Apostolica, & cum attributis etiam Carassensium familiæ principatibus.

Pays II.

M m m

Vt

1555.

Vt occupatus pariter Mediolanensis Principatus, vni ex minoribus Regis filius traderetur, ad ibi similiter degendum obstricto.

Vt dum adhuc Regis filij minores essent, Pontifex acquisitis ditionibus moderatores destinaret.

Vt Octauio ductore, Florentiæ Duci arma inferrentur ad vrbes Etruriæ in libertatem vindicandas.

Vt esset in arbitratu Pontificis, aut illic aut in regno Neapolitano bellum inchoare; sed nullâ ratione in Insabria, ne adigerentur fœderati alias militum copias conscribere ad Romam tuendam.

Vt vtrique partium vetitum esset sancire cum aduersariis concordiam, absque alterius consensu.

Vt Venetis locus daretur ad accedendum fœderi: quidquid in Sicilia acquireretur ipsis attributo, & etiam Ferrariæ Duci, cum auctoritate Ducis supremi, aliisque oppidorum ac prouentuum emolumentis.

Dum hæc tractabantur Romæ, Rucellaius in Gallia rem agebat; vbi sententiis variatum. Momoransius Comestabilis, & Turnonius Cardinalis Henricum dehortabantur, ne fabricam extrueret supra labentem minimeque suffultum parietem, cuiusmodi erit Pontifex octogenarius, cui nullus ex magnis Italis Principibus adhærebat. Satius fore ad regni quietem, si stabilirentur induciæ cum Cæsare, quas tunc Regina vehementer vrgebat. Sed præpotuit contraria Guisij Ducis sententia, quippe conformis Regis animo, æmulatione inflammato erga victorias Caroli, Hispaniæque amplitudinem. Quocirca Romam misit Lotharingum Cardinalem, memorati Ducis fratrem, simulque Turnonensem coëgit eò sese conferre, vtpote antiquissimum, maximeque de recentioribus Italiæ rebus edoctum. Vterque verò pactiones Regis nomine signarunt 15. Decembris anno 1555. quibus pariter Pontifex subscripsit. Sed quò rei nucleus Aulam lateret, quando eius obtutibus assidue tractationis cortex subtrahi nequiuerat, curatum est, vt Lotharingus discederet, quasi pertæsus quòd nihil conficeretur, nauaturus in reditu operam ad inducendum Ferrariæ Ducem ac Senatam Venetum in idem fœdus. In quo falsus est Suauis, dum existimat Lotharingum ante pactiõnem Româ profectum: sed eius falsitatem excuso, cum ea pactio adeò fuerit occultata, vt ne Farnesio quidem suboluerit, tametsi ^b extra modum sagaci, penitusque intento ad ea negotia inuestiganda, & vt clientibus, perinde notitiis locupleti.

^b Colligitur ex duabus litteris à Farnesio Card.

scriptis ad Octauium Ducem, alteris 14. Decembris 1555. adeoque pridie quàm fœdus firmaretur; alioquin Rosulo postredie discessus Lotharingi; & ex aliis scriptis ad equitem Tiburtium, 28. Nouemb. 1555. post lō post accessum Lotharingi.

Verum-

8 Verumtamen, e quamquam ille tantum amicitiae atque auctori-
 tatis obtineret prius in animo Pauli, ut ipso nominante Casa scri-
 bendis secretioribus Pontificis litteris admotus fuerit, Saulius ad
 ararij praefecturam, ambo per Pontificias litteras accersiti, aliique
 complures ad praecipua munera selecti, oblataque pariter eidem es-
 set suprema rerum administratio; haec tamen fauoris aura (pro eo ac
 vsuuenit apud Pontifices erga Purpuratos extraneos ac praepoten-
 tes) quod plenior, eod breuior fuit; diffolata partim ab Aulæ inuiden-
 tia, in fertili solo senilis animi Pontificis suspensiones criminationes-
 que profeminantis; partim ab æmulatione Caraffæ Cardinalis, qui
 censebat subtractum iuri quod sibi consanguinitas ac solertia vindicarent,
 quidquid potestatis concederetur alteri, qui sibi & mune-
 nere & gradu minimè subiiceretur; partim etiam à Gallorum sus-
 spicione, quibus exploratum erat, d agitari assiduè à Cæsariis
 reconciliationem cum Farnesiis per aliquam de Placentia pactio-
 nem; adeoque videbatur ipsis intutum, plantas serere in eo fundo,
 cuius recuperandi facultas penes aduersarios foret; praesertim cum
 animaduertetur, Farnesios haud ex animo, sed quasi necessitate
 compulsos consensisse expeditioni, quæ per eas pactiones inter Pon-
 tificem Regemque; Octauio Duci committebatur, quæque reipsa erat,
 ut hic e Gallico suoque milite instructus, suppeditatoque clam sub-
 sidio à propinquis oppidis Ecclesiasticis, per Castrensem ditionem
 in Senensem impressionem faceret, ad illius intermortuas Reipubli-
 cæ reliquias reuocandas in vitam, & Hispanos Florentinosque in-
 de depellendos, dum Pontifex, antequam in apertam inimicitiam
 prodiret (prius enim volebat apud ministros Principum rem neces-
 sitate cohonestare, intentis in se conspirationibus patefactis) sed
 solo nomine suspicionis ac securitatis, armatas copias sub Ducis Vr-
 binatum imperio destinabat in suo confinio, Neapolitanum re-
 gnum spectante, quibus Proregis suppetias Senensibus impediret.
 Qua in re videbatur fortasse Farnesius in prima sibi acie dimican-
 dum, exponentibus seipsum suasque ditiones finitimorum irritato-
 rumque hostium aggressionibus, & absque iis armorum neruis, qui
 satis essent ad inuadendam prosperè tam validam monarchiam,
 qua parte & possessione & munitione pollebat. Quare Octavius &
 Cardinalis sapius hanc ægrimoniam Pontifici significarant, ipsum
 ab expeditione dehortati; adeoque cum se parum procliuus osten-
 derent, parum etiam beneuolentiae fideique sunt assecuti. Huc acces-
 sit, quod ij Pontificis ministri, qui in Farnesij Cardinalis gratiam
 munera obtinuerant, ac potissimum Casa, quod fortunâ tunc sibi fa-
 uente

1555.
 e Epistola
 Farnesij Car-
 din. ad equi-
 tem Tibur-
 tium, 17. Iu-
 nij an. 1555.

d Ex variis
 epistolis Far-
 nesij Card.
 ad Octa-
 uium Du-
 cem, praeser-
 tim ex qua-
 dam 14. De-
 cemb. 1555.
 & ex altera
 ad equitem
 Tiburtium,
 initio Ianuar.
 1556.
 e Litteræ
 Farnesij Car-
 din. ad Ti-
 burcium,
 30 Septemb.
 1555 & ini-
 tio Ianuarij
 1556.

1556.

f Litteræ
Farnesij Car-
dinalis ad
Tiburium,
initio an-
ni 1556.

uente omnem noxiam clientelæ erga alios umbram dispellerent, & verbis & operâ apud Paulum & Caraffam Cardinalem studiosam quamdam ostentationem Farnesii contrariam præ se ferebant. Hinc factum est, f vt non modò celaretur Farnesio de Ruccellaj missione, sed eidem aperta remissæ beneuolentiæ indicia exhiberentur; & quamquam ipsi postea, utcumque passo primam personam in ea scena non agere, honorificus locus concederetur, adeoque grati ac beneuolentis animi reuerentia redderetur à Casa; tamen in extimo colore perstitit, negotiorum intima nequaquam subire: quorum penetralia à Principibus aperiri non solent, nisi vel cui necessitas cogit, vel in ea conditione iacenti, vt possit quamcumque miseriam ab illorum ira timere, vel quamcumque prosperitatem ab illorum gratia sperare.

C A P V T XVI.

Custodia militum à Pontifice statuta. Purpuratorum creatio. Cuncta regna à Carolo Quinto transmissa filio. Inducie à Casare ac Philippo Rege cum Gallie Rege compositæ. Pontificis ob eam rem querimonia. Legationes Caraffe Cardinalis in Galliam, & Rebia in Belgium, & quibus cum mandatis.

a Litteræ
Farnesij Car-
din. ad Octa-
uium Du-
cem Rosulo,
vbi exceperat
hospitio
Lotharingum,
11. Ianuarij 1556.

Postremam abeundi veniam Lotharingus petierat à Pontifice, qui voluit, vt ibi a desent Caraffa Cardinalis, & Dux Montorij, dicens, Eos à se tamquam in Regis famulatum ipsi tradi, digesto inter illos denuò magno moliminum apparatu, quibus vere nouo & in Etruria & in regno Neapolitano Hispanos aggredierentur, cum litteræ à Rege superuenerunt, hæc nuntiantes: Cum ageretur inter Regios Cæsareosq; ministros de commutandis captiuis, Cæsareos à Regiis petiisse, an in ipsis esset facultas ad inducias faciendas; qua de re edoctum Regem respondisse, Eas posse ab illis confici, sed cum pactionibus prius à se propositis, & à nobis recensitis: has verò esse, Ne de conditionibus sermo fieret, sed vtraque pars in præsentis rerum statu persisteret. Non licuisse Regi id negare quod aliàs obtulerat, quodque sibi adeò profuturum esset, quippe tranquillitati publicæ minimè aduersanti: sed ex altera parte se haud existimare, ab aduersariis exceptum iri id quod tunc recusa-uerant, & tam graui sibi incommodo futurum esset. Lotharingus variè locutus est quid ipse de rei euentu sentiret: profectio tamen haud retardatâ, litteras Turnonio reliquit, communicandas Pontifici; qui, auditâ earum sententiâ, rem haud magni faciens respur-

dit, Placere sibi quod ageretur, magisque placiturum, si armorum cessatio stabiliretur; videri tamen id sibi optandum potius quam sperandum, dum altera partium iterum proponebat quod altera iam recusauerat. Sed euentus eos docuit, quantæ sit imprudentiæ in maximis negotiis, minus probabile cum minimè futuro confundere.

2 Lotharingo parum difficile fuit in itinere, Ferrariensem Ducem, gloriæ & incrementi cupidum, & alienum ab Hispanis, in fœdus trahere. At Senatus Venetus per sensus moderatores simul ac prudentiores repugnauit, Italicæ pacis, propriæque salutis amantior, nec ratus similem vero expeditionis successum. Interea Pontifex, ut rubiginem è suis armis eraderet, ac securior degeret, imperauit duodecim Romæ regionibus descriptionem & armilustrium generale iuium ad militiam idoneorum, qui ad sancti Petri forum numero octo millia conuenere tertio Nouembris. Octauo Decembris, post rem Diuinam in sacello Pontificio solemniter habitam (quippe die Dominico Aduentus) centum nobiles Romanos in equestri ordine constituit ad sui custodiam, quorum singulis in Vaticano domicilia distribuit: sed gnarus, haud minùs validæ custodiæ Principi Senatores esse quàm milites, post alteram pactio-
 confirmationem septem Purpuratos^b, plerosque sibi fidos, creauit. Hi fuerunt, vnus è suis regularibus Ioannes Bernardinus Scotus^c, destinatus priùs à Pontifice in eiusdem diei Senatu Archiepiscopus Trane-
 nsis; vnus è suis familiaribus, Scipio Rebiba, Episcopus Mutulanus, & Romæ gubernator; vnus è suis consanguineis, Diomedes Caraffa, Episcopus Arianensis. Duo priores confestim virtutis luce detrimentum ex obscuritate natalium, & penè nomen, in Aula plausu superarunt. Tertius eodem virtutis adiumento à se longè habuit odium, Romæ commune, in Caraffenses Paulo viuente, immunisque fuit à contumeliis communibus reliquorum Caraffensium, Paulo demortuo. Cum his sociauit egregium Iurisperitum Romanum, Ioannem Antonium Capisuccium, Rotæ Duodecemuirum, eiusque collegam Gallum Ioannem Suauium Reomanum, priùs in eodem Senatu ad Prirapicensem Sedem euectum, quæ obitu Claudij à Guisca, sæpiùs à nobis in actionibus Synodi laudati, vacauerat; & Hispanum, hoc est, Ioannem Siliceum, qui ex humillimo genere, virtute animi ac probitate ad munus Philippi Regis erudiendi, & ad Toletanum Archiepiscopatum se sustulerat. Germanicam denique nationem cohonestauit in Ioanne Grop-
 pero Coloniensi Decano, de quo mentionem habuimus in Comi-

1556.

^b 18 Decembris, vt in Actis Confessor. non autem 20. vt alij scribunt. ^c Sic vocabatur, vt constat ex eius sepulchro in Basilica S. Petri, & ex libro eiusdem professionis.

1556.

tis Ratisponensibus; firmum sanè Fidei propugnaculum, tamen valdè concussum, non minùs ab incusationibus domesticorum, quàm ab aggressionibus inimicorum; qui eà Purpurâ se dupliciter illustravit, & antea, quia eius meritis à Pontifice destinata, & postea, quia ab ipso ob modestiam recusata: sed posterior laus celebriorem quàm prior ipsum reddidit, quia inter homines singularior, quamuis fortasse reuera non maior, quia non conducibilior hominibus. Nihil memoriæ proditum reperio de antecessis contentionibus inter Pontificem & Vaticanos Patres super hac Purpuratorum electione, quæ describuntur à Suauis; qui tamen electorum Patrum merita inficiari non est ausus. Quin potius dum in Senatus Actis conspicor eam electionem vnanimi Collegij consensu habitam, quod aliis Pontificibus, maiori & potentia & aliorum erga se beneuolentiâ quàm Paulus pollentibus, non successerat, magna mihi suppetit ratio, vt eas putem fabellas, à quibusdam nuguentibus compactas, qui arcanarum inuentione turbare sibi victum que ritant, stipendia cauponantes exterorum curiositati seu credulæ seu malignæ. Enimuerò Pontifex tam rectâ processit in ea Cardinalium electione, vt præferuidæ preces Henrici Regis, vni tunc præsidij & sibi & suis, qui omnem pariter adhibuere conatum, ipsum adducere non valuerint ad S. Populi Episcopum vnâ promouendum.

d Quæ euenire in dissi-
diis inter
Paulum &
Hispanos,
vbi non af-
fertur à no-
bis peculiare
testimonium,
habentur aut
ex Adriano
lib. 13. & se-
quentibus, ex
narratione
Nauageri,
aut distin-
ctius ex hi-
storia manu-
scripta No-
relij.

e Describun-
tur in Diario
Magistri Ce-
rimoniarum,
eodem
die.

f 27. Iunij anno 1556. in Actis Consistorialibus.

Vera sunt tamen quæ Suauis enarrare pergit ^d de perturbatione Pontificis ob inopinatos Galliæ nuntios. Adiecerat ille animum penitus ad parandam militiam; & Kalendis Ianuaris anno 1556. in sacello per solemnes cærimonias ^e summum Ecclesiasticæ militiæ imperatorem creauerat Montorij Comitem; à quo ad eam usque diem abstinuerat, quia propenso in Hispanos animo is sibi videbatur, adeò vt necesse fuerit Cardinali fratri se animi fideique vadem patruo dare. Paulò etiam post, duce Antonio Caraffa, ipsius patris fratris filio, sed collatâ operâ Afcanij Cornei, occupatum fuit oppidum Montis belli, cum aliis pagis, vetus dominium Comitum Guidiorum, in Flaminia, quibus ob delictum exutus à Pontifice fuerat Ioannes Franciscus eorum Dominus; & in eodem Purpuratorum cœtu ea familia perpetuò priuata, atque idem Antonius ^f in re beneficiario donatus. Rediere quoque per eos dies è Gallia federis capita ab ipso Rege subscripta 18. Ianuarij. Cùm autem ad eam Aulam missus à Pontifice fuisset Antonius Sanseuerinus Summanus Dux, vir vt Hispanis infensissimus, itidem in destinatum

expeditionem acriter inflammatus, Ferrariensî Principi diploma
supremæ armorum præfecturæ detulerat. 1556.

Et iam vndique Pontificia familia martialem ardorem spirabat,
cùm epistola Sebastiani Gualteri, Nuntij in Gallia, Sanctacrucio
suffecti, frigidæ planè vim habuit, quæ ardorem illum vniuersum
in vanum tristemque fumum dissoluit. Tametsi Cæsar recusauerat
anno superiore quæ proposuerat Henricus; tamen rerum variatio
ad varianda tunc consilia ipsum impulit. Hinc enim possessionis
suar conditiones ille meliores fecerat Senarum deditioe, ac depul-
sione Gallorum ex magna Corsicæ parte: hinc ingens, & nondum
benè confirmata Britanniar adeptio, veluti fructus quidam erat,
quem educari oportebat placidâ quietis aurâ, & absque ventis
e confinio perflantibus. Prospiciebantur auersa Pontificis consilia,
quæ non aliunde nisi e Galliar neruis vim trahere ad rem perficien-
dam poterant. Carolus & bonis mortalis vitæ satur, & de immor-
tali sollicitus, transtulerat in filium, idcirco accitum ab Anglia,
die 25. Octobris Belgicam ditionem, & die 17. Ianuarij cuncta
reliqua regna, ditionesque hereditarias: & iam illic præstò erat, vt
Imperium similiter fratri traderet in futuris Comitibus, in religio-
sum Hispaniar angulum se recepturus: quod & proximo Augusto
re præstitit, vt relicta in homines dominatione, Diuinæ seruituti
se vnice manciparet. Quare conducibile filio existimabat, si istam
vasti oneris nouitatem viribus integris iuuenilium humerorum suf-
fulcire posset, tam potentis aduersarij bello minimè distractis. Qua-
propter re ante speciem, & salute ante rumorem posita, pactis à Gal-
lo propositis assensus est. Et ipse tamquam Cæsar, Philippus tam-
quam ditionum hereditiarum Princeps, tertio Februarij conue-
nere cum Rege Galliar de quinquennali armorum cessatione, ne
commemorato quidem Pontifice (aduersus id quod Lotharin-
gus, vbi ea forte stabiliretur, antea prædixerat) quippe qui nec al-
terius amicus, neque dum cum altero palàm fœderatus.

Primas de his confectis induciis litteras Romam scripsit Nun-
tius, nullâ ab ipso Rege eiusve ministris factâ illarum mentione
Pontifici. Is & consanguinei, à præcelso suorum consiliorum fasti-
gio se deturbatos intelligentes, relictosque inermem prædam tam
valido, tamque irritato aduersario, attonitis ægrisque animis hæ-
sere. Primum ipsis consilium fuit, ad Summanum Ducem illicò
scribere, vt si fœdus nondum esset irreuocabile, pro virili illud ob-
turbandum curaret. Epistola Caraffæ Cardinalis nomine à Casa
dictata est, per eloquentiam & heri anxietudini, & scriptoris præ-
stantiæ,

g. Constat ex
dictis litteris
Cardinalis
ad Octavianum
Ducem, Ro-
sulo.

1556.

stantiæ, imò & affectui parem, quam Regi recitaret Summanus: sicuti ille præstitit, conspicatus eius faciem rubore identidem suffusam. Tantus est rationis nauiter expressæ vel in supremos Principes dominatus. Ibi quasi desperantis, adeoque liberiori modo exprimebatur Henrico fides violata, quæ cunctos Italos edoctura esset, quantum valerent promissa Gallorum, & ipsam Italiam absolutæ Hispanorum arbitratui relictura. Dixisse non semel Pontificem Cardinali, ipsum ad fœdus concitanti: *Vbi staturo in offensionem Cæsarianorum incurere, quid isti tui Galli acturi erunt? Caue ne me populi deserant, cum eorum ope indigero.* A Cardinali fuisse patrum decretum, ac præcipitem actum, quòd ille fallaci spe minimè crediderit, pactiones, quibus Rex Gallia subscripsisset, quoddam arundineum fulcrum futurum, subito confringendum. Regem satis excusari non posse, quòd semper dixisset Pontifex, à se pacem operiri; cum omnino in comperto esset, non aliam ex eius ore vocem egredi potuisse; neque pariter, quòd conditiones iam vsque ab anno superiori à Rege fuissent oblatae: iis siquidem à Cæsare tunc reiectis, nouisque cum Pontifice initis à Rege pactionibus, alius rerum status euaserat. Cum autem cognosceretur, rationum tunc tunc fortius imprimi, cum ad utilitatis eutem exacuuntur, fuit in epistola propositum, etiam spectatâ utilitatis mensurâ, constare illas inducias eò minus Regi conuenientes, quòd magis ipsi in rem suam facere videbantur: satis esse perspecta Cæsari ea speciosa Regis commoda, & tamen iis conditionibus consensisse cum tam graui existimationis suæ detrimento, proculdubio non aliunde motum, quàm ab agnita suarum virium tenuitate, & alienarum magnitudine, vnde grauiora prospiciebat in bello iacturas. Quo pacto igitur obstiturum illum fuisse aggressionibus non Regis modò, sed Pontificis, multorumque Italicorum Principum, qui ad tutamque gloriamque vindicandâ in libertatem communis patriæ conspiciant? Per eam quinque annorum quietem Hispanos afflictos reparaturos, seque in Angliæ possessione confirmaturos: ab ipsius iugum impositum iri vniuersæ Italiae, vbi interea oppressos Principes vita, potentia & virtus animi deficeret: tandem ferociora expecturos ad vlciscenda illata à Gallis vulnera, eorumque sanguine acceptam ignominiam detergendam.

Sed hebetes euaserunt aculei, postquam induciæ confectæ fuerant, de quibus postea Romam perferipserunt, quamuis serò, Regis ministri, adiectis excusationibus, quas Pontificij iam præcederant, & per memoratam epistolam reiecerant. Auditum præterea

est, impensam ad id operam à Legato Polo, qui pristina secutus mandata, sibi à Iulio tradita, nec unquam reuocata, existimarat se rem acturum non solum in Christianæ Reipublicæ emolumentum, sed suo Principi gratam, Mariâ Reginâ ad id promouendum impulsâ, suæque operæ efficaciam collatâ. Paulus itaque in eam sententiam venit, ut duos Legatos mitteret^b, Rebibam Cardinalem, & sibi ex diuturno famulatu fidum, & Carolo ac Philippo patriâ subiectum, ad hos duos Principes; Caraffam verò, quo magis ardui intimique negotij moles niti opus erat, ad Henricum. Prima ac publica demandata ipsi cura erat, ut temporarias inducias in pacem perpetuam conuerterent; quod ubi euenisset, Pontifex & meritum & benevolentiam apud utrumque sibi comparasset, & ab utroque, ut mos est, vel saltem ab altero absque dubio in ea pacificatione tamquam amicus comprehensus fuisset, gloriam simul ac securitatem consecutus. Vbi autem id minus contingeret, altera Caraffæ occultissima iniuncta mandata, ut ipse vocis præsentis que vigore, usque adiuuentis, quæ sibi potuisset in Aula comparare, studeret Regem ad obseruandum initum cum Pontifice fœdus, induciasque abrumpendas protrahere; cum videretur Paulo id ob rationes iam adductas ab æquitate postulari. Quocirca duo Romæ habitati sunt commentarij litterarum, qui Pontificis iussu ad Legatum à fratre dabantur; alter ordinarius, & in Tabulario Pontificio seruandus, litteras continebat de primis publicisque mandatis; alter arcanus, & memoriæ minimè prodendus, ubi secundi generis occulta iussa claudabantur. Quod postea in causa fuit, ut opponeretur Caraffæ, quod is iniussu Pontificis Regem ad bellum incitasset. Id verò vnum est inter onera ministerij, ingentia atque abdita molientis, quod interdum, ut quis suo Principi fidelissimus sit, oportet adire periculum, unde aliâ ætate infidelis fuisse credatur.

1556.

^b Declarati sunt 10. Aprilis anno 1556. & crucem accipere discessuri 11. Maij, ut in Actis Consistorialibus.

Mandata Rebibæ Legato tradita de Concilio, ac de pace. Palanum à Pontifice munitum; quod Albano displicet. Litteræ Hispanorum interceptæ. Suspicionēs in Ascanium Corneum. Eius fuga, eiusdemque fratris Cardinalis captiuitas. Denuntiatio habita in Senatu à Fiscī Procuratore in Cæsarem ac Philippum Regem. Discessus Oratoris Cæsarei. Alia inter Pontificem & Albanum agitata.

Mandata Rebibæ tradita ingens Religionis studium præ se gerebant, sed imperiosius quàm mite, adeoque temporè minus accommodatum, minusque conueniens conditioni Pontificis, in quo non admodum emicabat is animus, rebus mortalibus omnino liber, qui necessarius est ad summos Principes deterrandos collatâ diuinitus potestate. Verùm vt in hoc Pauli Quartii causam haud sustineo, ita nequeo Suauis calumnias sine stomacho legere; perinde quasi Pontifex ageret de reformanda disciplina, habendaque Synodo, per fictionem & technas, sed cum animo ab opere prorsus alieno: quo nihil magis repugnans dici posset ingenio Pauli, eiusque perpetuæ agendi rationi, quæ huiusmodi desideria ac proposita omnino spirabat. Significabatur itaque in iussionibus Rebibæ traditis^a: Cùm cerneret Paulus grauissima Religionis Christianæ detrimenta, existimare, non aliâ ope ea posse reparari, nisi Oecumenicâ Synodo, cui Pontifex interesset. Et quoniam atas decrepita ipsum longius progredi non sinebat, eam à se destinari in Lateranenſi Ecclesia, quam vniuersus Christianus Orbis plurimum venerabatur, & tot celeberrima Concilia nobilitant. Romam, vrbs amplitudine, cæli clementiâ, annonæ copiâ, hospitalitate ciuium gratum cunctis eò confluentibus domicilium futuram. In hac Synodo Ecclesiasticos simul ac laicos esse primo loco reformandos; correctâ in illis morum corruptelâ, his verò vetitis, ne aduersus Diuina præcepta sacris se rebus immisceant. Quandoque viros in summa dignitate constitutos, & qui se Christianos appellabant, petiisse à Pontifice per immoderatum ardorem, hominesque ad id legatos, res adeò deformes, vt ne audire quidem eas posset, nedum concedere.

Huic inter alia incommoda prospiciendum à Concilio, debitis Ecclesiæ & honoribus & iuribus restitutis. Pontificem in eo propo-

^a Hæc mandata, sunt apud Burghesios.

sito adeo defixum hæere, vt nihil inde eum remouere potuisset; atque ea præsertim de causa legationem illam esse institutam, quâ Rebiba cohortaretur duos maximos Principes, parentem ac filium, ad tam pium opus promouendum. Sed quia Concilium indigebat viris animo sincero, & ab affectionibus immuni, & affectio Principum in subditorum etiam animos solet permanere, propterea opus esse, vt inter Reges perpetua sinceraque pax firmaretur; aliter enim, persistente in ipsis vtilitatum finiumque dissidio; frustra seu proponerentur seu decernerentur in Synodo ea quæ & conducibilia & accepta alteri partium, ab altera, tamquam sibi & noxia & molesta, recusarentur. Par igitur esse, vt Principes inter se reconciliarentur, sempiternas rationes temporariis anteferentes; animoque aduertentes, si grauis supplicij reus est qui vnum hominem interficit, quanto maius supplicium erunt subituri, qui tot stragibus cladi- busque regnorum causam præbuisent. Nec satis esse Principi, si dicat, Pro se causæ rationem stare. In primis hanc rationem in Principum litibus implicatis semper dubiam videri: præterea, proprii iuris aliquid humani generis bono ac Dei obsequio concedendum; neque committendum, vt in virtute vincamur ab iis Ethnicis, qui ob tenuem solùm honestatis naturalis lucem cum capitalibus ipsorum inimicis pacem inierunt, & in apertum exitium pro incolumitate Reipublicæ se coniecerunt. Deberi Deo persolui hoc grati animi obsequium ab iis, quibus honorum dignitatumque opulentiam ipse profudit; Pontificem verò eò in maiorem spem erigi, quòd oblatum sibi fuerat publicè à Christianissimo Rege per Lotharingum Cardinalem in Senatu, se controuersias omnes in ipso Pontifice tamquam in supremo Iudice repositurum. Quapropter à se ad Henricum mitti Cardinalem, sui fratris filium, bonum illud promoturum, quicum à Rebiba assidua rerum communicatio habenda esset. Barbarorum potentiam, periculumque imponendi ipsorum iugo cunctorum fidelium ceruices, eo vsque fuisse progressa, vt animo non solùm Christiano, sed etiam humano indignum esset, nec à Pontifice pro suo munere tolerandum, quòd fideles inter se bellum gererent. Proinde in eum, qui paci conficiendæ resisteret, suas à se, nullius potentiam formidante, pœnas inflictum iri & quæ ad sacram & quæ ad profanam potestatem spectarent, vt qui paratus erat tam honesta de causa alacriter mortem adire. Præter- uido huiusce rei studio se moueri ad auellendum à se Rebibam, iam diu sibi familiarem, & supra reliquos suæ mentis participem, satis gnaro, negotium ab illo eximiâ charitate ac prudentia transi-

1556. gendum. Sperare Pontificem, exceptum iri Legatum omni cultu & obseruantia ab iis, qui tametsi supremi Principes essent, erant tamen eius filij cuius ille personam gerebat. Vteretur is eâ, quam nos Christus docuit, salutatione, *Pax huic domui*. Cui voci, amorem spiranti, si animaduertet minus faulste responderi, nec eos, quibus salus nuntiabatur, illâ se dignos ostendere, nec ipsius verba auscultare, extemplò discederet, & ad Pontificem rediret, excusso in testimonium è pedibus puluere. Etenim qualescumque alij futuri essent (bonos certè à Pontifice sperari) ipsum quidem apud se statuisse ita se gerere, vt eundem postea nequiquam pœniteret.

Eadem ferè publica mandata proportionè Caraffæ tradita. Sed is non tam celeriter, vt optabat, se in viam dedit; quoniam voluit secum adducere Petrum Strozium, sub quo, sicuti diximus, militauerat, Reginæ sobrinum, & quàm in Aula Gallica pollentem gratiâ, tam Hispano nomini infensum, adeoque præualidum ad id quod intendebatur. Hic autem Strozzius hebdomadas aliquot insumpserat muniendis, quoad per subitas molitiones potuit, locis maritimis, Centumcellis & Antio: præsertim verò in formanda Paliani arce; quod oppidum, Columnensibus prius vi ereptum, postea percussis anathemate, eiusque dominio, habitis prius solemnibus Iudicij ritibus in Senatu, perpetuum priuatis, in alio Purpuratorum conuentu iure beneficiario traditum est Comiti Montorij, eiusque posteris maribus, fucata huius actionis specie, factâ in eiusmodi Pontifice, necessitatis colore; vt videlicet Ecclesiæ bona ab eo conseruarentur, qui posset & viribus & fide in Ecclesiæ obsequio ea retinere. Iussit itaque Pontifex firmam arcem Paliani extrui, specie quidem vt tutus esset ab aggressionibus Columnensium, sed reuera, vt aduersus regnum Neapolitanum confinij frontem armaret. Hinc anxius Albanus, ad suam administrationem reuersus post inducias cum Gallo, in arma fortasse prorupisset ad opus impediendum, ni se veteranâ militiâ atque pecuniâ eneruem tenuisset. Non tamen prætermisit omni studio ac celeritate, & militem per externas suppetias, & pecuniam per imposita intus vectigalia comparare. Vnde constitit, nisi fortuna, semper Caroli custos, in his rerum conditionibus retinisset per inducias contrarium impetum coaliti in Italia fœderis, verisimiliter subuersum iri quidquid ab ipso & deinde à Philippo filio ibi possidebatur.

Sed ex altera parte Pontifex nihilo melius Albano in reliquis instructior erat, maioriq̃ quàm ille ductorum penuriâ laborabat, cum Cardinalis ac Strozzius abessent. Vndique tamen, quantum

b 4. Maij anno 1555. vt in Actis Consistorialibus. c 10. Maij.

poterat, confinia muniebat, adhibitâ eorum ducum operâ, quibus aut ipse fideret, aut minus diffideret; & inter ceteros Velitrarum, multorumque circa locorum custodiam demandarât Ascanio Corneo, tamquam supremo equitum Magistro: qui tamen ab initio suspectus illi fuerat ob præstitam diutius operam Cæsari, & ob incautas exostulationes, quibus ille publicè querebatur, molestias à Fisco Apostolico illatas bonis sibi à Pontifice auunculo concessis; tamen ob postremas in Æmilia expeditiones in gratiam amicitiamque Pauli redierat. Dum se Pontifex ad bellum parabat, pacis desiderium præ se gerebat; quod forsân re ipsi inerat, cum frigefactus senectute sanguis præsentibus inquieti Cardinalis ardoribus neutiquam inflammabatur. Quare vndecimo Iulij, conquestus in Senatu de iam paratis ab Albano molestiis per arma palâm mōta ad patrociniū Columnensium, quibus anathema inflictum fuerat, ex consilio precibusque Collegij induxit Oratores Principum, eisque affirmavit, prompto se animo esse ad Cardinales designandos, qui agerent de ineunda ratione pacificè viuendi.

Sed fortuita offensio in corpore iam malè affecto, iis quæ parabantur lenimentis vim ademit. Mos erat Oratori Cæsareo ad Neapolitanum Proregem mittere tabellarium, qui Terracinâ iter faceret. Contigit, vt quodam die hunc tabellarium oppidi rector conspicatus fuerit peditem, carentemque iis insignibus, quæ sui muneris tessera sunt: & quemadmodum nihil grauius nocet ad arcana detegenda, quàm nimis affectata simulatio; ita hæc exquisitor cautio à tabellario adhibita effecit, vt in malum quod euitare nitentur incurreret. Etenim rector, cum Præfecto Pontificij cubiculi coniunctus sanguine, adeoque rerum, quæ in Aula tunc agitantur, haud omnino ignarus, arbitratus est, id quod erat, eam dissimulationem quamdam esse technam ad arcanum aliquod obtegendum, quod tabellarius deferret. Quapropter hominem comprehensum, eo liberiùs quodd is destitutus erat publicis insignibus, quibus iure Gentium inuolabilis redderetur, celeriter Romam misit: ita tamen, vt intempestæ noctis tenebris ac silentio urbem ingrederetur. Statim ac eò peruenit, à Præfecto Pontificij cubiculi confestim ad Paliani Ducem adductus est. Epistolam hic secum ferebat, implicatissimis notis arcanis scriptam ad Albanum à Garzia Lasso de Vega, Romæ negotia Philippi Regis procurante. Hinc auctâ ob epistolæ obscuritatem curiositate ac suspitione, cumque litteræ crederentur missæ à Ioanne Antonio Tassio, tabellariis Cæsareis præfecto, Tassius etiam in vincula coniectus est, vt ab eo lux

¶ In Actis
Confistoria-
libus.

1556.

aliqua eliceretur. Manè Orator Cæsareus de Tassij captiuitate factus certior, nesciusque quid euenisset tabellario, festinanter Pontificem adiit ad impetrandam Cæsarei administri libertatem. Sed infortunio accidit, vt Garzia Lassus in Oratoris comitatu zedes Pontificias ingrederetur; de quo Paulus admonitus, dum cum Oratore colloquebatur, iussit Garziam in arcem conici. Nec rem antea rescuit Orator, quàm digressus à Pontifice; ad quem postea confestim accessum non impetrauit. Denique compertum est, arcanis illis notis cohortationem contineri, quâ impellebatur Albanus ditionem Pontificiam inuadere, dum tam infirmis præsidis muniebatur.

Pontifex, animaduertens in Hispanis exteriorem speciem interioribus consiliis ipsius opprimendi respondere, metu simul iraque commotus voluit offensionem animi patefacere per solemnes minarum denuntiationes, seu quò deterreret, seu ne se deterritum ostenderet; iussitque adesse in Senatu 27. Iulij^o Alexandrum Pallantherium, Fisci Procuratorem, Syluestrum Aldobrandinum, eiusdem Fisci Aduocatam, Ioannem Franciscum Binum Florentinum, vnum ex iis qui sibi erant à secretis, & Ioannem Sauum Gallum, ambos verò Collegij Clericos, & Sauum Cameræ insuper Scribam, qui omnes simul actum legitimum solemnemque confecerat, Pontifici assistentibus Paulo Consiliario, cubiculi Præfecto, & Angelo Massarello, prius Concilio, & tunc Collegio à secretis, qui ambo tamquam testes tabulis subscripserunt.

Rem prius præuisam credendum est: nam inter Purpuratos qui Romæ degebant, nullum ex Hispaniensibus adfuisse comperio. Rogauit Aldobrandinus Pontificem, ne grauaretur audire petitionem sibi scripto exhibitam à Pallantherio. In ea continebatur, Cæsaris ac Philippi Regis ministros, ac præsertim Albanum Philippi Protegem & locum Cæsaris tenentem, quædam apertè moliri aduersus ditionem Ecclesiasticam, ipsamque urbem Romam; non solum excipientes fouentesque patrocinio Columnenses, anathemate percussos, ac læsæ Maiestatis damnatos, suppeditatâ ipsis pecuniâ, dantibusque ad bellum Ducibus, ac præcipuè quodam Aldano; sed paratis aggressionibus aduersus Pontificis oppida, & nouâ suæ Regiæ dirptione. Non posse id contingere nesciis eorum Principibus: hoc verò ex legum præscripto probari coniecturis, quæ in eo euentu validissimæ erant; nimirum, tempus diuturnum, facta passim nota, graues sumptus, præter alia argumenta, quibus iidem Principes et consicij comprobabantur, ex variis arcanis notitiis, quibus recentis

e Non 23. vt scribit Suis. Extant omnia in Actis Senatus, & cum minutioribus conditionibus, in monumentis Burghesiorum.

sendis aptus locus tempusque non erat: ea omnia, non opponi solum diplomati Pontificio, in Columnenses eorumque fautores vulgato, sed etiam missioni in possessionem regni Neapolitani (Inuestituram vocant) illis iure beneficiario concessæ, & ab ipsis iureiurando firmatæ, cuius regni supremum dominium ad Ecclesiam spectat. Proinde Fiscus patronum à Pontifice petere, ut Cardinales ipse destinares ad eam causam cognoscendam; & ubi Fiscus Procurator res adductas comprobaret, declararet Pontifex, ab ea usque hora memoratos ministros ac Principes incurrisse in pœnas omnes maioris anathematis, deperditæque regni beneficiarij possessionis, & honoribus ac ditionibus esse priuatos; absoluerentur à iureiurando subditi, eorumque dominia exponerentur tamquam legitimè acquirenda iis qui ipsa occupassent. Pontifex suâ voce petitionem admisit per consuetam formulam, *Si & in quantum*; dixitque, Quod spectabat ad Cardinales iudices destinandos, & quæ postulabantur exequenda, se Patres consulturum, eorumque auditâ sententiâ maturè responsurum.

8 Neque inter hæc, strepentiora quàm viuida, prætermittebat alia validiora. In epistola, quam diximus, Garziæ Lassi, varij nominabantur tamquam Cæsari addicti, & inter eos Ascanius Corneus. Vnde Pontifex nouis de eo suspicionibus correptus, hominem ad se accersiu, ut eius excusationes audiret. Sed ille Pontificis impetum pertimescens, accessum suum, varia causatus, protrahebat; vnde aucta suspicio. Paulus itaque demandauit Papirio Capisucco, ut cum equitum turma Velitras peteret, & Ascanium custodiret. Id Corneus Cardinalis odoratus, celerrimè curauit, ut rei nuntius ad fratrem præcurreret; planeque is ad eum peruenit, cum pariter Papirius ad Velitarum portam aderat: quare eodem temporis momento hic per alteram ingressus est, ille per alteram erupit, quem Papiriani equites laxatis habenis insecuti sunt. Ascanius ad maritimam oram declinans, Antium contendit; ibique uti tamquam Pontificius ductor est agnitus, ita facile illi fuit persuadere, insequentes esse milites seditiosos, qui à se descuerant: quocirca præstidarij Antij milites in eos obuiam egressi sunt; neque prius detecta res est, quàm Ascanius cum vno solo comite cymbulæ ope in tuto fuit, quàm Neapolim vectus perhonorificè exceptus est ab Albano; qui per eum cognitâ ditionis Ecclesiasticæ imbecillitate, animo ad rem peragendam est auctus, eo acrius Ascanio ad id stimulante, quod Pontifex irâ succensus Corneum Cardinalem in Ælia arce concluderat, & vtrumque fratrem cunctis ipsorum bonis exuerat.

Sed

1556.

Sed Albanus nondum viribus satis instructus, nec re suam apud animum omnino statuta, partim ad obtinendam liberationem Garzæ Lassi, cui à Pontificis ferocia necem timebat, partim ad suam causam purgandam, Romam legauit Iulium à Tolfa, Comitem S. Valentini, cum variis ad Pontificem querelis: Omnes Cæsaris ac Philippi Regis studiosos ab eo malè habitos, ministros in carcerem coniectos, Oratorem despectum; in admonitoriis litteris ad Ascanium haberi, ipsum ad Sedis Apostolicæ hostes confugisse, ad eoque Proregem, eiusque Principes huiusmodi hostes declarari. De postulato per Fiscum Patronum habito, iniunctum non erat Comiti ut quereretur, tamquam de re seu non peracta, seu nondum comperta Proregi.

Eodem tempore Marchio Sarienensis, Cæsaris ac Philippi filij Orator, cum vtrumque acerbissimis litteris edocuisset iniurias, quasibi & illorum vtrique illatas à Pontifice in variis functionibus arbitrabatur, responsa rebus propositis paria ab illis accepit. Quamobrem significauit, velle se à Pontifice postulare veniam aliò abeundi, ob negotia iussionemque suorum Principum, quo videbatur omne filium nouæ coniunctionis abscissum iri. Ea de causa Pontifex postridie Kalendas Augusti conuiuas inuitauit duodecim Cardinales, factione ac natione varios, & cum ipsis Oratorem, nouumque Peliani Ducem, sui fratris filium. Post mensam dixit: Cum inaudisset, Oratorem abeundi veniam petiturum, gratum sibi fore, si hic illi cœtui quæ cupiebat exponeret. Affirmauit Orator, Se ad id compelli à negotiis mandatique suorum Principum. Et præter ea, quæ in Acta Senatus relata sunt, comperio in peculiaribus monumentis, causas ab Oratore fuisse patefactas, commemoratis per amaras fastosasque formulas iniuriis, quas in eos summos Principes Paulus intulerat. Singuli qui conuenerant, dixere, profectionem prohiberi non posse, sed rogandum eum esse, ut in iis rerum conditionibus aliquantulum supersederet, si citra suorum Principum incommodum læsionemque obsequij id ei licuisset: quod negauit Orator ex mandatorum sententia sibi fas esse. Pontifex illum ac Ducem egredi iussit, quò liberiores sententias Patres proferrent: quæ denuò consentire, iure Gentium discessum negari non posse, sed solum moræ petitionem iterandam. Eo itaque reuocato, per opinatam humanitatem Pontifex veniam illi concessit quocumque vellet abeundi, simulque vota communia significauit. Tum Orator, actis pro venia gratis, dixit, Se accepta mandata iterum expensurum. Quod compertum est, fuisse ad speciem dictum, ne

f Exit in
Actis Confis-
sorialibus.

inurbanè per apertam repulsam humanitati Pontificis ille responderet; non autem (quemadmodum alij obiecerunt) quòd mandata non priùs benè perpendisset: nam die postero Româ discessit. Iussit Pontifex totius colloquij seriem in tabulas referri à Puteò, qui tunc loco Farnesij absentis, quòd infra meritum secum agi putaret, vt narrabitur, Procancellarij munere fungebatur, ne posset vniquam Orator opponere, se violenter fuisse detentum. Vsq̄ adeò per offensiones ac querelas excreuerat necessitas cautionum; quæ mutuarum suspitionum accusationumque tempore, minores esse non debent aduersum strepitus blaterantium hominum, quàm bellorum obsidionumque tempore, aduersum strepitus fulminantium tormentorum.

C A P V T XVIII.

Inutilia studia Comitum sancti Valentini Romæ, & Dominici Nerij Neapoli. Edictum à Prorege vulgatum. Pyrrus Loffredus ab eo ad Pontificem & Cardinales missus.

VT missioni Comitum sancti Valentini Pontifex responderet, simulque vt ex rei, actoris personam sumeret, vicissim miserat ad Proregem Dominicum Nerium Romanum, qui quærimonia recitaret, de iniuriis conquereretur, & temperamenta proponeret. Retulit etiam ad Collegium tum mandata sibi à Comite communicata, quæ memoratas querelas complectebantur, tum scriptam à se responsionem, vt eam Patres attentè dispicerent. Eius sententia erat: Regios nihil à Pontifice læsos, dum suos subditos ob grauissima ac patentia delicta puniebat; sed Pontificem vtiq̄ à regijs, dum subditis ab ipso damnatis ac perduellibus patrocinebantur. In Abbates Bersegnum & Nannum agi & inquiri, tamquam in Clericos, Pontificiæ iurisdictioni subiectos, ob læsæ Maiestatis crimina; præterquam quòd cum Bersegnus captus fuerat, non amplius erat Albani minister. Similiter Garziam Lassum retineri ob ea quæ in ditionem Ecclesiasticam moliebatur; vnde ius Gentium læserat, quod seuerè id interdicit ministris vnius Principis apud alterum degentibus, vt ij liberè possint admitti: nec suspitione commercia impediuntur; quapropter opponere non licebat Garziæ Lasso, violari in se ius illud, cuius ipse violator fuerat. Cum Sariansi benignè actum satis superque: hinc enim negatus aliquoties accessus ad Pontificem, despectus appellari non poterat; cum apud nullius Principis Aulam sit in more positum, vt Oratoribus

Pars II.

Ooo

ribus

7. Augusti,
vt in Actis
Consistoria-
libus.

1556. ribus ostium ad Principem quacumque velint horâ patefcât: hinc patienter diffimulatum cum eo fuerat, quòd leui de causa vnâ ex vrbis portis imperiosè fregisset, dum ante lucem exortam clausa propter suspiciones custodiebatur. Expostulabat è conuerso Pontifex, quòd Prorex per declarationem inimicitia, edicto pœnas rigidissimas intentante, prohibuisset suis populis omne commercium cum hominibus Ecclesiasticæ ditionis. Præter hæc scripto reddita, ferunt Pontificem in colloquiis cum Comite verbis incompositis iracundius se gessisse, non seruato illius moderationis emolumento, quam pacato prius animo cum laude retinuerat in concedenda Oratori venia discedendi.

Postremum quasi belli signum Proregi visus est ingressus in Senatum Fisci Procurator, satis gnaro, huiusmodi molestias non exhiberi Principibus in foro, non prius destinatas in acie. Verùm animo recolens turpem speciem, quam præ se fert apud Christianorum oculos is qui Christi Vicarium inuadit, nouâ vsus est diligentia, tum ad maiorem æquitatem suæ causæ, quasi ad eam defendendam coactus, tum ad regerendum in Pontificem odium belli apud subditos & Cardinales. Propterea Pyrrum Loffredum nobilem Neapolitanum Romam misit, qui Pontifici exponeret; Per iniquissimam ignominiosissimamque petitionem à Fisci Aduocato habitam, admittamque à Pontifice in Senatu aduersus Casarem ac Regem Catholicum, eorumque ditiones, satis pateferi, quem ille animum gereret, & cuiusmodi clades illis Principibus moliretur. Proinde nihil ipsis aliud agendum superesse, nisi id quod à quolibet obsequenti filio præstaretur erga parentem, qui stricto telo ipsum peteret; hoc est, vt conetur è manibus illi ferrum eripere: ad id Casarem ac Regem per summam tristitiam, & urgente adductos vi, deuenturos. Sed prius Albanum, ob immensum desiderium, quo ipse eiusque Principes flagrabant se ab huiuscemodi motibus abstinendi, voluisse hanc postremi officij reuerentiam supra debitum persolvere, ab eiusque Sanctitate per infimas preces flagitare, vt inimici personam deponeret, & parentis resumeret; ac reuocatis offensionibus pacem in Christiana Republica foueret. Id vbi fieret, se polliceri, Casarem Regemque Catholicum, præteritas iniurias oblitos, personam obsequentium & amantium filiorum seruatuos. Dignaretur ipse ea quæ sibi significabantur, cum sacro Collegio communicare, concessâ Patribus facultate, quid apud se quisque sentiret liberè proferendi; à quibus verendum non erat, ne fidelia, pacifica & salutaria consilia esset accepturus. Alteram ad Collegium episto-

epistolam deferebat Pyrrus, eiusdem ferè sententiæ: quâ insuper rogabantur Patres, vt Pontificem ad sensus æquitatis charitatisque pastoralis plenos inflectendum curarent. 1556.

3 Iubebatur Loffredus ad Pontificem & Cardinales litteras deferre, eosque ex Albani mandatis alloqui; ita tamen ne vltra quadriduum Romæ commoraretur, quocumque aut etiam nullo accepto responso. Sed Pontifex, quem iuuabat cunctatio, donec è Gallia rediret Caraffa, & cum eo aliquæ Gallorum suppetiæ, sicut dicemus, ob oculos illi posuit, fieri non posse, vt tam breui temporis spatio quidquam certi statueretur; cum opus esset, vt Loffredus post colloquium secum habitum, Collegium inuiseret, & inde Pontifex sententias Patres rogaret, atque hoc pacto responsum eiusmodi redderet, quo iniretur aliquod vtrique acceptum temperamentum, cuius spem plurimam in eo excitauit: aliter illius aduentum habiturum fuisse speciem non pacificatoris, sed delusoris. Loffredus rationibus Pontificis illectus, & Proregis arcanum ignorans, morâ se inuerti permisit; quod non modicum attulit detrimentum Proregi, ob notam inde contractam, tum ipsi, ob ærumnam inde toleratam: relicto ministris documento, ne vnumquam suo vtantur arbitrio contra ea quæ sibi disertis coarctatisque mandatis iniunguntur, multoque minus, vbi nulla ipsis innotuit ratio; quam quia tunc animo metiri non possunt, oportet vt non exiguam credant, & fortasse maximam.

CAPVT XIX.

Bellum à Prorege illatum. Pontificis in Loffredum animaduersio. Quæ in Gallia Caraffa Cardinalis egerit. Eius reditus cum auxiliis, & Rebiba Legato.

1 Quarto Septembris coactis Cardinalibus coram Pontifice, recitatae sunt^a litteræ, quas ad Collegium Albanus dederat. Tum de negotio agitatum, ac varia de pacificatione sunt proposita. Sed postridie noctu nuntiatum est, Albanum, cum iustis copiis egressum Neapoli Kalendis illius mensis, inuasisse postea in ditionem Ecclesiasticam, ac die quinto Pontem Coruum occupasse, minutum scilicet vestigium veterum Fregellarum, vbi Hannibalis impetus fuerat olim retardatus ac fractus; deinde verò Frofinonem, multâ pecudum abactâ prædâ. Pontifex vehementer inflammatus, confestim Patres coëgit, fecitque de aggressionem certiores. Dein coram ipsis accitum Loffredum percontatus est, quidnam

^a In Actis
Consistorialibus.

^b 6. Septembris
anno 1556. in
Actis Consistorialibus.

1556. nam acturus ille aduenisset. Respondit, Duas à se litteras Proregis allatas, alteras ad Pontificem, ad sacrum Collegium alteras, quò exortis dissidiis concordia inueniretur. Tunc Pontifex Loffredo patefecit iniurias sibi hostiliter illatas à Prorege, cui prodicionem violatumque ius Gentium exprobrauit, quando armorum vi adoriebatur, quem idem ipse pacis tractatione sopiebat; sed Deum æquitati patrocinatorum, fraudemque puniturum: atque ita dimissum iussit in arcem adduci, ulturus in ministro Principis infidelitatem; ibique illum detinuit, donec postea pacificatio inita est.

Interim Paulus magnis angustiis premebatur ob apparatus penuriam, nec minus ob absentiam Carassæ, cuius bellicosa indoles quàm parum apta ad pacificum regimen, tam necessaria erat ad armorum tractationem. Et idèd frequentibus tabellariis eius reditum sollicitarat; sed is, ne fructu vacaret, maturare non poterat. Hic verò quò rerum gestarum summa eluceat, præstat paucis exponam lectorum oculis variam negotij scenam in Gallia à Carassa transactam. Sunt qui scribunt, illum sub primum accessum fuisse nactum in Rege nimiam animi auersionem à pace, propensionemque ad bellum, ut qui cohortationibus tum Guisij Ducis, tunc in Aula in primis potentis, tum fratris Cardinalis, eò ab Italia reuersi, acriter stimulareretur ad capessenda rursus belli molimina, ab altero sanciti, & alteri commissi. Quapropter Carassam, omisis priorum mandatorum curis, detentoque Rebibà, cuius legationem hoc posito prænoscebat nec conducibilem nec honorificam fore, instituisse tantummodò ad ea conficienda, quæ per posteriora mandata imponebantur. Verùm, quantum colligo ex variis litteris arcanis, ad Pallani Ducem ab eo scriptis, res aliter euenit, & qualem ipsam comperio, talem paucis narrabo.

Secundaria hæc Pontificis mandata Carassæ tradita nequierant, tam occulta delitescere, quin ea vsque ab initio Cæsar aut reseruerit, aut coniectauerit: sed, perinde ac vsuuenit in eo quod in tenebris acie vacillante conspicitur, non sine aliquo errore, ac præsertim, quòd illa mandata tamquam primaria atque vnica existimauerit. Quare accessito Oratori Veneto apud se degenti dixit, Carassam in Galliam pergere, specie ut pacem promoueret, animo ut ad resiliendum ab induciis Regem impelleret, fœdus cum eodem iungeret, cuius filio regnum Neapolitanum destinaretur, & vni ex Italicis Principibus Mediolanensis Principatus: concederentur Carassæ Cardinali à Regina, Laurentij Medicei iam Ducis Vrbinatum filia, iura in illius ditionem, iisque spoliaretur qui tunc Vrbinatibus domi-

e Epistola
Carassæ Cardinalis ad
Ducem Pallani è Fontebello,
13. Iunij
1556. apud
Burghesios.

1556.

dominabatur: denique offerretur Venetis pars Siciliae. Adiecit Cæsar, Hactenus eam Rempubicam se abstinuisse quò minùs secum coniungeretur, veritam, ne vniuersæ Italiae dominatui Cæsar aspiraret. Id vt cautum foret, se illi offerre initurum cum ea fœdus ad meram defensionem, aliquot oppidis eidem traditis. Ea de re admonitus Caraffa, & cum Oratore Veneto in Gallia collocutus, negauit id quod falsum erat, & ad Vrbinatem spectabat; ac de reliquo dixit, An ea forent opportuna, in iudicio illius Senatus à se reponi; sed eiusmodi res armis confici belli tempore, non verbis inter inducias; nihil autem tentatum iri, nisi in Reipublicæ commodum, quacum ipse cum suis connectebantur, ob collatum ipsis ab eo Senatu Venetæ nobilitatis decus. Paulò pòst iactitari sensit, ex discrepantia super captiuorum redemptione, periculum esse ne dissoluerentur induciæ: de quo periculo, quod spei, non periculi locum penes eum obtinebat, curiosè studuit certiozem se fieri. Sed eam spem euandam comperit: etenim Cæsar quâ desiderio quietis, quâ generosi animi ostentatione, largitate plurimà vsus fuerat.

4 Pacis itaque Conciliiq̄ue negotium Regi proposuit Caraffa, & amplissima quæque ab eo retulit^d, remissâ pacificatione absolutæ Pontificis potestati, penes quem esset in Regis etiam detrimentum iudicare atque arbitrari: quippe quòd satis erat compertum Henrico, neque quod proponebatur acceptum iri à Cæsare, nec, si acciperetur, nisi in rem suam Pontificis iudicium processurum. Quod attinebat ad Concilium, placuit Regi consilium illius in Laterano celebrandi, Gallosq̄ue ibi Episcopos conuenturos vtrò pollicitus est. Caraffa tumidis his pollicitationibus, honoribusq̄ue sibi supra modum exhibitis, pro eo ac Principes solent in summis negotiis, profusi huiuscemodi monetæ, cuius in sumptum non exhauritur ararium, persuadere sibi cœpit vim quamdam omnipotentem, agebatq̄ue dominantis in modum cum Oratore Cæsareo de pace: Debere Principes rationes suas Pontificem edocere, vt is ferret de iure sententiam, atque in hoc non modò illius suscipere consilia, sed obtemperare mandatis. Non tamen his tumidis vocibus commotus Orator, sed gnarus cupiditatis, quâ in pacem Carolus ferebatur, respondit, Cæsarem præstò esse; & quoniam potissima belli causa censebatur fuisse Mediolanensis Principatus, Cæsarem se suosq̄ue eo priuaturum, dummodò Rex vicissim occupatas terras aliis restitueret. Hæc omnia Caraffa Rebibæ Legato significauit, putans, quantum conicio, illum Bruxellas peruenisse. Sed Rebiba secundum accepta mandata lento gressu procedebat, præstolaturus prius

^d Dux litteræ Caraffæ ad Paliani Ducem, altera è Fontebello 20. Iulij, altera ex Ostia 17. Iulij, apud Burghesios,

1556. lucem aliquam à Caraffa de negotij spe, ne pacem Casari proponeret, dum fortasse de inferendo illi bello ageretur in Gallia.

e Acta Con-
fistorialia,
27. Junij.

f Colligitur
ex prædictis
litteris Ca-
raffæ ad Pa-
liani Ducem,
27. Julij.
g De his fu-
se in epistola
Aldobrandi-
ni ad Caraf-
fam, 21. Junij
1556. apud
Burghesios.

Priores Caraffæ Legati litteras ad eius fratrem, de parato Regij animo ad pacificationem & Concilium in Laterano, recitari iussit Pontifex in Senatu à Bino, qui à secretis erat, eo planè die, quo ablata Guidij in Æmilia oppida, Antonio Caraffæ beneficiario iure ibi concesserat: flagransque desiderio tam gloriosa cœpta perficiendi, ad Cardinalem rescripsit, ut pro virili rem ad exitum perducendam curaret: sed vnà significauit suspiciones molestiarum quæ sibi parabantur ab Hispanis, qui eius despectum ostentabant, fractâ Oratoris iussu vrbis portâ, fouebant apertè Columnenses ad recuperanda sibi per vim oppida iam proscripita, & edicto senetro Neapolitani regni incolis commercia cum Pontificis subditis interdixerant. Quamobrem ipse Venetias miserat Antonium Sanseuerinum, de quo diximus, ad tentandam denuò cum eo Senatu societatem, admodum respondit Cardinalis, nimis dein specie conspicuum, & parum reipsâ idoneum; qui demum à Senatu Veneto non alia retulit ad Pontificem consilia, nisi vt quietem aleret, & communis parentis partes expleret. De rebus hisce nouis ac suspitionibus edocuit Regem Legatus, gradu facto ad posteriora mandata, quæ in sinu erant sibi priora. Quæ illi significauit: Nisi Rex opem ferret Pontifici, hunc facile defectum iri quasi prædam Hispanorum furori, succensò ex beneuolentia, quâ semper sanctus ille senex Regem prosecutus fuerat. Paratum autem in Henrico animum animaduertit ad tuendum Pontificem, dissoluendasque tam æquâ opportunitate inducias, rato, nullâ generali pactione obstrictum censeri membrum, ne subueniat capiti: porrò ipsos Hispanos induciarum esse violatores, dum ex Regis odio Pontificem diuexabant. Impulsus iam in hos sensus fuerat Henricus auctoritate atque eloquentiâ Cardinalis Lotharingi, qui magno sibi dedecori ducebat, disiectum in Gallia fuisse, fortasse suorum æmulorum operâ, quidquid ipse in Italia concessisset. Itaque Rex vehementer cum Oratore Casareo conquestus est ob incussas Pontifici molestias, similesque per suum apud Casarem Oratorem querimonias ad eum deferendas curauit, atque animos Caraffæ Legato addidit, ostensâ tenuitate virium, quæ à Casarianis timeri poterant, suarumque ingentium fiducia, quas ipse suppeditasset.

Superuenere eiusmodi nuntij, quibus simul Caraffæ Cardinalis priuatum odium exulceratum est, publicique ad renouandum fec-

19. pone. Regu iustit quo nio u- per- m per- arum aban- ses ad eutero tis in- Sanie- tu fo- is, ni- ai de- , mil De re- du fa- Quare deser- neuo- Pa- Pon- rato, neniat in ex- enfus ortha- a fuis- onfe- tellus l Car- atque quz quas inalis & in fee- dus

1556.

dus tituli adiecti sunt. Priuatæ offensiones erant: Quoniam illum Rex nominauerat Ecclesiæ Conuensi præficiendum; quod cum in Senatum Pontifex retulisset, Paccus & Ioannes Aluarus Toletanus, ex Ordine Dominicano, Proregis patruus, qui à Sede Compostellana Cardinalis S. Iacobi appellabatur, multa de conditionibus Carassæ in medium protulerant, ex quibus pastoralis lituus eius dexteram minus deceret: de quo factus ille certior, litteras ad fratrem misit in eos Purpuratos eorumque nationem, mero felle ^h conscriptas. Quod spectabat ad publica negotia, nuntiatum illi est, Neapoli à Cæsarianis transactum fuisse cum mercatoribus, ut ab his trecenta scutorum millia Columnensibus exhiberentur, cuius pecuniæ fundus erant terræ ab illis in eo regno possessæ: permitti Marco Antonio, ut is publicè militem conscriberet: breuiter, quidquid impulit Pontificem ad imperandum Fisci Procuratoribus accessum in Senatum. Ex quibus Legatus Regi suasisit, non ex iure solium, sed ex necessitate inducias esse perfringendas; quin fuisse iam perfractas ab Hispano, tot illatis paratisque iniuriis in Pontificem, qui cum Gallo amicitiam exerceret. Atque adiecto prorsus animo posterioribus mandatis, denuò cum Rege ratas habuit pactiones, partim à prioribus variantes, cum ad pactum depositum stimulauit, atque ad præsentis pecuniæ transmissionem, militumque suppetias.

h 24 Iulij 1556. est apud Burghesios.

i litteræ Carassæ Card. ad Ducem Paliani, ultimo Iulij 1556. Paris, apud Burghesios.

k Narratio Nauageri.

7 Interim Rebibæ Legato, ^k iam usque Traiectum ad Mosam progresso, biduo prope Bruxellas, denuntiatum est ut rediret. Ad hanc reuocationem colorandam vulgatum à Pontifice fuit, audisse se, tradita à Philippo Rege mandata, ut Legatus retineretur; fortasse quòd par esset compensatio suis clientibus, à Paulo carcere detentis atque vexatis. Suspicati sunt alij, cum emittendum esset, ut & in Gallia frangerentur induciæ, & in Italia Philippo arma inferrentur, reuocatum fuisse Rebibam, quòd legationis materia illi defecisset. Fieri non potuit ut Carassa ita celeriter remigraret, sicuti Pontifex hæsitans ac trepidus postulabat. Patruo siquidem defendendo non minus opus erat illius præsentia in Gallia, quàm Romæ, ut ingentia promissa in facta deduceret: quod difficillimum factum est in Principum Aulis. Profectus ille tandem est Augusto exeunte, non ignarus, id executioni aliquid obfuturum; tamen pecuniam afferens, simulque mandata, ut Vasconum copia, quæ in Corsica morabantur, ad Romæ custodiam traicerent, quod re factum est. Romam peruenerunt Legati circa Idus Septembris, excepti à Pontifice absque vilo solemnî ritu, quippe infaustos ministros, & infausta tempora haud condecen- te.

Varia oppida ab Albano occupata. Concordia agitata, sed frustra. Accessus Romam Monlucij. Prorex insuper Tybure, Antio & Hostiâ potitus. Octauij Farnesij ad Hispanos transitus, & Placentia ipsi restituta. Armorum suspensio inter Pontificem ac Proregem ad decem, ac postea ad quadraginta dies, sed absque pacis confectiōe, ad quam agendam mittitur ad Philippum Regem Nuntius.

CAraxæ Cardinalis aduentus protrahi amplius non poterat, vt incommodis prospiceret, terrorem leniret, rebuſque quodammodo spiritum suppeditaret; cum & grauis ætas Pontificis, & leuis experientia non bellicis modò, sed ne politicis quidem negotiis esset accommodata. Mediocris numero exercitus Albano erat, cum duodecim militum millia parum excederet; sed virtute ac disciplinâ præstans, formidabilisque ob inflammatos ductorum animos, quorum plerique bellum pro se gerebant, seu quò erepta sibi bona recuperarent, seu vt illatas à Pontifice iniurias viciscerentur. Cataphracti itaque Marco Antonio parebant, equites leuis armaturæ Comitem Populi summum Præfectum sequebantur, in quo arcta affinitas cum Paulo indignationem acuebat ob dedecus, muneris abrogatione, & exclusione ab ædibus Pontificiis sibi inflicto. Supremus castrorum Præfectus erat Ascanius Corneus. Tormentis bellicis præerat Bernardinus ille Aldanus, de quo à Fisci Procuratore mentio facta est. Arduum nequaquam fuit humilimodi exercitui multa loca statim armis occupare, & omnia terrore concutere. Columnensium subditi, pro eo quod euenit ditionibus diu amanterque possessis ab aliqua familia, plerique sponte se antiquis dominis deditere. Mox etiam ex bellici apparatus penuria coacta est hosti se tradere Anagnia, vrbs quæ situs præstantiâ, & collecti commeatus copiâ in pretio habebatur. Prorex ad eleuandam armorum suorum inuidiam, suspicionemque inter Pontificem & Cardinales ferendam, ditiones sacri Collegij nomine accipiebat, professus, paratum se esse ad ea loca vel ipsi Collegio, vel futuro Pontifici restituenda.

Pontifex eâ Proregis arte statim animaduersâ commotus, rem in Purpuratorum generalem conuentum retulit: qui ea de causâ indignationem præ se gerentes, Bellaium Gallum, Collegij Principem,

1556.

cipem, rogarunt, vt per litteras id grauiter conquereretur communi nomine cum Albano, quasi is schismaticos aut rebelles ipsos putaret, qui vellent acceptare quod ipsorum summo Principi ereptum erat. Hanc agendi rationem probari non posse illius Regi: ac præ ceteris de ea conqueri eius patrum, Cardinalem S. Iacobi; per cuius familiarem hæ litteræ missæ sunt Idibus Septembris, ac Albano reddita dum Anagniam obsidebat. Illicò respondit Prorex Cardinalibus, agens grates, quòd se admonuissent vt ab iis abstineret quæ sui Principis pietati accepta esse non possent; bellum à se inuito illatum fuisse, ob rationes quas per Loffredum sacro Collegio significarat: proinde donec Paulus viueret, sibi opus esse, vt sub Regis patrocinio terras occupatas retineret. Sed quoniam sibi Rex constanter iniunxerat, vt eas restitueret quandocumque Pontifex decessisset, & in eo euentu regimen ditionis Ecclesiasticæ penes Collegium erat; idcirco voluisse memoratâ declaratione se obstringere ad eas ne paucos quidem dies illos retinendas, qui intercessissent vel vsque ad electionem noui Pontificis, vel vsque ad aduentum nouæ iussuionis à Rege. Postremò preces iterabat apud Collegiam, Collegiique principem, vt Pontificem ad æquiora magisque paterna consilia cohortarentur.

3 Hæc litterarum clausula, ac trepidatio quæ Romam inceserat ob captam postmodum Anagniam, quosdam è Vaticanis Patribus permouit, vt cum Pontifice eâ vterentur libertate, quæ adhiberi solet inter magna discrimina (quo tempore exulat adulatio) atque ob oculos illi ponerent necessitatem agitandæ concordia. His Paulus assensus, legauit decimosexto Septembris ad Proregem cum litteris Cardinalis S. Iacobi Thomam Manriquium Dominicanum, qui suspensionem armorum proponeret, quâ durante de pace transigeretur. Cum autem Prorex suspensionem recusasset, sed propensionem ostendisset ad pacis negotium, vbi Pontifex constitueret Cardinales affectionibus vacuos, quibuscum homines à se ad id missi possent de re ipsa agere; Pontifex die postero illos designauit, accitis inter alios Paceco, Toletano, Caraffa & Rebiba, iam reuersis. Ad hunc cœtum misit Albanus vnâ cum Manriquo Franciscum Pacecum, qui sibi à secretis erat, & quietem semper suaserat, adeoque idoneus ad eam stabilendam videbatur, atque die vigesimo Septembris coactis Patribus apud Cardinalem S. Iacobi optatas condiciones exposuit.

4 Hæc erant: Vt Pontifex in amicitiam rediret cum Rege; cautionem illi daret, se numquam ipsi molestiam illaturum, nec fœdus in

Pars II.

P p p

cum

1556.

eum initurum; Regis subditos ac ministros, qui erant in custodia, liberaret; & Marcum Antonium Columnam, & Ascanium Corneum redintegraret.

Postridie illius diei responsum est: Cetera quæ proponebantur, desperanda non esse; sed absolutionem Marci Antonij & Ascanij, qui Pontificis erant subditi, ab eoque damnati ob alia summi ponderis crimina, & nihil ad Regem spectantia, adeò duram conditionem videri, ut nemo eam auderet deferre ad Pontificem; nec par esse, ut ea de causa communis tranquillitas ab Albano retardare. ur.

Sed Prorex in postulato persistit. Et quamquam postea inter ipsum & Caraffam Cardinalem de congressu habendo in Crypta ferrata vigesimoquarto Septembris, conuentum esset, Caraffa tamen non adfuit, non sine admiratione atque indignatione Proregis. Species impedimento prætenta hæc fuit^a. Cum statutum fuisset ut vnà cum Caraffa conuenirent Cardinalis S. Floræ, & Vitellius; prior ex his facultatem scripto sibi dandam à Pontifice petiit, ne huiusmodi ab vrbe digressio sibi vnquam obici posset in iudicio quasi transgressio vetiti seuerissimi, & violatio ingentis vadimonij præstiti, quo à Pontifice obstrictus fuerat ne Româ discederet, sicuti narrauimus. Sed Paulus cautionem hanc recusauit, & inuenis negotium dissolutum est: cuius rei causam afferebat Pontifex, quòd ea trium Purpuratorum missio ad Proregem nec honorifica gradui, nec à fraudibus tuta videretur. Sed fortasse Caraffæ operâ id effectum, qui desperans, aut non cupiens Albanum relictum ab iis postulatis, ad quæ inexorabilis erat Pontifex, timuit ne hoc infructuoso colloquio Gallus tepesceret in suppeditandis auxiliis, ob suspensionem animi in Pontifice vacillantis.

Caraffa itaque per Cæsarem Brancaccium, qui his planè diebus^b nouus Nuntius in Galliam missus fuerat^b, Regi honorem suum in vadimonium obtulit, ut securo esset animo, Pontificem nunquam Hispano fisurum, nec fœderi defuturum, nisi prius Rex ipse defuisset. Quin verebatur, ne ipsa Thomæ Manriquij missio, quam impedire nequiuert, noxias suspensiones in Gallis excitaret, cum tenuis quæque causa sufficiat ad mortales retinendos, ne vehementius festinare laborent. Sed Siluanus, qui tunc aduenerat e Gallia, Caraffam eâ sollicitudine liberauit, eum Regis nomine cohortatus, ad Hispanos verborum^c lenocinio lactandos, donec parata iam auxilia peruenirent. Etenim huius accepti nuntij beneficio, integrum fuit Caraffæ Cardinali & adscribere huic eidem consilio ea quæ prius acta fuerant per Manriquium, & alias postea pacis tractatio-

^a Historia Norelij, & narratio Nauageri.

^b Variæ litteræ Caraffæ Card. ad Brancaccium, 8. Octob. ac Nouemb. anno 1556. apud Burghesios.

^c Colligitur ex litteris Caraffæ ad Brancaccium, 23. Octobris.

nes inducere, securo haud excitandi in Gallis aut obturbationem aut teporem per agitatum concordiam, vbi ea non conficeretur: vbi verò conficeretur, non amplius instabat necessitas Gallicarum suppeticarum; poteratque pax honestari harum cunctatione vltra Regis promissionem, & Pontificis indigentiam. Nihil interim cessabat Caraffa Gallos extimulare, victoriâ in procliui ostentatâ, hostibus emunctis, regni Neapolitani & Etruriæ populis malè habitis, adeoque rerum nouarum percupidis, sed ob angustias Romam prementes celeritate opus esse.

7 Et sanè graues erant angustiae; sed grauissimæ appingebantur à ciuium persuasionem. Quæ persuasio sapè in bello, tamen si falsa, vim obtinet veritatis; atque in vrbe populo, magna ex parte seu togatis seu plebeis conflato, & ex quiete imbecillo, arduitate bellandi colorat parem abominationi bellandi. Aliquantulum leuauit terrorem Monlucij aduentus cum aliquot cohortibus è Senensi ditione: is quippe Dux erat, qui in obsidione, quam diu fortiterque sustinuerat, nomen sibi periti strenuique defensoris comparauerat; vnde populus, & fiduciâ huiusmodi præsentis custodis, & spe per hoc pignus adfuturi Gallorum auxilij, animum erexit.

8 Sed quis vellicari se ad pietatem non sentiet à religioso studio quod præ se fert Suauis in carpendo Pontifice, quòd inter huiusmodi angustias ad custodiendam urbem, Religionis regiam, & æranium thesauri, in vniuerso terrarum Orbe sanctissimi, Ecclesiastici etiam Ordinis operâ vteretur, iuberetque templum quoddam dirui, quò reliqua omnia tueretur? Perinde quasi Canonum doctrinæ non consonet, quòd vbi eiusmodi necessitas ferat, ^d sacrorum & hominum & ædificiorum priuilegio derogetur.

d Vide præsertim cap. 2. De Immunitate Ecclesiarum, ibique Doctores.

9 Nec ita multò post quædam propinqua iacturæ, & remotæ rerum vices, grauius populum deterruere, ac Pontificem perculere. Prorex Tybure potitus est, validâ vrbe prope Romam, & ad vires cum regno Neapolitano coniungendas opportunâ. Oppidum inter veteris Antijruinas ad mare constructum, Neptunus à recentioribus appellatum, à Pontifice desciiuit, eiecto eius præsidio, & Columnensibus antiquis dominis admissis: & quod grauius inflixit vulnus, sub regionum potestatem concidit, tamen multi sanguinis pretio, arx Hostiensis, magni momenti locus, cum in ea & Romæ propinquitas, & maris commoditas copulenter.

10 Sed plaga præ ceteris noxia, quamuis longinqua, fuit Parmensis Ducis reconciliatio cum Hispano. Ex iis quæ supra narrauimus, nostris lectoribus inexpectatum non adueniet, in dies deuenisse

1556.

magis magisque minorem in Paulo teneram illam beneficij memoriam & reuerentiam ex accepta Purpura, quas Farnesio Cardinali Pontificatus initio præ se tulerat, cum didicisset, quod breuè discitur scholâ, cum eo non amplius tamquam cum ductore, sed tamquam cum subdito se gerere. Quapropter Farnesius hanc scenæ conuersionem ægerrime ferebat. Sed acrius pungebatur Caraffensium fastu, qui iam imperiosius cum omnibus agebant: nec saltem opimorum fructuum utilitas decidentium foliorum splendorem compensabat; cum Farnesius, quod pariter insinuauimus, cerneret in fœdere nec magni decoris munus, nec magni emolumentum conditionem Octauio fratri destinata. Hinc simul ægro erat in Gallos animo, à quibus ut ipse rebatur, diuturnâ spe lætatus fuerat, & in postremis cum Hispano pactionibus nec ipse neque Cardinalis frater nominatim inclusus, quod Ecclesiastici prouentus, ab Hispanis detenti, ipsis redderentur; in quo ieiunius secum Galli, quam cum Saluiano Gaddio, & Rudolfo Cardinalibus, ætate superiore se gesserant. Cum itaque huiusmodi quasi stomachi malaciâ erga Gallos ac Pontificios Farnesius Cardinalis laboraret, cumque multò antea iam præterisset biennium, ad quod Octauij in Henricum Regem clientela pacta fuerat, ac præcipuum illius flabellum Horatius obiisset; incepere Farnesij animo reuoluere, tum Placentiam, tum redditus Ecclesiasticos ac profanos in utriusque Siciliæ regno restitui sibi non posse, nisi ab illis qui ea obtinebant. Ex altera parte, quemadmodum contingit, ut in summorum Principum dissidijs mediocres auctiorem sibi conditionem nanciscantur, dum illorum singuli magnum sibi momentum existimant, ad vincendum in virium æquilibrio, quamcumque accessionem ab his sibi factam; Hispani & pronum ad rem transigendam animum, & largam ad paciscendum manum prætulere.

Negotio dederat initium Moronus, Farnesianus Purpuratus, qui in supremis Comitibus Pontificiis Farnesium secutus, eius beneuolentiam redintegrarat, simulque intimus, sicut dictum est, Cæsarianis. Is igitur postea rem urgere studuit missione & minus speciosa, adeoque magis operosa, Gherij, qui sibi à secretis erat, ad Albanum, dum eodem tempore absque alterius in altero notitia idem agitabat Romæ cum Farnesio Garzias Lassus, qui postmodum se Neapolim ad idem peragendum contulerat. Sed rei confectio, nominantibus Farnesius, & Albano comprobante, sequestrem habuit Gherij ad ipsum Cardinalem, ^h Litteræ eiusdem ad eundem, iam citatæ, & altæ, 8. & 15. Aprilis 1556.

^e Litteræ Farnesij ad equitem Tiburtium, 13. Maij 1556.

^f Litteræ Farnesij ad Tiburtium, 23. Maij 1556.

^g Litteræ Farnesij Cardinali ad Octauium, die non signato, cum parte epistolæ

ⁱ Hiero-

Hieronymum Corregium, sæpiùs à nobis laudatum, Cæsaris subditum, & Octauij administrum^k.

Quod spectabat ad pactiones: Primò Hispani obtulerunt se Placentiam reddituros, ad tempus eius arce sibi retentâ, eandemque urbem recepturos per compensationem; aliquid spei porrigentes, eam compensationem fore amplam Senarum possessionem, quam nuper acquisiuerant, coniunctam Castrensi ditioni; simul etiam suspicionem Octauio iniicientes, si secus foret, Placentiam fortasse per eas concordia pactiones Sabaudò concessum iri. Verùm recusantibus Farnesijs eam commodatæ potiùs quàm restitutæ urbis conditionem, præstolaturis postea compensationem pro potentioris arbitratu, agitata formataque sunt huiusmodi pacta: Vbi Octauius in clientelam Philippi Regis veniret, suumque filium Alexandrum primo loco genitum in Aulam mitteret, ibi educandum, recuperarent Farnesij non modò quidquid Ecclesiastici ac profani in Regis ditionibus possidebant, sed insuper Placentiam, retentâ sibi tamen ab Hispanis arce. Eapropter tradita urbs est Octauio à Madruccio, in quo simul cum Pescario nitebatur eâ tempestate suprema cura negotiorum Cæsaris Regisque Catholici in Insubria. Ita per nec opinabilem fortuitarum conuersionum varietatem, delusâ politicæ ratiocinationis arrogantiâ, effectum est, vt adiuumentum potissimum Farnesijs ad recuperandum Austriacorum patrocini-um, simulque Placentiam, nec amor Cæsaris erga filiam foret, nec opera sibi à genero impensa, nec studia ad vtilitatem Ecclesiæ ac nepotis præstita à tanto Pontifice, quantus Pâulus Tertius fuerat; sed quòd à Farnesio Cardinali euectus ad solium fuerit Pontifex Austriacorum aduersarius, qui eos in angustias redigeret; postea verò quòd ipse Farnesius se ab eo Pontifice seiunxerit, suæque familiæ clientelam iis obtulerit, dum illâ vsque adeò indigebant, vt elegerint non solum ipsam recipere, sed pretio tam ingenti coemere.

¹² Erat Farnesijs in animo, re adhuc pendente, conditionibus nondum firmatis, hanc inire concordiam (quod in ipsis erat) bonâ Pontificis Regisque Gallia pæce. Pontificis consensus pro necessario habebatur, vbi in pactiones veniret compensatio urbis Ecclesiasticæ, qualis erant Placentia; adeoque proposuerant, in pacificationis initio huiusmodi consensum verbis obsequentissimis sibi deposcere: sperabantque Paulum haud negaturum, quandoquidem apertè nondum inimicitiam cum Hispano susceperat, & intermicabant ex interuallo propinquæ serenitatis radij; cum alioquin ea redintegratio, in se spectata, tam in supremi quàm in beneficiarij Domini

1556.
i Pars epistolæ Gherij.
k Farnesius Card. procuratorias litteras ad pactiones firmandas misit 2. Iunij anno 1556. vt in litteris per arcanas notas scriptis anonymo habetur, contentis in litterarum volumine iam dicto.
l Pars epistolæ Gherij, & litteræ Farnesij Cardin ad Octauium, 8. & 15. Aprilis 1556.

ria
y
II

1556. rem foret. Regi Gallia se ostensuros arbitrabantur, emolumento ipsi futurum, si suas vires à Parmæ defensione liberaret, haberetque addictum sibi obstrictumque Principem Placentiæ possessorem: cum Farnesij nondum vellent id temporis, saltem palam, partem Hispanicam sequi. Supersedebant porro statuere, tamquam in perardua quæstione, An vbi Rex Gallia, eiusque ministri inflexibiles repugnassent, grata præteritorum beneficiorum, quæ à Gallo acceperant, memoria, metusque de futura eiusdem indignatione, essent ab ipsis antehabenda utilitati legitimæ tam pretiosæ recuperationis. Neque Galli admodum dissentere; & Pontifex aliquâ ratione acquieverat^m Farnesij, despondentibus, nullam se molestiam ipsi allaturos ex parte ditionis Castrensium, & Cardinalem S. Angeli Romæ quasi obsidem commoraturum^m: sed reuera Octavius quantum potuit consilij auxiliique clam Hispano subministravit; simulque obtulerat, se palam eius clientelam professurum, obiecto capite cumque discrimini, dummodò id sibi Rex præciperet, non autem ab Hispanis ministris, quasi volens & in sui commodi gratiam allaceretur: quod tamen ipse conabatur etiam per vxorem suam, Philippum forem, quæ iam in Belgium fratrem allocutura perrexerat, Regi persuadere, noxium æque sibi ac Regi futurum. Verùm Farnesius Cardinalis contestatus fuerat, nolle se quidquam esse participem in eo quod esset Pontifici nociturum. Octavius denique, violentis Hispanorum postulationibus compulsus, tametsi ægerimè id ferente ac supra modum formidante Cardinali fratre, se Hispanarum esse partium declaravit, armis proinde eo nomine illatis in Ferrariæ Ducem, cum Gallo ac Pontifice fœderatum^o. Sed forte propitiâ, cum id contigit, confecta pax est inter Paulum ac Philippum; quod Farnesios liberavit à concepto periculo ob formidabilem irritati Pontificis iracundiam. Sed hæc vltima aliquanto post euenere.

^m Totum apparet ex duabus literis Farnesij Cardinalis. Parmæ ad Ardinhellum Bruxellas, 14. Augusti 1557.

ⁿ Id colligitur ex literis Octavii, quæ sunt in volumine litterarum Farnesij Cardinalis scriptis ad coniugem Bruxellas, 6. & 13. Februarii 1557. aliisque, absque die notato, & cum dissertatione de bello.

^o Litteræ Farnesij Cardinalis. Parmæ ad Ardinhellum, 28. Septembris 1557. ^p Litteræ supplicatæ Caraffæ ad Brancaccium, 23. Octobr. 1557.

Solus itaque Ferrariæ Dux tunc in fœdere persistebat, idque palam profitebatur^p. Apud Venetos postulata Pontifex iterauerat, Nuntio illuc misso Commendano: sed nequit eos vltra permovere, quàm vt hominem, qui Senatui à secretis erat, ad Proregem legarent, eum cohortantes vt arma deponeret, simulque denuntiantes, Rempublicam denique haud passuram oppressionem abiectionemque Pontificis: quæ legatio ita priuata atque inermis, ad strepitum magis quàm ad ictum valuit. Quare eidem Venetorum internuntio, qui in reditu Pontificem inuisit, hic dixit, Velle se sacris interdiceret, regnisque priuare Cæsarem ac filium; seu quòd ingenui tero-

ferocitas ea reuerà illi sensa suggereret, seu quòd gnarus, quanto studio Senatus ille Italicam quietem curaret, stimulare illum moliretur ad efficacius obfistendum tanto incendio quòd imminebat: non tamen Venetus moderatam suam agendi rationem est prætergressus. Cùm itaque premerent angustia, & amici deficerent, denudò de induciis agi cœptum, S. Floræ, & S. Iacobi Cardinalibus sequestris. Et iam earum necessitas, non tam quidem aperta, sed nihilo minor quàm Pontificem, vrgebat Albanum, tum diminuto militum numero quàm cædibus, quàm fugâ, quàm in tot occupatis oppidis muniendis dissipato, tum auctâ propter Autumnales pluuias discurrendi difficultate, & aliis accidentibus incommodis, quæ secum affert bellum, præsertim vbi hostili in agro geratur. Idcirco 19. Nouembris, post deditionem Hostia, in dies decem induciæ sancitæ, quibus Caraffa Cardinalis & Prorex subscribere; & mox in colloquio, ab ipsis quinque horis habito in exercitus vtriusque conspectu, ad alios quadraginta dies prorogata, vulgataque in Senatu 27. eiusdem mensis.

14 Traditum fuerat Caraffæ Cardinali diploma, cum ampla facultate componendæ etiam pacis, pro cuius conditione Senæ postulabantur Paliano permutandæ; perinde quasi facilius Hispanis non esset urbem aliquam ex ditione Senensi Columnæ tradere, simulque à petitione desistere, vt huic ipsius oppida restituerentur, quàm Caraffensibus concedere compensationem, quæ tot partibus rem litigio subiectam excedebat. Respondit igitur Prorex, Auctoritatem sibi à Rege non esse pacis conficiendæ: tametsi reipsa eam haberet, quemadmodum postea Ruigomius Bruxellis Nuntio affirmavit. Sed Albanus fatius duxit potestatis defectum simulare, quàm voluntatis auersationem patefacere. Et sanè accipi non poterat ab Hispanisea conditio, quin Florentini Principis animus acriter percelleretur, post tantum operæ ab eo impensum expugnationi Senensi, & quin eo exemplo homines discerent, validum pro meritum ad Principatum beneficiarium obtinendum ab Hispanis, esse, quòd ampliores ab ipsis Principatus armis adimere quispiam studuisset. Quapropter concordia negotium in Aula regia repositum; quò Pontificis nomine adiit Nuntius Federicus Fantuccius Bononiensis, Romæ Duodecemuir, & à Prorege Pacecus, qui sibi à secretis erat, missus est.

15 Sed cùm Fantuccius, antequam iter susciperet, ad Proregis colloquium venisset, Pontifex ex illius narrationibus comperit, inane esse spem concordia ob repugnantiam Hispanorum, quàm ipsius firmif.

9 Constat ex litteris Fantuccij, Nuntij Bruxellis, ad Caraffam Cardin. 13. Februarij. 1557. apud Barghesios.

1556. firmiffimis postulatis reluctabantur: ex altera verò parte illi animum erexerant nuntij copiarum, ventitantium è Gallia, Guisio ductore. Idcirco animum conuertit ad opportunè impendendum induciarum spatium comparandis vndique & militibus & pecuniis & amicis. Ad id misit Legati sui Sedisq̃ Apostolicæ titulo Caraffam Cardinalem Bononiam, Venetias, & quocumque pergeret intra Italiam; ac post eius profectiōem die Dominico, quarto Aduentus id retulit in generale Cardinalium conuentum⁵, adiectis causis, & præcipuè per hæc verba: *Vt ille qui acturus est de auxiliis Apostolicæ Sedi suppeditandis, non priuato solum Pontificis, sed eiusdem Sedi nomine rem agat.* Hanc verò agendi artem visus est Paulus ab aduersario didicisse; adeoque, vbi Prorex æstimationem Pontificis eleuare studuerat, illum ab Apostolica Sede seiungens, is Pontificis æstimationem, cum diserta Sedis Apostolicæ coniunctione, augendam curauit. Quandoquidem res quælibet, quamuis maxima, in æstimatione decrefcit, cum breui duratura censetur: quemadmodum è conuerso res etiam mediocres grandescunt, cum perpetue creduntur. Iis verò tantum rebus in hoc mortalitatis domicilio datum est perpetuò viuere, quæ verè non viuunt, quippe non tam animâ informatæ, quàm animo conceptæ.

7 20. Decembris, vt in Actis Confessorialibus.

